

PODREČZNIK DOTYCZĄCY OCHRONY BEZPAŃSTWOWCÓW

ZGODNIE Z KONWENCJĄ Z 1954 ROKU O STATUSIE OSÓB
BEZPAŃSTWOWYCH

GENEWA, 2014

Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców (UNHCR)
Agenda ONZ ds. Uchodźców

Tłumaczenie robocze. Polska wersja może obiegać od angielskiego oryginału.

PRZEDMOWA

W ostatnim dziesięcioleciu społeczeństwo międzynarodowe wspierane przez Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR) z nową energią zainteresowało się losem osób bezpieczeństwa. Jak jasno stwierdza Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, każdy ma prawo do obywatelstwa. Życie jednostki pozbawionej obywatelstwa jest napiętnowane marginalizacją i brakiem poczucia bezpieczeństwa. Bezpieństwocy to jedna z najbardziej podatnych na zagrożenia grup ludzi na świecie, której często odmawia się równości wobec prawa, prawa do pracy, edukacji, służby zdrowia itp. Pomimo działań wielu Państw mających na celu zapobieganie lub ograniczanie bezpaństwowości za pomocą środków takich jak reforma ustaw o obywatelstwie, wciąż pojawiają się jej nowe przypadki. Osoby bezpieczeństwa można spotkać niemal w każdym państwie. W istocie, niektóre rodziny są bezpieczeństwowcami od pokoleń.

U podstaw międzynarodowego systemu ochrony bezpieczeństwowców leży Konwencja o statusie osób bezpieczeństwa z 1954 roku. Ustanawia ona uniwersalną definicję „bezpieczeństwowców” oraz określa podstawowy zestaw zasad ich traktowania. Podstawy wyznaczone w Konwencji są obecnie tak samo aktualne jak w momencie przyjęcia traktatu i zostały uzupełnione o zapisy prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka. Podczas gdy Konwencja z 1961 roku o ograniczaniu bezpaństwowości zapewnia kompleksowy zestaw narzędzi do eliminacji tego zjawiska, Konwencja z 1954 roku gwarantuje, że osoby bezpieczeństwa nie muszą być skazane na życie bez poczucia godności i bezpieczeństwa. W sześćdziesiątą rocznicę ustanowienia Konwencji UNHCR ma przyjemność opublikować niniejszy Podręcznik.

W momencie publikacji Konwencja została podpisana już przez 80 Państw, przy czym wiele z nich przystąpiło do niej w ciągu ostatnich trzech lat wskutek prowadzonej przez UNHCR Kampanii na Rzecz Bezpaństwowców. O zwiększonym zainteresowaniu kwestią bezpaństwowości świadczy także wzrost liczby krajów, które ustanawiają procedury ustalania bezpaństwowości. Choć tego typu postępowania mogą mieć zastosowanie tylko do mniejszości wszystkich migrujących bezpieczeństwowców na świecie, są jednakże kluczowe, ponieważ stanowią sposób na uzyskanie statusu zgodnego ze standardami zarówno Konwencji z 1954 roku, jak i prawem międzynarodowym w zakresie praw człowieka. W przypadku osób bezpieczeństwa przebywających na terenie własnego kraju stosuje się inne podejście, oparte na uznaniu ich głębokich więzi z tym Państwem poprzez np. urodzenie lub długotrwałe zamieszkiwanie. Państwa są coraz bardziej świadome korzyści, jakie niosą ze sobą reformy ustaw i prowadzonej polityki mające na celu nadanie takim osobom obywatelstwa - nie tylko dla zainteresowanych jednostek, ale także dla stabilności i spójności społeczeństw w ogóle.

UNHCR wydaje niniejszy Podręcznik w ramach swych obowiązków w zakresie bezpaństwowości. Obowiązki te początkowo dotyczyły osób bezpieczeństwa będących uchodźcami, jak określono w paragrafie 6 (A) (II) Statutu UNHCR oraz Artykule 1 (A) (2) Konwencji z 1951 roku dotyczącej statusu uchodźców. Zakres mandatu UNHCR został jednak poszerzony przez szereg Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego, w szczególności Rezolucje 50/152 z 1995 r. oraz 61/137 z 2006 r., które nałożyły na UNHCR odpowiedzialność za bezpieczeństwowców jako takich. Obowiązki UNHCR obejmują identyfikację, zapobieganie oraz obniżanie poziomu bezpaństwowości, jak również ochronę osób bezpieczeństwa.

Treść niniejszego Podręcznika została po raz pierwszy opublikowana w 2012 r. pod postacią trzech zestawów Wytycznych UNHCR, które traktowały odpowiednio o definicji osoby bezpieczeństwa, procedurach ustalania bezpaństwowości oraz statusie osób bezpieczeństwa według prawa

krajowego*. Tekst niniejszego Podręcznika, który zastępuje te Wytyczne, powiela ich treść z minimalnymi jedynie zmianami, wprowadzonymi głównie dla wyeliminowania powtórzeń i uaktualnienia odniesień do publikacji UNHCR. Skorygowano także drobne luki, które zostały wykryte od momentu opublikowania Wytycznych. Niniejszy Podręcznik, podobnie jak Wytyczne, jest efektem cyklu konsultacji eksperckich przeprowadzonych w kontekście pięćdziesiątej rocznicy Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości z 1961 roku[†]. Nie uwzględniono w nim profilaktyki oraz obniżania poziomu bezpaństwowości, jako że kwestie te zostały omówione w odrębnych Wytycznych.

Niniejszy podręcznik przeznaczony jest dla urzędników rządowych, sędziów i prawników, jak również dla personelu UNHCR i innych osób zajmujących się kwestią bezpaństwowości. Wyrażamy nadzieję, że stanie się wartościowym narzędziem służącym zarówno ustalaniu bezpaństwowości, jak i rozwojowi wdrażania praw i polityki w zakresie ochrony osób bezpaństwowych.

Volker Türk
Dyrektor
Oddział Ochrony Międzynarodowej
Biuro Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców
Genewa, Czerwiec 2004

*Patrz: UNHCR, „Guidelines on Statelessness No. 1: The definition of »Stateless Person« in Article 1(1) of the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons” (*Wytyczne w sprawie bezpaństwowości 1: definicja »bezpaństwowca« zawarta w Artykule 1(1) Konwencji z 1954 r. o statusie osób bezpaństwowych*), 20 lutego 2012 r., HCR/GS/12/01, <http://www.refworld.org/docid/4f4371b82.html> (EN); UNHCR, „Guidelines on Statelessness No. 2: Procedures for Determining whether an Individual is a Stateless Person” (*Wytyczne w sprawie bezpaństwowości 2: procedury ustalania bezpaństwowości jednostki*), 5 kwietnia 2012 r., HCR/GS/12/02, <http://www.refworld.org/docid/4f7dafb52.html> (EN); oraz UNHCR, „Guidelines on Statelessness No. 3: The Status of Stateless Persons at the National Level” (*Wytyczne w sprawie bezpaństwowości 3: status osób bezpaństwowych na szczeblu krajowym*), 17 lipca 2012 r., HCR/GS/12/03, <http://www.refworld.org/docid/5005520f2.html> (EN)

† Patrz: UNHCR, „Expert Meeting - The Concept of Stateless Persons under International Law” („Prato Conclusions”) (*Spotkanie Ekspertów – Koncepcja bezpaństwowców według prawa międzynarodowego („Ustalenia z Prato”)*), maj 2010 r., <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html> (EN); oraz UNHCR, „Expert Meeting - Statelessness Determination Procedures and the Status of Stateless Persons” („Geneva Conclusions”) (*Spotkanie Ekspertów – Procedury ustalania bezpaństwowości i statusu osób bezpaństwowych („Ustalenia Genewskie”)*), grudzień 2010 r., <http://www.refworld.org/docid/4d9022762.html> (EN).

WSTĘP

A. TŁO KONWENCJI Z 1954 ROKU

1. Bezpaństwowość występuje w wielu kontekstach. Może pojawić się w sytuacjach związanych z migracją, np. wśród emigrantów, którzy zostali pozbawieni obywatelstwa lub w inny sposób je utracili, a równocześnie nie uzyskali obywatelstwa państwa obecnego zamieszkiwania. Jednak większość bezpaństwowców nigdy nie przekroczyła granic państwowych i przebywa w swoim „własnym kraju”¹. Są oni w trudnej sytuacji *in situ*, tzn. na terenie kraju, w którym przez długi czas zamieszkiwali, w wielu przypadkach w kraju urodzenia. Bezpaństwowość tych jednostek wynika często z niewłaściwego sformułowania i wdrażania ustaw o obywatelstwie.
2. Po drugiej wojnie światowej potrzeba międzynarodowej inicjatywy na rzecz ochrony bezpaństwowców i uchodźców wysunęła się na pierwszy plan. Jako taka, Konwencja z 1954 roku o statusie osób bezpaństwowych („Konwencja z 1954 roku”) ma to samo źródło, co Konwencja z 1951 roku dotycząca statusu uchodźców („Konwencja z 1951 roku”). Początkowo została opracowana jako projekt protokołu do traktatu o uchodźcach. Jednakże po przyjęciu Konwencji z 1951 roku protokół pozostawiono w postaci projektu i omówiono na odrębnej konferencji negocjacyjnej, na której przekształcono go w samodzielny traktat dotyczący bezpaństwowców. Tekst Konwencji z 1954 roku oraz Lista Państw-Stron znajdują się w odpowiednio w Aneksie I oraz III.
3. Konwencja z 1954 roku pozostaje jedynym traktatem międzynarodowym zawartym specjalnie w celu uregulowania standardów traktowania bezpaństwowców². Dlatego też Konwencja ma fundamentalne znaczenie dla zapewnienia ochrony tej podatnej na zagrożenia grupie.

B. UNHCR I BEZPAŃSTWOWOŚĆ

4. UNHCR wydaje niniejszy Podręcznik w ramach swoich obowiązków dotyczących kwestii bezpaństwowości. Zakres tych obowiązków początkowo ograniczał się do osób bezpaństwowych będących uchodźcami, jak określono w paragrafie 6 (A) (II) Statutu UNHCR oraz Artykule 1 (A) (2) Konwencji z 1951 roku. Z tego tytułu UNHCR uczestniczył w opracowywaniu projektu Konwencji z 1954 roku. Aby umożliwić wypełnianie funkcji przewidzianych w Artykułach 11 i 20 Konwencji z 1961 roku o ograniczaniu bezpaństwowości („Konwencja z 1961 roku”), zakres mandatu UNHCR został jednak poszerzony i zaczął od tej pory obejmować osoby podlegające Konwencji na mocy Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 3274 (XXIX) z 1974 r. oraz 31/36 z 1976 r. Z kolei Rezolucja 50/152 z 1995 r., potwierdzająca Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 78, nałożyła na Biuro odpowiedzialność za bezpaństwowców w ogóle. Następnie Zgromadzenie Ogólne zatwierdziło Rezolucją 61/137 z 2006 r. Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 106, które wyznacza szeroki zakres odpowiedzialności UNHCR w czterech obszarach: identyfikacja, zapobieganie oraz zmniejszanie

¹ Zwrot „własny kraj” jest zaczerpnięty z Artykułu 12(4) Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) i stosowany zgodnie z jego interpretacją przez Komitet Praw Człowieka ONZ.

² Konwencja z 1961 roku o ograniczaniu bezpaństwowości dotyczy unikania bezpaństwowości, przede wszystkim za pomocą zawierania środków ochronnych w ustawach o obywatelstwie, przez co skala zjawiska maleje z upływem czasu. Specjalny Protokół z 1930 r. dotyczący Bezpaństwowości, który wszedł w życie w 2004 r., nie reguluje standardów traktowania, ale dotyczy konkretnych zobowiązań Państwa, którego obywatelstwo jednostka posiadała dawniej. Protokół ten został podpisany przez bardzo nieliczne Państwa-Strony.

poziomu bezpieczeństwa, jak również ochrona osób bezpieczeństwa. Wypisy z przedmiotowych rezolucji Zgromadzenia Ogólnego i Zaleceń Komitetu Wykonawczego znajdują się odpowiednio w Aneksach IV i V.

C. ZAKRES PODRĘCZNIKA

5. Postanowienia Konwencji z 1954 r. dzielą się na trzy kategorie: ustalające definicję „bezpiektwowa”; dotyczące praw i obowiązków osób bezpieczeństwa; postanowienia końcowe regulujące takie kwestie, jak przystąpienie do Konwencji oraz współpraca Państw-Stron z UNHCR. Niniejszy Podręcznik dostarcza instrukcji dotyczących postanowień z pierwszych dwóch kategorii.
6. Niniejszy podręcznik jest przeznaczony dla urzędników rządowych, decydentów w sprawach politycznych i administracyjnych, sędziów, organizacji pozarządowych, prawników, personelu UNHCR i innych osób zajmujących się interpretacją i stosowaniem Konwencji z 1954 r. celem ułatwienia identyfikacji i właściwego traktowania jej beneficjentów. Dodatkowo, niniejszy podręcznik może być przydatny w wielu innych kwestiach, jak np. interpretacja innych międzynarodowych dokumentów, w których terminy takie jak „bezpiektwowa”, „bezpiektwowość” itp. są stosowane, ale nie definiowane. Pod tym względem należy zauważyć, że jak dotąd na ratyfikację/przystąpienie do Konwencji z 1954 r. zdecydowało się mniej państw niż na przystąpienie do Konwencji z 1951 r. i innych traktatów dotyczących praw człowieka. Konsekwencją tego jest niewielka praktyka Państw w zakresie stosowania Konwencji z 1954 r., a w szczególności w interpretacji Artykułu 1(1), co oznacza także skromną liczbę precedensów sądów krajowych. Wytyczne w niniejszym Podręczniku uwzględniają jednak istniejącą praktykę Państw-Stron Konwencji z 1954 r. i są efektem cyklu konsultacji eksperckich przeprowadzonych przez UNHCR.

D. BEZPAŃSTWOWOŚĆ I BEZPAŃSTWOWOŚĆ *DE FACTO*

7. Konwencja z 1954 r. ustanawia uniwersalną definicję „bezpiektwowa” w Artykule 1(1). Osoby, które ją spełniają, są czasami określane jako bezpieczeństwa *de jure*, chociaż w samej Konwencji nie stosuje się tego terminu. Akt Końcowy Konwencji z 1961 r. mówi natomiast o osobach bezpieczeństwa *de facto*, a dorozumiane odniesienie do tego terminu zawarte jest także w Akcie Końcowym Konwencji z 1954 roku³. W przeciwieństwie do terminu „bezpiektwowiec”, który definiuje Artykuł 1(1), bezpieczeństwo *de facto* nie jest zdefiniowane w żadnym międzynarodowym dokumencie, a sytuacja osób, których dotyczy, nie jest uregulowana żadnymi traktatami (odniesienie w Akcie Końcowym Konwencji z 1961 r. jest ograniczone i ma charakter niewiążący)⁴. Należy zadbać o odpowiednie uznanie statusu osób,

³ Paragraf 3 Aktu Końcowego Konwencji z 1954 roku opracowano specjalnie w celu uregulowania sytuacji osób bezpieczeństwa *de facto*. Zalecenie to wymaga, żeby z przywilejów wynikających z Konwencji korzystać mogły także osoby, które mają istotne, uznane przez Państwa powody, żeby zrezygnować z ochrony Państwa, którego obywatelstwo posiadają. Co do Aktu Końcowego Konwencji z 1961 r., wprawdzie nie definiuje on bezpieczeństwa *de facto*, jednakże zaleca, aby takie osoby mogły korzystać z postanowień Konwencji z 1961 r. i uzyskać tym samym „efektywne obywatelstwo”.

⁴ Bezpiektwowość *de facto* omówiono np. w Sekcji II.A. w: UNHCR, „Expert Meeting - The Concept of Stateless Persons under International Law” („Prato Conclusions”) (*Spotkanie Ekspertów – Koncepcja bezpieczeństwa według prawa międzynarodowego („Ustalenia z Prato”)*), maj 2010 r., <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html> (EN); (1) Bezpiektwowość *de facto* tradycyjnie łączono z pojęciem efektywne obywatelstwa, a część uczestników uznawała, że obywatelstwo danej osoby może nie być efektywne na lub poza terytorium Państwa, którego obywatelstwo osoba ta posiada. W związku z tym, dana jednostka mogła być *de facto* bezpieczeństwa nawet znajdując się na terenie kraju, którego obywatelstwo posiadała. Z dużym poparciem innych uczestników spotkało się jednakże

które spełniają definicję „bezpieśtwowców” zawartą w Artykule 1(1) Konwencji z 1954 r., ponieważ wskutek mylnego określenia jako bezpieczeńswowców *de facto* mogą zostać pozbawieni ochrony gwarantowanej na mocy Konwencji z 1954 r. Niniejszy Podręcznik reguluje szereg kwestii związanych z identyfikacją oraz ochroną bezpieczeńswowców zgodnie z definicją zawartą w Artykule 1(1) Konwencji, ale unika klasyfikowania ich jako bezpieczeńswowców *de jure*, jako że termin ten nie występuje w tekście traktatu.

E. USTALANIE BEZPIECZSTWOWOŚCI

8. Konwencja z 1954 r. ustala wprawdzie międzynarodową prawną definicję „bezpieśtwowca” oraz standardy traktowania, do jakich taka osoba jest uprawniona, lecz nie przewiduje żadnego mechanizmu, który służyłby ustaleniu bezpieczeńswowości jako takiej. Z Konwencji wynika jednak konieczność identyfikacji osób bezpieczeńswowych przez Państwa na swoim terenie celem zapewnienia tym osobom odpowiedniego traktowania zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji⁵. Niniejszy Podręcznik zawiera porady dotyczące metod ustanawiania procedur ustalania bezpieczeńswowości, z uwzględnieniem pojawiających się w toku tych mechanizmów kwestii związanych z materiałem dowodowym. Dotyczy zatem procedur, w których ustalenie bezpieczeńswowości jednostki jest wyraźnym – acz niekoniecznie jedynym – celem. Ponadto, koncentruje się na stwierdzeniu statusu bezpieczeńswowców według Konwencji z 1954 r. oraz na obowiązkach Państw będących stronami tej Konwencji. Poświęcono uwagę także Państwom niezwiązanym tym traktatem oraz identyfikacji osób bezpieczeńswowych *de facto*.
9. Stosunkowo skromna liczba krajów ustanowiła procedury ustalania bezpieczeńswowości, z czego wiele mechanizmów nie jest dokładnie uregulowanych. Zgodnie z prawem międzynarodowym, bezpieczeńswowość jest faktem mającym skutki prawne. Uznanie bezpieczeńswowości ma zatem duże znaczenie dla zwiększenia poszanowania praw człowieka bezpieczeńswowców, w szczególności z uwagi na nadanie im statusu prawnego oraz umożliwienie korzystania z praw zagwarantowanych na mocy Konwencji z 1954 roku.
10. Ustanowienie procedur ustalania bezpieczeńswowości leży także w interesie Państw, jako że zwiększa ich zdolność do wypełniania zobowiązań wynikających z Konwencji z 1954 roku. W krajach, w których bezpieczeńswowość występuje w kontekście zróżnicowanych ruchów migracyjnych, procedury ustalania bezpieczeńswowości pomagają rządowi między innymi w ocenie liczebności i struktury ludności bezpieczeńswowej przebywającej na ich terytorium, co umożliwia określenie niezbędnych działań ze strony rządu. Ustalanie bezpieczeńswowości może

inne podejście nakreślone w dokumencie do dyskusji, które definiowało osobę bezpieczeńswową *de facto* na podstawie jednej z fundamentalnych funkcji obywatelstwa w prawie międzynarodowym, a mianowicie opartej na zapewnieniu przez Państwo ochrony obywatelom znajdującym się poza jego granicami. (2) Definicja brzmi następująco: Bezpieśtwowcy *de facto* to osoby przebywające poza krajem, którego obywatelstwo posiadają, które nie są w stanie lub z istotnych powodów nie chcą skorzystać z ochrony tego kraju. Ochrona w tym znaczeniu oznacza prawo do ochrony dyplomatycznej udzielanej przez Państwo, którego obywatelstwo się posiada, celem naprawienia czynu międzynarodowo uznawanego za bezprawny, popełnionego przeciwko jednemu z obywateli tego Państwa, jak również ochronę dyplomatyczną i konsularną ogółem, również w zakresie powrotu do Państwa, którego obywatelstwo się posiada.

⁵ Państwa uznały ten wymóg przy ustanawianiu procedur ustalania statusu uchodźcy, mimo że Konwencja z 1951 r. nie reguluje tej kwestii. Patrz: Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 8 (XXVIII) z 1977 r., paragraf a; Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 11 (XXIX) z 1978 r., paragraf h; Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 14 (XXX) z 1979 r., paragraf f; oraz Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 16 (XXXI) z 1980 r., paragraf h. Patrz: UNHCR, „Conclusions Adopted by the Executive Committee on The International Protection of Refugees” (*Zalecenia przyjęte przez Komitet Wykonawczy ds. Międzynarodowej Ochrony Uchodźców*), 1975-2009, (Zalecenia nr 1 – 109), 2009, <http://www.refworld.org/docid/4b28bf1f2.html> (EN).

ponadto, poprzez odkrycie jej pierwotnych przyczyn i nowych tendencji, okazać się przydatne dla zapobiegania temu zjawisku.

F. STATUS BEZPAŃSTWOWCA

11. Osoby bezpaństwowe zasadniczo nie mogą korzystać z szeregu praw człowieka ani uczestniczyć w pełni w życiu społecznym. Konwencja z 1954 roku przeciwdziała tej marginalizacji, nadając bezpaństwowcom podstawowy zestaw praw. Jej postanowienia oraz obowiązujące standardy prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka wyznaczają minimalny zestaw praw i obowiązków bezpaństwowców w Państwach-Stronach Konwencji z 1954 roku. Status nadany bezpaństwowcom przez dane Państwo-Stronę – ich prawa i obowiązki określone w przepisach prawa krajowego – musi być zgodny z tymi standardami międzynarodowymi.
12. Celem niniejszego Podręcznika jest udzielenie Państwom wsparcia umożliwiającego im zapewnienie, że osobom bezpaństwowym status ten zostanie w istocie nadany. Podręcznik dotyczy zarówno traktowania osób uznanych przez Państwo za bezpaństwowe zgodnie z Konwencją z 1954 roku, jak i sytuacji osób oczekujących na zakończenie procedury ustalania bezpaństwowości. Omawia również sytuację bezpaństwowców w krajach nie będących stronami Konwencji z 1954 roku oraz tych uznanych za bezpaństwowców *de facto*. Wprawdzie wszyscy bezpaństwowcy muszą być traktowani zgodnie ze standardami międzynarodowymi, jednakże w zależności od kontekstu wystąpienia bezpaństwowości, warunki tego traktowania mogą się różnić. W związku z tym niniejszy Podręcznik najpierw opisuje obowiązujące standardy prawa międzynarodowego, by potem omówić oddzielnie status bezpaństwowców będących imigrantami oraz pozostających na terenie swojego „własnego kraju”⁶. Dodatkowo uwzględniono związek pomiędzy uchodźcami a bezpaństwowcami. Wprawdzie jednostka może być równocześnie bezpaństwowcem na mocy Konwencji z 1954 roku oraz uchodźcą na mocy Konwencji z 1951 roku, jednak uchodźca będący bezpaństwowcem powinien móc korzystać przynajmniej z ochrony na mocy Konwencji z 1951 roku oraz międzynarodowych uregulowań dotyczących uchodźców.

⁶ W punkcie 142 poniżej omówiono charakter prawa jednostki do pozostania w swoim „własnym kraju” zgodnie z Artykułem 12(4) Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR).

CZĘŚĆ 1: KRYTERIA USTALANIA BEZPAŃSTWOWOŚCI

A. DEFINICJA

13. Artykuł 1(1) Konwencji z 1954 roku podaje następującą definicję osoby bezpieczeństwa:

Dla celów niniejszej Konwencji pojęcie „bezpiektwowiec” oznacza osobę, która nie jest uznawana za obywatela żadnego Państwa w zakresie obowiązywania jego prawa.

Konwencja nie dopuszcza zastrzeżeń do Artykułu 1(1), zatem definicja ta jest wiążąca dla wszystkich Państw-Stron traktatu. Ponadto, Komisja Prawa Międzynarodowego uznała definicję w Artykule 1(1) za część międzynarodowego prawa zwyczajowego⁷. Niniejszy Podręcznik nie odnosi się do Artykułu 1(2) Konwencji z 1954 roku określającego okoliczności, w których osoby podlegające definicji pojęcia „bezpiektwowiec” są mimo to wyłączone spod ochrony na mocy tego traktatu.

B. UWAGI OGÓLNE

14. Artykuł 1(1) Konwencji z 1954 roku należy interpretować w zwykłym rozumieniu jego treści, odczytywać w kontekście oraz mając na uwadze przedmiot i cel traktatu⁸. Jak określono w preambule oraz w pracach przygotowawczych (*Travaux Préparatoires*), celem i przedmiotem Konwencji z 1954 roku jest zapewnienie bezpieczeństwowcom możliwości korzystania w jak najszerszym zakresie z praw człowieka⁹. Autorzy mieli na celu poprawę sytuacji bezpieczeństwowców poprzez regulację ich statusu. Niemniej jednak posiadanie obywatelstwa jest zasadniczo bardziej korzystne niż uznanie bezpieczeństwowości i ochrona z tego tytułu. Dlatego też oprócz zapewnienia, że wszystkie osoby objęte Konwencją z 1954 roku uzyskają korzyści przysługujące im na mocy jej postanowień, należy uznać status osób posiadających obywatelstwo i zadbać, by nie zostały one mylnie uznane za bezpieczeństwowce.

⁷ Patrz: str. 49 w: Komisja Prawa Międzynarodowego, „Articles on Diplomatic Protection with commentaries” (*Przepisy o ochronie dyplomatycznej z komentarzem*), 2006, gdzie określono, że definicję zawartą w Artykule 1 można „bez wątpienia uznać za mającą charakter zwyczajowy”. Komentarz jest dostępny pod adresem: <http://www.refworld.org/docid/525e7929d.html> (EN). Treść Artykułu 1(1) Konwencji z 1954 roku wykorzystano w „Articles on Diplomatic Protection” dla ustalenia definicji bezpieczeństwowca.

⁸ Patrz: Artykuł 31(1) Konwencji Wiedeńskiej o Prawie Traktatów, która ustanawia tę ogólną regułę interpretacji. Artykuł 31 wymienia dalej inne czynniki, które są istotne dla interpretacji postanowień traktatów, natomiast uzupełniające środki interpretacji wymienione są w Artykule 32.

⁹ Patrz: drugi i trzeci akapit Preambuły:

Zważywszy, że Organizacja Narodów Zjednoczonych wielokrotnie przejawiała głębokie zaniepokojenie o bezpieczeństwowców i starała się zapewnić im jak największe możliwości korzystania z tych podstawowych praw i swobód, (...)

Zważywszy, że konieczne jest uregulowanie i poprawa statusu uchodźców w drodze umowy międzynarodowej, (...)

(Nawiązanie do „podstawowych praw i swobód” to odniesienie do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która wymieniona jest z nazwy w pierwszym akapicie Preambuły).

15. Artykuł 1(1) ma zastosowanie zarówno w kontekście migracji, jak i w innych sytuacjach. Osoba bezpieczeństwa, przebywająca przez całe życie na terenie jednego państwa, może nigdy nie przekroczyć jego granic. Niektórzy bezpiecznicy mogą być jednak równocześnie uchodźcami lub osobami, którym przysługuje ochrona uzupełniająca¹⁰. Bezpiecznicy objęci Konwencją z 1951 roku mają prawo do ochrony na mocy tego dokumentu, jak szczegółowo omówiono w Części 3 poniżej.
16. Jednostka staje się bezpiecznikiem w momencie spełnienia warunków Artykułu 1(1) Konwencji z 1954 roku. W związku z tym, wszelkie ustalenia Państwa lub UNHCR w kwestii spełnienia przez jednostkę wymogów Artykułu 1(1) mają charakter deklaratoryjny, a nie konstytutywny¹¹.
17. Artykuł 1(1) można analizować poprzez rozbicie definicji na dwie części składowe: „nie jest uznawana za obywatela (...) w zakresie obowiązywania jego prawa” oraz „żadnego Państwa”. Dla określenia, czy jednostka jest bezpiecznikiem według Artykułu 1(1), najbardziej praktycznie jest najpierw rozpatrzyć część stanowiącą o „żadnym Państwie”. Pozwoli to nie tylko zawęzić zakres rozważań do Państw, z którymi jednostka jest związana, ale może także od razu wykluczyć podmioty, które według prawa międzynarodowego nie stanowią „Państwa”. W niektórych przypadkach rozpatrzenie samego tego elementu będzie w istocie decydujące, np. gdy jedyny podmiot, z którym jednostka ma znaczące więzi, nie jest Państwem.

C. INTERPRETACJA TERMINÓW

(1) „żadne Państwo”

(a) Które Państwa należy wziąć pod uwagę?

18. Chociaż definicja zawarta w Artykule 1(1) jest sformułowana jako negacja („nie jest uznawana za obywatela żadnego Państwa”), rozpatrywanie ewentualnej bezpieczeństwa jednostki ogranicza się do Państw, z którymi jednostka ma znaczące więzi, zwłaszcza poprzez urodzenie na terytorium Państwa, pochodzenie, małżeństwo, adopcję lub zwyczajowe zamieszkiwanie. W niektórych przypadkach może to ograniczyć zakres badania do jednego tylko Państwa (lub, w istocie, do podmiotu, który nie jest Państwem)¹².

(b) Czym jest „Państwo”?

19. Definicja „Państwa” zawarta w Artykule 1(1) oddaje ducha ogólnej ewolucji tego terminu w prawie międzynarodowym. Kryteria Konwencji o Prawach i Obowiązках Państw z Montevideo w 1933 r. pozostają w tym względzie obowiązujące. Zgodnie z powyższą Konwencją, ustanowienie Państwa ma miejsce, gdy dany podmiot ma stałą liczbę ludności, określone

¹⁰ Przykładowo, mogą zostać objęci systemem ochrony uzupełniającej Unii Europejskiej omówionym w Dyrektywie Rady 2004/83/EC z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpieczników jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony. Bardziej ogólny opis można znaleźć w Zaleceniu Komitetu Wykonawczego nr 103 (LVI) z roku 2005 w sprawie uzupełniających form ochrony, <http://www.unhcr.org/43576e292.html> (EN)

¹¹ Konsekwencje tego faktu w zakresie zawieszającego skutku procedur ustalenia bezpieczeństwa oraz traktowania osób oczekujących na rozpatrzenie tychże procedur omówiono w Częściach 2 i 3 poniżej.

¹² Kwestia tego, co stanowi znaczące więzi, jest omówiona dalej w Części 2 niniejszego Podręcznika w kontekście standardów dowodowych niezbędnych do ustalenia bezpieczeństwa.

terytorium, rząd oraz zdolność nawiązywania relacji z innymi Państwami. Inne czynniki państwowości, które w dalszej kolejności wyłoniły się w międzynarodowym dyskursie prawnym, to m.in. skuteczność przedmiotowej jednostki, prawo do samostanowienia, zakaz użycia siły oraz zgoda ze strony Państwa, które uprzednio sprawowało kontrolę na przedmiotowym terytorium¹³.

20. Aby podmiot został uznany za „Państwo” na potrzeby Artykułu 1(1), nie jest niezbędne uniwersalne lub szerokie uznanie jego państwowości przez inne Państwa ani członkostwo tego Państwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jednakże takie uznanie lub przyjęcie będzie stanowiło mocny dowód państwowości¹⁴. W społeczności międzynarodowej może dojść do różnicy zdań w kwestii państwowości danego podmiotu. Po części odzwierciedla to złożoność niektórych z przyjętych kryteriów oraz ich stosowania. Nawet jeśli obiektywnie wydaje się, że dany podmiot spełnia kryteria wymienione w punkcie powyżej, niektóre Państwa mogą z przyczyn politycznych zdecydować o wstrzymaniu lub czynnej odmowie uznania państwowości. Przy ustalaniu, czy Artykuł 1(1) ma zastosowanie, osoba podejmująca decyzję może być skłonna sprawdzić oficjalne stanowisko swojego Państwa w kwestii osobowości prawnej danego podmiotu. Jednakże, takie podejście może doprowadzić do podejmowania decyzji według polityki rządu danego Państwa, a nie zgodnie z sytuacją danego podmiotu w świetle prawa międzynarodowego.
21. W prawie międzynarodowym istnieje wyraźne domniemanie trwałości Państwa po jego utworzeniu, niezależnie od skuteczności jego rządu. Dlatego też Państwo, w którym w wyniku konfliktu wewnętrznego przestał skutecznie działać rząd centralny, może pozostać „Państwem” na potrzeby Artykułu 1(1).

(2) „nie jest uznawana za obywatela (...) w zakresie obowiązywania jego prawa”

(a) Znaczenie „prawa”

22. Odniesienie do „prawa” w Artykule 1(1) należy interpretować szeroko, z uwzględnieniem nie tylko przepisów ustawodawczych, ale także rozporządzeń ministrów, innych rozporządzeń, decyzji, wyroków, prawa opartego na orzecznictwie sądowym (w krajach, w których istnieje tradycja precedensu) oraz, jeśli to zasadne, praktyki zwyczajowej¹⁵.

(b) Kiedy osoba „nie jest uznawana za obywatela” w ramach prawa i praktyki obowiązujących w Państwie?

23. Ustalenie, czy dana jednostka nie jest uznawana za obywatela w zakresie obowiązywania prawa wymaga starannej analizy zarówno stosowania w praktyce przez Państwo ustaw o obywatelstwie względem jednostek, jak również wszelkich wyroków

¹³ Jeżeli podmiot utrzymuje, że stanowi nowe Państwo, jednakże Państwo to zostało ustanowione z naruszeniem normy *ius cogens*, daje to podstawę do zgłoszenia wątpliwości co do jego uprawnień do państwowości. Norma *ius cogens* jest regułą międzynarodowego prawa zwyczajowego, uznawaną za bezwzględnie obowiązującą, tzn. nadrzędną wobec wszelkich innych zobowiązań (zarówno o charakterze zwyczajowym, jak i ustanowionych w traktatach) i wiążącą dla wszystkich Państw; normę taką przeważać może tylko inna bezwzględnie obowiązująca norma. Normy *ius cogens* to np. zakaz użycia siły i prawo do samostanowienia.

¹⁴ Należy jednak zwrócić uwagę na długotrwałą debatę dotyczącą konstytutywnego i deklaratoryjnego uznawania Państw. Podejście konstytutywne zakłada, że uznanie jest warunkiem niezbędnym dla państwowości, podczas gdy zgodnie z podejściem deklaratoryjnym uznanie stanowi jedynym dowód państwowości w ramach prawa międzynarodowego. Istnienie tych różnych doktryn przyczynia się w niektórych przypadkach do złożoności procesu ustalania państwowości danego podmiotu.

¹⁵ Podobne podejście zastosowano w Artykule 2(d) Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie z 1997 r.

odwoławczych/rewizyjnych, które mogły mieć wpływ na status jednostki¹⁶. Jest to decyzja uzależniona zarówno od stanu rzeczywistego, jak i prawnego.

24. Zastosowanie tego podejścia przy rozpatrywaniu statusu jednostki w praktyce może prowadzić do innego wniosku niż ten, który uzyskano w wyniku czysto formalnej analizy zastosowania ustaw o obywatelstwie kraju w przypadku danej jednostki. Możliwe jest, że Państwo w rzeczywistości nie stosuje się do litery prawa, a nawet lekceważy jego istotę. Dlatego odniesienie do „prawa” w Artykule 1(1) obejmuje sytuacje, w których prawo pisane ulega zasadniczym zmianom, gdy jest wprowadzane w życie.

(i) *Automatyczne i nieautomatyczne tryby uzyskiwania i wycofywania obywatelstwa*

25. Większość Państw posiada zestaw automatycznych i nieautomatycznych trybów wprowadzania zmian statusu obywatelskiego, w tym poprzez uzyskanie, zrzeczenie się, utratę lub pozbawienie obywatelstwa¹⁷. Ustalenie, czy dana jednostka jest obywatelem Państwa, czy też bezpaństwowcem, ułatwia określenie, czy jej status obywatelski ulegał zmianie w sposób i w trybie automatycznym czy nieautomatycznym.

26. Tryby automatyczne to te, w których zmiana statusu obywatelskiego zachodzi na mocy prawa (*ex lege*)¹⁸. W trybie automatycznym uzyskanie obywatelstwa następuje w momencie spełnienia kryteriów określonych w przepisach prawnych, takich jak urodzenie na terytorium Państwa lub urodzenie z rodziców, którzy są obywatelami Państwa. W odróżnieniu od powyższego, do zmiany statusu obywatelskiego w trybie nieautomatycznym wymagane jest działanie ze strony jednostki lub władzy państwowej.

(ii) *Identyfikacja organu właściwego*

27. Dla ustalenia, czy Państwo uznaje daną jednostkę za obywatela, niezbędna jest identyfikacja właściwych w sprawach obywatelstwa organów w kraju, z którym jednostka ma znaczące więzi. W tym kontekście organ właściwy oznacza władze, które są odpowiedzialne za nadawanie lub wycofywanie obywatelstwa jednostkom lub za sprecyzowanie statusu obywatelskiego, jeśli obywatelstwo nadano lub wycofano automatycznie. Organ lub organy właściwe będą się różnić w zależności od Państwa, a w wielu przypadkach zaangażowany będzie więcej niż jeden organ¹⁹.

28. Niektóre Państwa dysponują jednym, scentralizowanym organem zarządzającym kwestiami związanymi z obywatelstwem, który stanowi organ właściwy na potrzeby analizy statusu obywatelskiego. Inne Państwa jednakże posiadają kilka organów uprawnionych do ustalania obywatelstwa, z których każdy może zostać uznany za organ właściwy zależnie od okoliczności. Dlatego też nie jest niezbędne, żeby organ właściwy stanowił centralny organ państwowy. Rolę

¹⁶ Podejście to odzwierciedla ogólną zasadę prawa określoną w Artykułach 1 i 2 Konwencji haskiej w sprawie pewnych zagadnień dotyczących kolizji ustaw o obywatelstwie.

¹⁷ Należy zauważyć, że w niniejszym Podręczniku terminy utrata i pozbawienie są używane w ten sam sposób, co w Konwencji z 1961 roku: „utrata” (*loss*) odnosi się do pozbawienia obywatelstwa na mocy prawa (*ex lege*) a „pozbawienie” (*deprivation*) do pozbawienia obywatelstwa zainicjowanego przez organy Państwa.

¹⁸ Należy zauważyć, że zwrot „w zakresie obowiązywania jego prawa” zawarty w Artykule 1(1) nie jest synonimiczny do określenia „na mocy prawa”, który stanowi termin specjalistyczny (używany np. w Konwencji z 1961 roku) i określa mechanizm z natury automatyczny. Definicja bezpaństwowca obejmuje obywatelstwo, które mogło zostać uzyskane lub utracone w toku mechanizmów automatycznych i nieautomatycznych.

¹⁹ Z powyższego wynika, że opinie organu Państwa, który nie jest właściwy w sprawie orzekania o statusie obywatelskim, są nieistotne.

tę mogą sprawować lokalne lub regionalne władze administracyjne, jak też urzędnik konsularny²⁰, a w wielu przypadkach również urzędnicy samorządowi niskiego stopnia. Sama tylko możliwość, że decyzja takiego urzędnika może zostać uchylona przez urzędnika starszego stopniem, nie wyklucza traktowania jej jako decyzji organu właściwego na potrzeby analizy Artykułu 1(1).

29. Rozpoznanie organu właściwego lub organów właściwych obejmuje określenie, które przepisy prawne związane z obywatelstwem mogą mieć zastosowanie w danym przypadku i które organy (jeden lub więcej) są uprawnione do ich wykonywania. Wyodrębnienie odpowiednich przepisów prawnych wymaga zarówno oceny życiorysu jednostki, jak i zrozumienia ustaw o obywatelstwie obowiązujących w danym Państwie, w tym ich interpretacji i zastosowania lub, w niektórych przypadkach, braku zastosowania w praktyce.

30. Tożsamość oraz liczba organów właściwych w konkretnym przypadku będzie uzależniona w szczególności od poniższych czynników:

- konieczności rozpatrzenia automatycznych lub nieautomatycznych trybów uzyskania, zrzeczenia się lub pozbawienia obywatelstwa; oraz
- konieczności zbadania więcej niż jednego wydarzenia związanego z obywatelstwem.

(iii) Ocena dowodów organów właściwych w nieautomatycznych trybach uzyskiwania oraz pozbawienia obywatelstwa

31. Identyfikacja organu właściwego w przypadku nieautomatycznego trybu zmiany statusu obywatelskiego może okazać się stosunkowo prosta. W kwestii mechanizmów, które uzależnione są od działania lub decyzji danego organu Państwa, ten organ jest organem właściwym.

32. Przykładowo, organ właściwy w przypadku mechanizmu naturalizacji będzie stanowił resort rządu rozpatrujący wnioski o naturalizację. Stanowisko tego organu jest zasadniczo decydujące. Niektóre rodzaje nieautomatycznego trybu wymagającego działania Państwa nie przewidują prawa zajmujących się sprawą urzędników do podejmowania decyzji ; jeśli jednostka spełnia wymagania określone przez prawo, urzędnik będzie zobowiązany przeprowadzić stosowne działania mające na celu nadanie lub pozbawienie obywatelstwa²¹.

33. W trybie nieautomatycznym, gdy dla uzyskania obywatelstwa wymagane jest działanie ze strony Państwa, przewiduje się wydanie dokumentu poświadczającego takie działanie, np. poświadczenie obywatelstwa. Taki dokument będzie stanowić decydujący dowód obywatelstwa. W przypadku braku takiego dowodu można domniemywać, że niezbędne działania nie zostały podjęte, a dana jednostka nie uzyskała obywatelstwa²². Domniemanie braku obywatelstwa może zostać oddalone przez władzę właściwą na drodze dalszych oświadczeń, działań lub dowodów wskazujących, że obywatelstwo zostało w istocie nadane.

(iv) Ocena materiału dowodowego organów właściwych w automatycznych trybach uzyskania lub utraty obywatelstwa

²⁰ Patrz punkty 39-40 poniżej.

²¹ Należy zwrócić uwagę, że nie da się stwierdzić, że dana osoba jest obywatelem (lub została pozbawiona obywatelstwa) aż do ukończenia takiej procedury, patrz: punkt 50 poniżej.

²² Wnioski o naturalizację lub inne dokumenty dostarczone w toku nieautomatycznej procedury w sprawie obywatelstwa nie stanowią wystarczającego dowodu dla ustalenia statusu obywatelskiego jednostki przez Państwo.

34. Jeśli uzyskanie lub utrata obywatelstwa następuje automatycznie, żaden organ państwowy nie jest czynnie zaangażowany w zmianę statusu, a od jednostki nie wymaga się powzięcia żadnych czynnych kroków. Taka zmiana następuje na mocy prawa (*ex lege*) po spełnieniu przewidzianych kryteriów. W większości krajów uzyskanie obywatelstwa następuje automatycznie albo przez urodzenie na terytorium, albo przez pochodzenie. Obywatelstwo jest także automatycznie uzyskiwane przez większość jednostek, na których sytuację ma wpływ sukcesja państw²³. Niektóre prawa przewidują automatyczną utratę obywatelstwa po spełnieniu określonych warunków, takich jak przekroczenie określonych przepisami okresów pobytu zagranicą lub terminów przewidzianych na rejestrację lub złożenie określonej deklaracji.
35. Jeśli nadanie obywatelstwa następuje automatycznie, procedura nie zakłada zazwyczaj wydania przez Państwo dokumentów. W takich przypadkach dowodem pochodzenia i miejsca zamieszkania jest akt urodzenia, który tym samym nie tyle stanowi formalną podstawę do nadania obywatelstwa, co dowodzi jego uzyskania, czy to na mocy kryterium *ius soli*, czy *ius sanguinis*²⁴.
36. Przy rozpatrywaniu automatycznego trybu uzyskiwania lub wycofywania obywatelstwa, organ właściwy stanowi dowolna instytucja państwowa uprawniona do ustalenia statusu obywatelskiego jednostki, nie tyle w sensie decydowania o jego nadaniu lub wycofaniu, co w zakresie jego sprecyzowania. Tego typu organy to np. władze paszportowe lub, w ograniczonej liczbie Państw, pracownicy urzędu stanu cywilnego (jeśli obywatelstwo jest wskazywane w aktach urzędu stanu cywilnego, a w szczególności w akcie urodzenia). W konkretnym przypadku możliwe jest orzeczenie ze strony więcej niż jednego organu właściwego, jako że do zajęcia stanowiska w sprawie obywatelstwa jednostki upoważnione są, w toku wyznaczonych im czynności, różne organy prawne.
- (v) *Uwagi w przypadku, gdy praktyka Państwa jest niezgodna z automatycznymi trybami uzyskiwania obywatelstwa*
37. Jeśli organy właściwe nie traktują jednostki jak obywatela, mimo że wydaje się on(a) spełniać kryteria automatycznego uzyskania obywatelstwa na mocy obowiązującego prawa, to ich stanowisko, a nie litera prawa, jest decydujące dla ustalenia, że Państwo nie uznaje takiej jednostki za swojego obywatela. Ten scenariusz powtarza się często, jeśli powszechna jest dyskryminacja danej grupy lub jeśli prawo regulujące automatyczne uzyskanie obywatelstwa przy narodzinach jest regularnie ignorowane w praktyce, a od jednostek wymaga się udowodnienia dodatkowych więzi z Państwem²⁵.
- (vi) *Ocena obywatelstwa przy braku dowodów na stanowisko organów właściwych*

²³ W niektórych przypadkach sukcesji Państw nadanie obywatelstwa Państwa przejmującego nie jest automatyczne i następuje w toku procedur nieautomatycznego trybu uzyskiwania obywatelstwa. Zarys praktyki Państw można znaleźć w: Komisja Prawa Międzynarodowego, „Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with commentaries” (*Przepisy o obywatelstwie osób fizycznych względem sukcesji państw z komentarzem*), 3 kwietnia 1999, <http://www.refworld.org/docid/4512b6dd4.html> (EN).

²⁴ *Ius soli* i *ius sanguinis* to dwie główne zasady regulujące uzyskiwanie obywatelstwa w systemach prawnych Państw, odpowiednio na podstawie miejsca urodzenia oraz urodzenia z osoby będącej obywatelem.

²⁵ Jeżeli prawa Państwa przewidują automatyczne uzyskanie obywatelstwa, ale w praktyce Państwo nakłada na osoby ubiegające się o obywatelstwo dodatkowe wymagania, nie neguje to automatycznego charakteru ustaw o obywatelstwie. Wskazuje to natomiast, że Państwo w praktyce nie uznaje osób za obywateli, które nie spełniają dodatkowych, nieokreślonych prawem wymogów, co potencjalnie może sprawić, że osoby te zaczną podlegać definicji bezpaństwowca zawartej w Artykule 1(1).

38. Możliwe jest wystąpienie przypadków, w których jednostka nigdy nie nawiązała kontaktu z organem właściwym Państwa, np. ponieważ automatycznie uzyskała obywatelstwo przy urodzeniu, zamieszkiwała na obszarze, na którym usługi państwowe są niedostępne, i nigdy nie wniosowała o dowód tożsamości lub paszport. W takich przypadkach istotna jest ocena ogólnego nastawienia Państwa w kwestii statusu obywatelskiego osób w podobnej sytuacji. Jeśli Państwo w przeszłości przeważnie stwierdzało w sposób niedyskryminujący status obywatelski wszystkich osób, które wydają się podlegać danemu prawu, o czym świadczyć może np. sposób obsługi wniosków o dowód tożsamości, może to wskazywać, że dana jednostka jest uznawana przez Państwo za obywatela. Jednakże, jeśli jednostka należy do grupy, której członkom rutynowo odmawia się dokumentów tożsamości wydawanych tylko obywatelom, może to wskazywać, że taka jednostka nie jest uznawana przez Państwo za obywatela.

(vii) Rola władz konsularnych

39. Rola władz konsularnych zasługuje na szczególną uwagę. Konsulat może stanowić organ właściwy odpowiedzialny za powzięcie niezbędnego działania podczas procedury nieautomatycznej. Dzieje się tak np. w przypadku, gdy według przepisów prawnych danego kraju dziecko urodzone zagranicą z rodziców posiadających obywatelstwo musi zostać zarejestrowane w konsulacie, aby uzyskać obywatelstwo rodziców. W takiej sytuacji konsulat w kraju urodzenia dziecka będzie stanowić organ właściwy, a jego stanowisko w sprawie obywatelstwa dziecka będzie decydujące, przy założeniu, że nie ma potrzeby rozważania żadnych dalszych mechanizmów. Jeżeli jednostka spotka się z odmową takiej rejestracji lub jeśli wystąpienie o rejestrację zostanie jej uniemożliwione, nie może zostać uznana za obywatela na potrzeby Artykułu 1(1).
40. Konsulaty mogą zostać uznane za organy właściwe także w innych przypadkach. Jeśli jednostki zgłaszają się do konsulatu w sprawie np. odnowienia paszportu lub sprecyzowania swojego statusu obywatelskiego, konsulat jest prawnie zobowiązany do zajęcia stanowiska w sprawie statusu obywatelskiego tej jednostki w zakresie, w jakim jest do tego uprawniony w ramach ochrony konsularnej. Tym samym konsulat działa jako organ właściwy. Ma to miejsce również wtedy, gdy konsulat odpowiada na zapytania innych Państw w sprawie statusu obywatelskiego jednostki. Jeśli konsulat jest jedynym organem właściwym, który zajmuje stanowisko w sprawie statusu obywatelskiego jednostki, stanowisko to jest na ogół decydujące. Jeśli inne organy właściwe także zajęły stanowisko w sprawie statusu obywatelskiego jednostki, ich stanowisko musi zostać rozważone względem wszelkich stanowisk wydanych przez władze konsularne²⁶.

(viii) Zapytania kierowane do organów właściwych

41. W niektórych przypadkach, jednostka albo Państwo może zwrócić się o sprecyzowanie statusu obywatelskiego tej jednostki do organów właściwych. Potrzeba taka zachodzi na ogół w przypadku automatycznego trybu uzyskania lub utraty obywatelstwa, lub też jeśli jednostka mogła uzyskać obywatelstwo lub zostać go pozbawiona w drodze mechanizmu nieautomatycznego, ale nie dysponuje na to żadnym udokumentowanym materiałem dowodowym. Organ właściwy może nie odpowiedzieć lub odmówić udzielenia odpowiedzi na takie zapytania. Wnioski dotyczące braku odpowiedzi należy wysnuwać w rozsądnym terminie. Jeśli nieudzielenie odpowiedzi na takie zapytania jest zwykłą polityką organu właściwego, nie można z takiego braku odpowiedzi i wyłącznie na jego podstawie wysnuć żadnych wniosków.

²⁶ Patrz: punkt 44 dotyczący stosunkowego znaczenia nadawanego organom, którym powierzono wydawanie dokumentów tożsamości wymieniających status obywatelski.

W przeciwnym przypadku, jeśli Państwo zazwyczaj odpowiada na tego typu zapytania, brak odpowiedzi na ogół stanowi mocne potwierdzenie, że dana jednostka nie jest obywatelem. Jeśli organ właściwy wyda na dane zapytanie odpowiedź *pro forma* i nie ulega wątpliwości, że nie zbadał konkretnych okoliczności dotyczących sytuacji jednostki, taka odpowiedź ma niewielkie znaczenie. W każdym przypadku, stanowisko organu właściwego w kwestii zapytania o status obywatelski będzie musiało zostać rozważone względem stanowiska zajętego przez inne organy właściwe (jeden lub więcej) zajmujące się daną sprawą²⁷.

(ix) *Niekonsekwentne traktowanie ze strony organów właściwych*

42. Ocena stanowisk organów właściwych staje się skomplikowana, kiedy jednostka była traktowana przez różne podmioty państwowe w sposób niekonsekwentny. Przykładowo, jednostka miała dostęp do usług publicznych, ale po ukończeniu pełnoletniości odmawia się jej wydania paszportu. W zależności od konkretnych faktów sprawy, niekonsekwentne traktowanie może być przypadkiem naruszenia praw obywatela, następstwem nieposiadania nigdy przez daną osobę obywatelstwa danego Państwa, pozbawienia obywatelstwa lub jego utraty.
43. W przypadkach, gdy istnieją dowody, że jednostka uzyskała obywatelstwo w trybie nieautomatycznym, uzależnionym od działania organu Państwa, późniejsza odmowa przez inne organy Państwa praw na ogół przyznawanych obywatelom wskazuje na naruszenie praw tej jednostki. Niemniej jednak, w pewnych okolicznościach charakter późniejszego traktowania może wskazywać na zmianę stanowiska Państwa w sprawie statusu obywatelskiego tej jednostki lub też na wycofanie jej obywatelstwa.
44. Nawet jeśli nadanie lub pozbawienie obywatelstwa nastąpiły automatycznie lub za sprawą formalnego działania jednostki, organy Państwa mają tendencję do dalszego potwierdzania nadania lub wycofania obywatelstwa. Na ogół ma to miejsce w ramach procedur wydawania dokumentów tożsamości. Przy mechanizmach uzyskania lub utraty obywatelstwa, czy to automatycznie, czy za sprawą formalnego działania jednostki, większe znaczenie przypisuje się opinii organów właściwych odpowiedzialnych za wydawanie dokumentów tożsamości, które stanowią dowód obywatelstwa, takich jak paszporty, poświadczenia obywatelstwa i, jako że są one wydawane tylko obywatelom, dowody osobiste²⁸.

(x) *Obywatelstwo uzyskane w wyniku błędu lub w złej wierze*

45. Jeśli działania organu właściwego podczas procedury nieautomatycznej są błędne (np. z przyczyny błędnego zrozumienia prawa, które należy zastosować) lub podjęte w złej wierze, samo to nie unieważnia statusu obywatelskiego uzyskanego w wyniku takiej procedury. Wypływa to ze zwykłego rozumienia terminów użytych w Artykule 1(1) Konwencji z 1954 roku. Ta sama zasada ma zastosowanie, jeśli status obywatelski jednostki ulegnie zmianie w wyniku złożenia przez jednostkę wniosku noszącego znamiona oszustwa lub w wyniku nieumyślnego zawarcia w nim błędów dotyczących istotnych faktów. Na potrzeby definicji, nadanie obywatelstwa w ramach procedury nieautomatycznej należy uważać za obowiązujące, nawet jeżeli dla takiego nadania nie ma podstaw prawnych²⁹. Jednakże w niektórych przypadkach

²⁷ Należy zauważyć, że w przypadku nieautomatycznej zmiany statusu obywatelskiego, która wymaga działania ze strony Państwa, istnienie (lub brak) dokumentów zwykle wydawanych w ramach działania Państwa będzie decydujący dla ustalenia obywatelstwa. Patrz: punkt 33.

²⁸ W istocie, inne organy mogą konsultować się z tym organem właściwym przy zajmowaniu stanowiska w sprawie obywatelstwa danej jednostki.

²⁹ Takie okoliczności należy odróżnić od sytuacji, w której osoba niebędąca obywatelem jest tylko traktowana zgodnie z przywilejami wynikającymi z obywatelstwa.

Państwo, po odkryciu błędu w przedmiotowej procedurze zmiany statusu obywatelskiego lub działania w złej wierze w toku tej procedury, podejmie następnie działania mające na celu pozbawienie jednostki obywatelstwa, co będzie musiało zostać wzięte pod uwagę przy ustalaniu stanowiska Państwa w sprawie obecnego statusu jednostki.

46. Wpływ oszustwa lub błędu podczas uzyskiwania obywatelstwa należy rozróżnić od nieuczciwego uzyskania dokumentów, które mogą zostać okazane jako dowód obywatelstwa. Te dokumenty niekoniecznie potwierdzą ustalenie obywatelstwa, jako że w wielu przypadkach będą niezwiązane z jakimkolwiek mechanizmem zmiany statusu obywatelskiego, automatycznym czy nieautomatycznym, który faktycznie zastosowano względem jednostki.

(xi) Wpływ postępowań odwoławczych/rewizyjnych

47. W przypadku, gdy status obywatelski jednostki stanowi przedmiot postępowań rewizyjnych lub odwoławczych przeprowadzanych przez organy sądowe lub inne, decyzja zapadła w wyniku takich postępowań musi być wzięta pod uwagę. W Państwach, które zasadniczo przestrzegają zasad rządów prawa³⁰, decyzja organu odwoławczego/rewizyjnego na ogół wyraża stanowisko Państwa w sprawie obywatelstwa jednostki na potrzeby Artykułu 1(1), jeśli zgodnie z prawem lokalnym decyzje takie są wiążące dla władzy wykonawczej³¹. Zatem, jeśli władze w późniejszym terminie traktowały jednostkę w sposób niekonsekwentny względem ustaleń dotyczących obywatelstwa dokonanych przez organ rewizyjny, stanowi to przypadek nieprzestrzegania praw obywatela, a nie świadczy o nieposiadaniu obywatelstwa przez jednostkę.
48. Inne podejście może być uzasadnione w krajach, w których władza wykonawcza jest zdolna bezkarnie ignorować stanowiska sądowych i innych organów rewizyjnych (mimo że są one obowiązujące na mocy prawa). Może się tak dziać np. w państwach, w których dyskryminacja konkretnej grupy jest rozpowszechniona w instytucjach państwowych. W takich przypadkach decydujące jest stanowisko organów Państwa, zgodnie z którym członkowie takich grup nie są obywatelami, a nie stanowisko organów sądowych, które mogłyby podtrzymywać w mocy prawa obywatelskie członków takich grup.
49. Możliwe jest wystąpienie sytuacji, w których wyrok sądu w sprawie bezpośrednio niezwiązanej z jednostką ma jednakże konsekwencje prawne dla statusu obywatelskiego tej jednostki. Jeśli wyrok zmieni, na mocy prawa krajowego, status obywatelski takiej osoby, będzie to zasadniczo wiążąca decyzja w sprawie jej obywatelstwa (z zastrzeżeniem warunku dotyczącego rządów prawa określonego w poprzednim punkcie). Przykładowo, tego typu sytuacja może mieć miejsce, jeśli w konkretnym przypadku interpretacja przepisu, który reguluje mechanizm

³⁰ „Rządy prawa” są zdefiniowane w sprawozdaniu Sekretarza Generalnego ONZ z 2004 r. w sprawie rządów prawa i rozliczania z przeszłością w społeczeństwach objętych konfliktem i w sytuacji pokonfliktowej jako: „zasada rządzenia, zgodnie z którą wszystkie osoby, instytucje i podmioty, publiczne i prywatne, w tym samo Państwo, ponoszą odpowiedzialność według ustaw, które są publicznie ogłoszone, równo obowiązujące i o których orzekają niezależne organy, a także które są zgodne z międzynarodowymi normami i standardami w zakresie praw człowieka...” Patrz: Rada Bezpieczeństwa ONZ, The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies: Report of the Secretary-General (*Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ z 2004 r. w sprawie rządów prawa i rozliczania z przeszłością w społeczeństwach objętych konfliktem i w sytuacji pokonfliktowej*), 23 sierpnia 2004 r., S/2004/616, <http://www.refworld.org/docid/45069c434.html> (EN), paragraf 6.

³¹ Możliwy jest wyjątek w sytuacji, gdy na mocy prawa krajowego orzeczenie sądowe stanowi tylko zalecenie i nie ma charakteru wiążącego dla władz.

automatycznego uzyskania obywatelstwa, skutkuje objęciem tym przepisem całej grupy ludzi, przy czym niewymagane jest żadne działanie ze strony rządu³².

(xii) Kwestie czasowe

50. Obywatelstwo jednostki należy rozpatrywać na moment dokonania ustalenia, czy ma zastosowanie Konwencja z 1954 roku. W perspektywie czasowej nie należy rozpatrywać obywatelstwa wstecz ani naprzód, ale stwierdzić, czy w momencie, gdy dokonano ustaleń w odniesieniu do Artykułu 1(1), jednostka była obywatelem danego kraju lub krajów. Dlatego też, jeżeli jednostka jest w trakcie uzyskiwania obywatelstwa, ale procedury te nie są jeszcze ukończone, nie można uznać jej za obywatela na potrzeby Artykułu 1(1) Konwencji z 1954 roku³³. Na tej samej zasadzie, jeśli wymogi dotyczące procedur utraty, pozbawienia lub zrzeczenia się narodowości zostały spełnione tylko częściowo, na potrzeby definicji bezpieczeństwa jednostka nadal jest obywatelem.

(xiii) Dobrowolne zrzeczenie się obywatelstwa

51. Dobrowolne zrzeczenie się obywatelstwa odnosi się do aktu wolnej woli, za sprawą którego jednostka rezygnuje ze swojego statusu obywatelskiego, zasadniczo w postaci pisemnej lub ustnej deklaracji. Wycofanie obywatelstwa w wyniku takiej deklaracji może nastąpić automatycznie lub według uznania władz³⁴. W niektórych Państwach dobrowolne zrzeczenie się obywatelstwa jest uznawane za podstawę do wykluczenia jednostki z ochrony na mocy Artykułu 1(1), czego jednak Konwencja z 1954 roku zabrania. Przedmiot i cel traktatu, czyli zapewnienie bezpieczeństwa możliwości korzystania w jak najszerszym zakresie z praw człowieka, ma równe zastosowanie w przypadku dobrowolnego i przymusowego wycofania obywatelstwa. W istocie, w wielu przypadkach zrzeczenie może służyć uzasadnionym celom, np. spełnieniu warunków do uzyskania innego obywatelstwa, a jednostka może przewidywać, że bezpieczeństwo dotyczyć jej będzie jedynie przez krótki okres. Kwestia wolnego wyboru jednostki nie ma zastosowania przy ustalaniu, czy możliwe jest uznanie za bezpieczeństwa według Artykułu 1(1); jednakże może to mieć znaczenie dla późniejszego traktowania. Osoby, które dobrowolnie zrzekły się obywatelstwa, mogą mieć możliwość uzyskania go z powrotem, w przeciwieństwie do bezpieczeństwa. Dostępność ochrony na terenie innego Państwa może mieć wpływ na status, który należy przyznać po uznaniu; te kwestie omówione zostały w Części 3.

(xiv) Koncepcja obywatelstwa

52. Podczas oceny ustaw o obywatelstwie danego Państwa, należy zwrócić uwagę, że terminy stosowane do określenia „obywatela” różnią się w zależności od kraju, np. po angielsku używa się terminów „citizen”, „national” i „subject”, po francusku „national”, a po hiszpańsku „nacional”. Ponadto, w granicach jednego Państwa mogą istnieć różne kategorie obywatelstwa o różnych nazwach i przynajmniej różny zakres praw. Konwencja z 1954 roku ma na celu poprawę negatywnego skutku – w kategoriach godności i bezpieczeństwa - niespełnienia przez

³² Przykładowo, taka sytuacja miałaby miejsce w przypadku orzeczenia sądu, że dany przepis ustaw o obywatelstwie, który reguluje uzyskiwanie obywatelstwa przez jednostki urodzone na terytorium Państwa przed określoną datą, ma zastosowanie do całej grupy etnicznej mimo przeciwnych oświadczeń ze strony rządu.

³³ Takie samo podejście stosuje się, jeśli jednostka nie podjęła lub nie wyczerpała środków prawnych w przypadku odmowy lub wycofania obywatelstwa.

³⁴ Dobrowolne zrzeczenie się należy odróżnić od utraty obywatelstwa wskutek niedopełnienia formalności, także w przypadku, gdy jednostka jest świadoma obowiązujących wymogów i mimo to postanawia je zignorować.

jednostkę podstawowego aspektu systemu ochrony praw człowieka – istnienia relacji obywatel-Państwo. W definicję bezpieczeństwa z Artykułu 1(1) wpisana jest koncepcja obywatela, która zakłada formalną więź o charakterze politycznym i prawnym pomiędzy jednostką i danym Państwem. Różni się to od koncepcji obywatelstwa, która związana jest z przynależnością do grup religijnych, językowych lub etnicznych³⁵. Jako taka, koncepcja obywatela zawarta w traktacie jest spójna z tradycyjnym rozumieniem tego terminu według prawa międzynarodowego i oznacza osoby, nad którymi Państwo przyjmuje jurysdykcję na podstawie obywatelstwa, w tym prawo do wnoszenia roszczeń przeciwko innym Państwom za złe traktowanie tychże osób.

53. Jeśli Państwa nadadzą status prawny określonym grupom ludzi, nad którymi przyjmą jurysdykcję na podstawie więzi wynikających z obywatelstwa, a nie statusu zamieszkania, to osoba należąca do tej kategorii jest „obywatelem” na potrzeby Konwencji z 1954 roku. Ogólnie taki status będzie nadawał co najmniej prawo do wjazdu, ponownego wjazdu i pobytu na terytorium Państwa, acz mogą wystąpić sytuacje, w których, z przyczyn historycznych, wjazd na terytorium Państwa jest dozwolony z wyłączeniem obszarów metropolitalnych. Fakt, że zakres przyznawanych praw różni się w zależności od kategorii obywatelstwa w Państwie, nie uniemożliwia traktowania ich posiadaczy jako „obywateli” na potrzeby Artykułu 1(1). Także fakt, że w niektórych Państwach prawa związane z obywatelstwem są mniej liczne niż w innych Państwach lub w rzeczywistości nie spełniają wymagań w zakresie zobowiązań wynikających z międzynarodowych praw człowieka³⁶. Wprawdzie kwestia ograniczonych praw może rodzić wątpliwości co do efektywności obywatelstwa i naruszania zobowiązań wynikających z międzynarodowych praw człowieka, nie ma to znaczenia dla zastosowania definicji bezpieczeństwa zawartej w Konwencji z 1954 roku³⁷.
54. Koncepcja „obywatela” zawarta w Artykule 1(1) nie zakłada wyraźnie wymogu jakiegokolwiek „prawdziwej”, „efektywnej” więzi³⁸. Obywatelstwo, ze swojej natury, odzwierciedla więź pomiędzy Państwem i jednostką, często na podstawie urodzenia na terytorium lub z osoby będącej obywatelem, co jest często oczywiste według kryteriów uzyskania obywatelstwa w większości krajów. Jednakże, osoba nadal może być „obywatelem” na potrzeby Artykułu 1(1) pomimo, że nie urodziła się ani nie zamieszkuje zwyczajowo w Państwie, za którego obywatela się podaje.
55. Według prawa międzynarodowego, Państwa dysponują szerokimi uprawnieniami w zakresie nadawania i pozbawiania obywatelstwa. Te uprawnienia mogą zostać ograniczone na mocy traktatu. W szczególności światowe i regionalne traktaty praw człowieka ustanawiają liczne zakazy dyskryminacji z przyczyn np. rasowych, które mają zastosowanie względem nadawania, utraty i pozbawienia obywatelstwa³⁹. Zakazy w zakresie międzynarodowego prawa

³⁵ Takie rozumienie obywatelstwa można znaleźć np. w definicji uchodźcy z Artykułu 1A(3) Konwencji z 1951 r. w zwrocie „uzasadniona obawa przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości (...)” (podkreślenie dodane).

³⁶ Należy zauważyć, że istotne są prawa *ogólnie* związane z obywatelstwem, a nie faktyczne przestrzeganie tych praw zgodnie z doświadczeniami konkretnej jednostki.

³⁷ Historycznie wydaje się, że według prawa międzynarodowego obywatelstwo nie musi nadawać konkretnych praw jednostkom, natomiast tworzy pewne zobowiązania międzypaństwowe.

³⁸ Koncepcje te wyrosły na gruncie ochrony dyplomatycznej, czyli tej dziedziny międzynarodowego prawa zwyczajowego, która reguluje prawo Państwa do podjęcia dyplomatycznego lub innego działania przeciwko innemu Państwu w imieniu swojego obywatela, którego prawa i interesy zostały naruszone przez to Państwo. Komisja Prawa Międzynarodowego podkreśliła ostatnio, dlaczego koncepcje te powinny być stosowane tylko w wąskim zakresie okoliczności - patrz: str. 33 w „Articles on Diplomatic Protection with commentaries”, przypis 7 powyżej.

³⁹ Przykładem tego jest Artykuł 9 Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r., który gwarantuje kobietom takie same prawa jak mężczyznom w zakresie przenoszenia

zwyczajowego nie są tak jasne, chociaż obejmują np. pozbawienie obywatelstwa z przyczyn rasowych.

56. Nadanie, odmowa lub pozbawienie obywatelstwa z naruszeniem międzynarodowych zobowiązań nie może być tolerowane. Nielegalność na szczeblu międzynarodowym jest jednakże nieistotna na potrzeby Artykułu 1(1). W przeciwnym razie osobę, która została pozbawiona obywatelstwa w sposób niezgodny z prawem międzynarodowym, należałoby mimo to uważać za „obywatela” na potrzeby Artykułu 1(1), co byłoby sprzeczne z przedmiotem i celem Konwencji z 1954 roku⁴⁰.

obywatelstwa na swoje dzieci oraz względem uzyskiwania, zmiany lub zachowania obywatelstwa (na ogół wskutek małżeństwa z cudzoziemcem).

⁴⁰ Wyjątek od podejścia ogólnego może zająć w sytuacjach, w których naruszenie prawa międzynarodowego jest równoznaczne z naruszeniem bezwzględnie obowiązującej normy tego prawa. W takich okolicznościach Państwa mogą być zobowiązane do nieuznawania sytuacji wynikłych w skutek takiego naruszenia za legalne, co może obejmować nieuznanie statusu obywatelskiego oraz, ewentualnie, sposób traktowania tego statusu w określaniu Artykułu 1(1). W kwestii dokładnego zakresu tego zobowiązania na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego nadal trwają dyskusje.

CZĘŚĆ 2: PROCEDURY USTALANIA BEZPAŃSTWOWOŚCI

A. OGÓLNE

(1) Zarys

57. Istnieje szereg sytuacji, w których urzędnicy rządowi mogą zetknąć się z kwestią (bez)państwowości danej jednostki, co świadczy o kluczowej roli, jaką obywatelstwo odgrywa w życiu codziennym. Status danej jednostki trzeba rozpatrzyć, gdy np. występuje ona o paszport lub dokumenty tożsamości, ubiega się o legalny pobyt lub zatrudnienie w sektorze publicznym, pragnie skorzystać z prawa do głosowania, odbyć służbę wojskową lub uzyskać dostęp do usług publicznych. Kwestia obywatelstwa lub bezpieczeństwa może pojawić się, kiedy prawo jednostki do przebywania w kraju jest podważane przez postępowania deportacyjne. Przy ustalaniu statusu uchodźcy, obywatelstwo jest często kluczowe dla identyfikacji kraju (lub krajów), względem których należy ocenić zarzuty jednostki dotyczące uzasadnionej obawy przed prześladowaniem. Stwierdzenie bezpieczeństwa jest niezbędne, jeśli jednostka ubiega się o zastosowanie środków ochronnych przewidzianych w Konwencji z 1961 roku. Powyższe przykłady pokazują konieczność ustalenia bezpieczeństwa w szeregu procedur sądowych i administracyjnych. Niniejszy Podręcznik omawia jednak tylko te procedury, których wyłącznym celem lub jednym z celów jest stwierdzenie bezpieczeństwa danej jednostki.

(2) Ustalenie bezpieczeństwa i prawa do obywatelstwa

58. Procedury ustalania bezpieczeństwa stanowią zasadniczo wsparcie dla Państw podczas wypełniania zobowiązań wynikających z Konwencji z 1954 roku. Jednakże ich zastosowanie względem niektórych grup ludności bezpiecznej może być niesłuszne. Bezpieczeństwo może zaistnieć zarówno w kontekście migracji, jak i w innych sytuacjach, a specyfika bezpieczeństwa w danym kraju może albo odpowiadać jednemu z tych dwóch scenariuszy, albo mieć charakter mieszany. W kontekście niezwiązanym z migracją niektóre grupy ludności bezpiecznej pozostają na terenie swojego „własnego kraju” i mogą być określane jako grupy ludności *in situ*⁴¹. Procedury mające na celu uzyskanie statusu bezpiecznych nie są względem tych grup stosowne z uwagi na ugruntowane więzi tych grup z krajem. W oparciu o istniejące normy oraz praktykę Państwa w zakresie ograniczania bezpieczeństwa można stwierdzić, że do takich więzi należy długotrwałe zwyczajowe zamieszkiwanie lub zamieszkiwanie w trakcie sukcesji Państw. Zależnie od okoliczności dotyczących danej grupy ludności, zamiast procedur ustalania bezpieczeństwa Państwom zalecić można przeprowadzenie odpowiednio ukierunkowanych kampanii promujących obywatelstwo lub inicjatyw mających na celu weryfikację obywatelstwa⁴².

⁴¹ Zwrot „własny kraj” jest zaczerpnięty z Artykułu 12(4) Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) wraz z jego interpretacją przez Komitet Praw Człowieka ONZ.

⁴² Patrz paragraf 50 UNHCR, „UNHCR Action to Address Statelessness: A Strategy Note” (*Akcja UNHCR w sprawie bezpieczeństwa: nota strategiczna*), marzec 2010 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b9e0c3d2.html> (EN):

(...) w przypadkach, w których realnym, bezpośrednim celem jest uzyskanie, ponowne uzyskanie lub potwierdzenie obywatelstwa przez taką społeczność, zasobów nie powinno się przeznaczać na formalne ustalenie bezpieczeństwa. Będzie to zazwyczaj dotyczyło tych długotrwałych sytuacji, w których cała społeczność ma znaczące więzi jedynie z Państwem, na terenie którego przebywa.

59. Odpowiednio ukierunkowane kampanie promujące obywatelstwo podejmuje się celem rozwiązania kwestii bezpieczeństwa poprzez nadanie obywatelstwa, a nie dla ustalenia bezpieczeństwa danych osób i przyznania im odpowiedniego statusu. Szereg Państw przeprowadziło tego typu kampanie promujące obywatelstwo skierowane do grup ludności bezpieczeństwa od dawna przebywających na ich terytorium, w niektórych przypadkach z pomocą UNHCR. Nawet jeśli Państwa przeprowadzają tego typu kampanie, i tak warto ustanowić procedury ustalania statusu dla bezpieczeństwa, którzy nie należą do grup ludności *in situ*, jako że struktura ludności bezpieczeństwa w danym kraju może być zróżnicowana lub ulegać zmianom z upływem czasu.
60. Z procedur weryfikacji obywatelstwa korzystają jednostki przebywające na terytorium, na którym mają trudności z udowodnieniem swojego statusu obywatelskiego. Takie procedury często obejmują przystępny, szybki i prosty system dokumentowania posiadanego obywatelstwa, w tym obywatelstwa innego Państwa.
61. Wymogi proceduralne zarówno kampanii promujących obywatelstwo, jak i procedur weryfikacji obywatelstwa będą przypominać te wykorzystywane w praktyce podczas procedury ustalania bezpieczeństwa, jako że muszą uwzględniać dostępność różnych form materiału dowodowego w danym kraju oraz trudności napotykaną przez wnioskodawców przy udowadnianiu swojego statusu obywatelskiego. W niektórych przypadkach zeznania pod przysięgą złożone przez członków społeczności i poświadczające, że dana jednostka spełnia stosowne kryteria ustaw o obywatelstwie, takie jak urodzenie na terytorium Państwa lub z rodzica będącego obywatelem, mogą zostać uznane za wystarczające z pominięciem dowodów z dokumentów.

B. USTANAWIANIE PROCEDUR USTALANIA BEZPAŃSTWOWOŚCI

(1) Projekt i umiejscowienie procedur ustalania bezpieczeństwa

62. Państwa dysponują dużą swobodą w zakresie ustanawiania i wdrażania procedur ustalania bezpieczeństwa, jako że Konwencja z 1954 roku nie reguluje tych kwestii. Konkretnie rozwiązania dobierane są w zależności od czynników lokalnych, takich jak szacowana liczebność oraz struktura ludności bezpieczeństwa, jak również złożoność kwestii prawnych oraz dowodowych. Jednakże, aby takie procedury były skuteczne, ustalenie bezpieczeństwa musi być ich wyraźnym - acz niekoniecznie jedynym - celem.
63. Obecna praktyka Państw różni się w zakresie umiejscowienia procedur ustalania bezpieczeństwa w korpusie struktur administracyjnych, co odzwierciedla uwarunkowania konkretnych krajów. Państwa mają wybór pomiędzy procedurą scentralizowaną lub przeprowadzaną przez władze lokalne. Preferuje się procedury scentralizowane z uwagi na większe prawdopodobieństwo nabycia niezbędnych kompetencji przez urzędników zajmujących się ustaleniem statusu. Zapewnienie łatwego dostępu wnioskodawcom przebywającym w różnych częściach kraju można osiągnąć na różne sposoby, np. poprzez umożliwienie składania pisemnych wniosków w biurach lokalnych, skąd następnie przekazywane byłyby do centralnego organu decyzyjnego, który może koordynować i nadzorować stosowną ocenę istotnych faktów na szczeblu lokalnym, w tym osobistą rozmowę z wnioskodawcą.
64. Ustalenie, czy dana osoba jest bezpieczeństwa, może stanowić złożone i ambitne zadanie, jednakże leży w interesie zarówno Państw, jak i bezpieczeństwa, żeby procedury z tym związane były jak najprostsze, najbardziej sprawiedliwe i efektywne. W tym celu niektóre Państwa mogą zastanowić się nad takim dostosowaniem istniejących procedur

administracyjnych, żeby uwzględnić w nich stwierdzenie bezpieczeństwa. Należy przy tym uwzględnić takie czynniki jak możliwości administracyjne, obecny poziom kompetencji w zakresie bezpieczeństwa, jak również spodziewaną liczebność i strukturę ludności bezpieczeństwa. Podczas każdej procedury mieszanej niezbędne jest jasne zrozumienie i właściwe stosowanie definicji bezpieczeństwa, jak również przestrzeganie ustanowionych proceduralnych środków ochronnych oraz norm dotyczących materiału dowodowego.

65. Niektóre Państwa mogą zdecydować się na włączenie procedur ustalania bezpieczeństwa w zakres kompetencji władz imigracyjnych. Inne Państwa mogą powierzyć stwierdzenie bezpieczeństwa organom odpowiedzialnym za kwestie związane z obywatelstwem, np. wnioski o naturalizację lub weryfikację wniosków o obywatelstwo. W szczególności ma to zastosowanie, kiedy dane jednostki od dawna zamieszkują na terenie Państwa.
66. Z uwagi na to, że niektórzy bezpiecznicy mogą być także uchodźcami, Państwa mogą rozważyć możliwość połączenia procedur stwierdzenia statusu bezpiecznika i uchodźcy w jedną. Wymogi poufności względem wniosków składanych przez osoby ubiegające się o azyl i uchodźców muszą być spełniane bez względu na formę lub umiejscowienie procedury ustalania bezpieczeństwa⁴³.
67. Przy planowaniu procedur ustalania statusu bezpiecznika istotne będą uwarunkowania dotyczące zasobów, zarówno finansowych, jak i ludzkich. W krajach, w których ustanowiono procedury ustalania bezpieczeństwa, odnotowano niską liczebność wnioskodawców. Konieczne koszty mogą zostać zrównoważone przez oszczędności płynące ze zmniejszonego wykorzystania innych środków administracyjnych, które mogliby zastosować bezpiecznicy, np. wniosków o inne formy statusu imigranta.

(2) Dostępność procedur

68. Zapewnienie dostępności procedur jest niezbędne dla ich sprawiedliwości i efektywności. Dostępność procedur ułatwia bezpiecznikom rozpowszechnianie informacji, między innymi poprzez ukierunkowane kampanie informacyjne (o ile są zasadne) i konsultacje dotyczące procedur. Zważywszy, że jednostki są czasami nieświadome istnienia procedur ustalania bezpieczeństwa, lub wahają się złożyć wniosek o status bezpiecznika, procedury te mogą obejmować użyteczne środki ochronne, które pozwalają organom Państwa na zainicjowanie procedury.
69. Każda osoba przebywająca na terytorium Państwa musi mieć dostęp do procedur ustalania bezpieczeństwa. Konwencja nie daje żadnych podstaw do wymagania, żeby ustalanie bezpieczeństwa miało miejsce legalnie w granicach Państwa. Taki wymóg jest w szczególności krzywdzący, zważywszy, że brak obywatelstwa uniemożliwia wielu bezpiecznikom uzyskanie dokładnie tych dokumentów, które są niezbędne, aby zgodnie z prawem wkraczać lub przebywać na terytorium jakiegokolwiek Państwa.
70. Konwencja nie daje także żadnych podstaw do wyznaczania jednostkom limitów czasowych na wystąpienie o status bezpiecznika. Takie limity mogą bezpodstawnie pozbawić jednostkę ochrony na mocy Konwencji z 1954 roku.

(3) Gwarancje proceduralne

⁴³ Koordynacja procedur ustalania statusu uchodźcy i bezpiecznika została szczegółowo omówiona w punktach 78-82.

71. Procedury ustalania bezpieczeństwa powinny zostać sformalizowane pod postacią przepisów prawnych. Ustanawianie procedur w drodze ustawodawstwa zapewnia sprawiedliwość, jasność i przejrzystość. Kluczowym elementem procedur ustalania bezpieczeństwa są gwarancje proceduralne. W tym kontekście niezbędne jest wcielenie prawa do sprawiedliwego procesu w procedury prawa administracyjnego, w tym w procedury ustalania statusu uchodźcy. Z tej przyczyny zalecane jest wprowadzenie przez Państwo następujących środków ochronnych:

- informacje dotyczące kryteriów dostępności, procedury ustalania bezpieczeństwa oraz praw związanych z jej uznaniem są szeroko rozpowszechnione przez władze w różnych wersjach językowych; każdy wnioskodawca może skorzystać z konsultacji w zakresie procedur w zrozumiałym dla siebie języku;
- wnioskodawcom przysługuje prawo do rozmowy z urzędnikiem podejmującym decyzję;
- składanie wniosków odbywa się w formie pisemnej, a w miarę potrzeb zapewniana jest przy tym pomoc;
- dostępna jest pomoc w zakresie tłumaczeń pisemnych/ustnych przy wypełnianiu wniosków i przeprowadzaniu rozmów;
- każdy członek rodziny ma prawo złożyć niezależny wniosek;
- rodzic może złożyć wniosek w imieniu dziecka, które ma na utrzymaniu; dostępne są także specjalne gwarancje proceduralne dla dzieci bez opieki;
- dziecko ma prawo zostać wysłuchane, o ile jest zdolne sformułować i wyrazić swoją opinię;
- wnioskodawcy muszą mieć możliwość konsultacji z doradcą prawnym; jeśli dostępna jest bezpłatna pomoc prawna, powinna zostać udzielona wnioskodawcom bez środków finansowych;
- ustalenie statusu przebiega indywidualnie na podstawie zasadności wniosku w odniesieniu do informacji krajowych w zakresie ustaw o obywatelstwie i praktyki w odpowiednich Państwach, w tym do informacji w zakresie prawa i praktyki podczas okresów w przeszłości, które są istotne dla rozpatrywanej sprawy;
- jeśli ustalenie statusu przebiega na drodze sądowej, proces ma charakter śledczy, a nie skargowy;
- decyzje podejmowane są w formie pisemnej z uzasadnieniem;
- decyzje podejmowane i ogłaszane są w rozsądnym terminie;
- istnieje prawo odwołania się; oraz
- gwarantowany jest dostęp do UNHCR.

72. Celem zapewnienia sprawiedliwości i skuteczności procedur, Państwa nie mogą deportować jednostki ze swojego terytorium przed zakończeniem procesu ustalania bezpieczeństwa.

73. Prawo do osobistej rozmowy oraz niezbędnej pomocy w zakresie tłumaczeń pisemnych/ustnych podczas całego procesu są kluczowe dla zagwarantowania, że wnioskodawcy mają możliwość pełnego przedstawienia swoich spraw, jak również dostarczenia i sprecyzowania informacji, które są istotne dla wniosku. Niniejsze gwarancje proceduralne pozwalają także urzędnikom podejmującym decyzję na zbadanie wszelkich niejasności pojawiających się w danym przypadku.
74. W interesie wszystkich stron leży ustalenie bezpieczeństwa jak najszybciej, acz z zachowaniem rozsądnego okresu na zebranie materiału dowodowego. Szereg Państw ustanowiło terminy, przed których upływem organy decyzyjne muszą rozpatrzyć wnioski o uznanie bezpieczeństwa. W przypadku wniosków, w których od razu dostępny materiał dowodowy jest jasny, a uznanie bezpieczeństwa jest wyraźnie dobrze umotywowane, podjęcie ostatecznej decyzji w toku sprawiedliwych i efektywnych procedur może zająć tylko kilka miesięcy.
75. Zasadniczo niepożądane jest, żeby decyzja organu pierwszej instancji została wydana w terminie dłuższym niż sześć miesięcy od złożenia wniosku, jako że wydłuża to okres, podczas którego sytuacja wnioskodawcy jest niepewna. Jednakże w wyjątkowych okolicznościach zasadne może się okazać wydłużenie czasu postępowania do 12 miesięcy tak, aby zapewnić czas na skierowanie do innego Państwa zapytań w sprawie statusu obywatelskiego jednostki, jeżeli prawdopodobne jest uzyskanie merytorycznej odpowiedzi w tym terminie⁴⁴.
76. Obowiązujące prawo odwołania się od negatywnej decyzji organu pierwszej instancji jest podstawowym środkiem ochronnym w procedurze ustalania bezpieczeństwa. Postępowanie odwoławcze musi zostać przeprowadzone przez niezależny organ. Wnioskodawcy muszą mieć możliwość konsultacji z doradcą prawnym, a jeśli dostępna jest bezpłatna pomoc prawna, powinna zostać udzielona wnioskodawcom bez środków finansowych.
77. Z uwagi na możliwość niewłaściwej oceny materiału dowodowego przez organ pierwszej instancji, faktyczne i usankcjonowane prawnie zapewnienie postępowań odwoławczych jest niezbędne. Organ odwoławczy może albo wydać własną decyzję odnośnie spełniania wymogów Konwencji z 1954 roku, albo jedynie unieważnić decyzję organu pierwszej instancji i odesłać sprawę do rozpatrzenia przez organy odpowiedzialne za ustalanie statusu, wedle uznania danego Państwa. Wybór Państwa w tej kwestii odzwierciedla zazwyczaj ogólne podejście przyjmowane w tego typu sprawach przez jego system administracyjno-prawny. Ponadto, Państwa mogą zezwolić na dalszą rewizję sądową, obejmującą wyłącznie kwestie prawne, która może być ograniczona przez zasady proceduralne obowiązujące w danym systemie sądownictwa.

C. KOORDYNACJA PROCEDUR USTALANIA STATUSU UCHODźCY I BEZPAŃSTWOWCA

78. Kiedy dana osoba ubiega się zarówno o status uchodźcy, jak i bezpiecznikowca, należy rozpatrzyć oba wnioski i wydać wyraźne orzeczenie w sprawie obu rodzajów statusu. Jest to istotne, ponieważ ochrona udzielana w ramach Konwencji z 1951 roku obejmuje szerszy zakres praw na szczeblu krajowym niż ta udzielana w ramach Konwencji z 1954 roku. W przypadku,

⁴⁴ Podkreśla to, jak ważne jest traktowanie wnioskodawców zgodnie z odpowiednimi standardami w toku procedury ustalania ich statusu. Patrz dalej: Część 3 poniżej.

gdy status uchodźcy danej osoby wygaśnie, a nie uzyskała ona obywatelstwa, taka osoba wymaga ochrony międzynarodowej jako bezpieczeństwa.

79. Z uwagi na to, że bezpieczeństwa może być także uchodźcą lub może otrzymać uzupełniającą formę ochrony⁴⁵, Państwa muszą zagwarantować, że wymogi dotyczące dochowania poufności wobec uchodźców, którzy mogą także być osobami bezpiecznymi, są spełniane w toku postępowania o stwierdzenie bezpieczeństwa. Każda osoba podlegająca takiemu postępowaniu powinna zostać niezwłocznie powiadomiona o konieczności zgłoszenia swoich ewentualnych obaw związanych z uchodźstwem⁴⁶. Tożsamości uchodźcy lub osoby ubiegającej się o azyl nie wolno ujawniać władzom kraju, z którego taka osoba pochodzi. Jak omówiono poniżej w punktach 96-99, dla urzędników zajmujących się stwierdzaniem bezpieczeństwa konieczny może się okazać kontakt w sprawie wnioskodawców z władzami zagranicznymi, co mogłoby stanowić naruszenie poufności, której zachowanie przysługuje uchodźcom oraz osobom ubiegającym się o azyl. W takim przypadku należy kontynuować proces określania statusu uchodźcy, a zawiesić rozpatrywanie wniosku o uznanie za bezpiecznym.
80. Jeśli określanie statusu uchodźcy i bezpiecznym następuje w toku odrębnych postępowań, a bezpieczeństwo da się ustalić bez zwracania się do władz z kraju pochodzenia, obie procedury mogą przebiegać równolegle, jednakże dla maksymalnego zwiększenia efektywności, o ile fakty ustalone w trakcie jednej procedury można wykorzystać w drugiej, w pierwszej kolejności stosowne może okazać się przeprowadzenie rozmów, zebranie informacji krajowych wraz z ich analizą na potrzeby postępowania o ustalenie statusu uchodźcy.
81. Podobnie, jeżeli procedura ustalenia statusu uchodźcy i bezpiecznym jest wspólna, a dana osoba ubiega się o oba rodzaje statusu, istotne jest, aby urzędnik rozpatrujący wniosek określił jednocześnie uchodźstwo i bezpieczeństwo⁴⁷. W przypadku, gdy nie ma wystarczających danych, by bez kontaktowania się z władzami zagranicznymi stwierdzić, że dana osoba jest bezpiecznym, należy kontynuować procedurę ustalania statusu uchodźcy.
82. Zarówno w toku procedur oddzielnych, jak i procedury wspólnej, w niektórych przypadkach jednostka musi mieć możliwość odnowienia zawieszonych wniosku o bezpieczeństwo. Wniosek o bezpieczeństwo może zostać odnowiony w przypadku, gdy:
- nastąpi odmowa uznania statusu uchodźcy;
 - status uchodźcy zostanie uznany, ale wygaśnie;

⁴⁵ Patrz: Zalecenie Komitetu Wykonawczego nr 103 (LVI) z roku 2005 w sprawie uzupełniających form ochrony, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html> (EN)

⁴⁶ Na tej samej zasadzie osoby ubiegające się o status uchodźcy powinny zostać powiadomione o możliwości ubiegania się o uznanie za bezpiecznym.

⁴⁷ Określenie statusu uchodźcy wymaga ustalenia państwa, którego obywatelstwo dana osoba posiada, albo - w przypadku osób bezpiecznych - dawnego państwa zwyczajowego pobytu, celem oceny obaw wnioskodawcy przed prześladowaniem. Patrz punkty 87-93 oraz 101-105 w: UNHCR, „Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status” (tytuł wydania polskiego: „Zasady i tryb ustalania statusu uchodźcy”), HCR/1P/4/ENG/REV.3, grudzień 2011 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html> (EN)

- status uchodźcy zostanie odebrany z powodu niespełnienia kryteriów Artykułu 1A(2) Konwencji z 1951 roku⁴⁸; lub
- jeśli pojawią się dodatkowe dowody świadczące o bezpieczeństwa jednostki.

Podobne wskazania stosują się do jednostek, które występują z roszczeniem o status bezpaństwowca lub o uzupełniającą formę ochrony.

D. OCENA MATERIAŁU DOWODOWEGO

(1) Rodzaje dowodów

83. Ustalenie bezpieczeństwa wymaga połączonej oceny stanu rzeczywistego i prawnego. Tego typu przypadków nie można rozstrzygać wyłącznie poprzez analizę ustaw o obywatelstwie, jako że definicja bezpaństwowca wymaga oceny zastosowania tych ustaw w praktyce, także w zakresie, w którym wyroki sądowe są respektowane przez urzędników rządowych⁴⁹. Rodzaje dowodów, które mogą okazać się istotne, można podzielić na dwie kategorie: dowody związane z osobistą sytuacją jednostki oraz dowody związane z prawami i innymi uwarunkowaniami dotyczącymi danego kraju.
84. Materiał dowodowy związany z życiorysem pomaga ustalić, które Państwa i procedury zmiany obywatelstwa należy uwzględnić przy ustalaniu statusu obywatelskiego⁵⁰. W każdym przypadku przydatna może się okazać następująca lista wymieniająca w sposób niewyczerpujący rodzaje materiału dowodowego:
- zeznanie wnioskodawcy (np. pisemny wniosek, rozmowa);
 - odpowiedź ze strony władz zagranicznych na zapytanie w sprawie statusu obywatelskiego jednostki;
 - dokumenty tożsamości (np. akt urodzenia, wypis z rejestru cywilnego, krajowy dokument tożsamości, dokument rejestracyjny wyborcy);
 - dokumenty podrózne (także te, które straciły ważność);
 - dokumenty związane z wnioskowaniem o obywatelstwo lub uzyskanie dowodu obywatelstwa;
 - świadectwo naturalizacji;
 - świadectwo zrzeczenia się obywatelstwa;
 - uprzednie odpowiedzi ze strony Państw na zapytania w sprawie obywatelstwa wnioskodawcy;

⁴⁸ Patrz: UNHCR, „Note on the Cancellation of Refugee Status” (*Nota w sprawie uchylecia statusu uchodźcy*), 22 listopada 2004 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/41a5dfd94.html> (EN)

⁴⁹ Zostało to omówione w punkcie 48 powyżej.

⁵⁰ Patrz: punkt 92 poniżej.

- akt ślubu;
 - świadectwo odbycia/zwolnienia ze służby wojskowej;
 - świadectwa szkolne;
 - zaświadczenia lekarskie/dokumentacja medyczna (np. świadectwa wydawane przez szpital przy narodzinach, karty szczepień);
 - dokumenty tożsamości i dokumenty podrózne rodziców, współmałżonka i dzieci;
 - dokumenty imigracyjne, takie jak pozwolenia na pobyt wydane przez kraj(e) zwyczajowego zamieszkania;
 - inne dokumenty związane z krajem zamieszkania (np. dokumenty dotyczące pracy, akty własności, umowy dzierżawy, świadectwa szkolne, świadectwa chrztu); oraz
 - zapis ustnych zeznań pod przysięgą złożonych przez sąsiadów i członków społeczności.
85. Informacje związane z sytuacją w rozpatrywanym kraju lub krajach obejmują materiał dowodowy dotyczący ustaw o obywatelstwie i innych ustaw, ich wdrażania i praktyki odpowiednich Państw, jak również ogólnego środowiska prawnego w tych jurysdykcjach w zakresie przestrzegania wyroków sądów przez władzę wykonawczą. Informacje takie można uzyskać z różnych źródeł rządowych i pozarządowych. Złożoność ustaw o obywatelstwie oraz praktyki w danym Państwie może w niektórych przypadkach stanowić podstawę do skorzystania z dowodów z ekspertyz.
86. Tego typu informacje związane z krajami można uznać za rzetelne, jeżeli są pozyskiwane z godnych zaufania, obiektywnych źródeł, przy czym zaleca się, by źródeł było więcej niż jedno. Preferowane są zatem informacje uzyskane od organów państwowych bezpośrednio zaangażowanych w mechanizmy obywatelskie w danym Państwie lub też podmiotów niepublicznych, które posiadają kompetencje w zakresie monitorowania i inspekcji tego typu kwestii. Ważne jest regularne aktualizowanie tego typu informacji tak, aby uwzględnić zmiany w ustawach o obywatelstwie i praktyce obowiązującej w danych krajach, należy jednakże bazować na informacjach związanych z krajami pochodzących z okresu, w którym miały miejsce wydarzenia rozpatrywane w danej sprawie. Ponadto, jeśli praktyka urzędników w zakresie wprowadzania w życie ustaw o obywatelstwie wydaje się różnić w zależności od regionu, należy uwzględnić ten fakt w odniesieniu do związanego z krajem materiału dowodowego, na którym się bazuje.

(2) Udowadnianie

87. Władze, które podejmują procedury ustalania bezpieczeństwa, powinny wziąć pod uwagę cały dostępny materiał dowodowy dotyczący wniosku jednostki, przedstawiony zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej.
88. Definicja osoby bezpieczeństwa z Artykułu 1(1) Konwencji z 1954 roku wymaga udowodnienia twierdzenia negatywnego – że dana jednostka nie jest uznawana za obywatela przez żadne Państwo w zakresie obowiązywania jego prawa. Stanowi to znaczne wyzwanie dla

wnioskodawców oraz dostarcza informacji na temat sposobu stosowania zasad postępowania dowodowego podczas procedury ustalenia bezpieczeństwa.

(3) Ciężar dowodu

89. W postępowaniach prawnych strona, która na której spoczywa ciężar dowodu, jest odpowiedzialna za udowodnienie danego roszczenia lub twierdzenia. W postępowaniach administracyjnych lub sądowych na pierwszym etapie zazwyczaj to osoba występująca z roszczeniem zobowiązana jest poprzeć je dowodami. W przypadku stwierdzenia bezpieczeństwa, ciężar dowodu jest z zasady dzielony, jako że dla zdobycia materiału dowodowego i ustalenia faktów niezbędna jest współpraca wnioskodawcy i urzędnika rozpatrującego sprawę. Procedura wymaga wspólnego działania i służy wyjaśnieniu, czy jednostka podlega ochronie na mocy Konwencji z 1954 roku. Wnioskodawca ma zatem obowiązek mówić prawdę, przedstawić swoją sytuację tak dokładnie, jak to możliwe, oraz dostarczyć cały w rozsądnym stopniu dostępny materiał dowodowy. Podobnie, organ ustalający zobowiązany jest zdobyć i przedstawić cały materiał dowodowy, który jest mu w rozsądnym stopniu dostępny, umożliwiając obiektywne ustalenie statusu wnioskodawcy. Tego typu nieantagonistyczne podejście obserwuje się w praktyce szeregu Państw, które już posiadają procedury ustalania bezpieczeństwa.
90. Z uwagi na charakter bezpieczeństwa, wnioskodawcy o status bezpiecznika często nie są zdolni poprzeć swojego wniosku obszernym – lub jakimkolwiek – materiałem dowodowym z dokumentów. Organy ustalające bezpieczeństwo muszą uwzględnić ten fakt, w stosownych przypadkach życzliwie rozpatrując wyjaśnienia przedstawione w formie zeznań w sprawie braku niektórych form materiału dowodowego⁵¹.

(4) Standardy dowodowe

91. Podobnie jak w przypadku ciężaru dowodu, standardy dowodowe niezbędne dla ustalenia bezpieczeństwa muszą uwzględniać nieodłączne trudności w dowodzeniu bezpieczeństwa, w szczególności w świetle konsekwencji błędnego odrzucenia wniosku. Wysokie standardy dowodowe podważyłyby przedmiot i cel Konwencji z 1954 roku. W związku z tym zaleca się, aby Państwa przyjęły takie same standardy dowodowe jak podczas ustalania statusu uchodźcy, a mianowicie, ustalenie bezpieczeństwa byłoby gwarantowane po stwierdzeniu „w rozsądnym stopniu”, że jednostka nie jest uznawana za obywatela przez żadne Państwo w zakresie obowiązywania jego prawa⁵².
92. Brak obywatelstwa nie musi zostać stwierdzony w odniesieniu do każdego Państwa na świecie. Niezbędne jest rozpatrzenie jedynie tych Państw, z którymi jednostka ma znaczące więzi, zasadniczo przez urodzenie na terytorium, pochodzenie, małżeństwo, adopcję lub zwyczajowe zamieszkiwanie⁵³. Jednakże bezpieczeństwo nie zostanie w rozsądnym stopniu udowodnione,

⁵¹ Jeśli jednostki mają trudności z uzyskaniem poświadczonych notarialnie lub opatrzonych odpowiednimi pieczęciami dokumentów od władz zagranicznych, także gwarantuje się dalszą elastyczność.

⁵² Patrz: punkt 42, „Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status”, przypis 47 powyżej. W kontekście ustalania statusu uchodźcy, wnioskodawca może zgłosić uzasadnioną obawę przed prześladowaniem, jeśli potrafi wykazać „w rozsądnym stopniu, że pozostanie w kraju pochodzenia stało się dlań nieznośne z powodów wymienionych w definicji lub byłoby nieznośne, gdyby tam wrócił”.

⁵³ Patrz: punkt 18 powyżej.

jeśli organ ustalający jest w stanie przedstawić mocne dowody, że jednostka jest obywatelem konkretnego Państwa. Taki dowód obywatelstwa może mieć postać np. pisemnego potwierdzenia od uprawnionej władzy odpowiedzialnej za decyzje o naturalizacji w innym kraju, że wnioskodawca jest obywatelem tego kraju poprzez naturalizację, lub informacji, że zgodnie z ustawami o obywatelstwie oraz praktyką innego Państwa, wnioskodawca uzyskał w tym Państwie obywatelstwo w sposób automatyczny⁵⁴.

93. Jeśli wnioskodawca nie współpracuje przy ustalaniu faktów, np. celowo zataja informacje, które mogłyby pomóc w ustaleniu jego tożsamości, stwierdzenie w rozsądnym stopniu jego bezpieczeństwa może zakończyć się niepowodzeniem nawet, jeśli organ ustalający nie jest w stanie przedstawić mocnych dowodów posiadania konkretnego obywatelstwa. Zgłoszenie może zatem zostać odrzucone, chyba że dostępny materiał dowodowy mimo to pozwala na stwierdzenie bezpieczeństwa w rozsądnym stopniu⁵⁵. Takie przypadki należy jednak rozróżnić od sytuacji, w których wnioskodawca nie jest w stanie przedstawić dowodów na poparcie swojego życiorysu i/lub zeznań na ten temat.

(5) Porównywanie dowodów

94. Jeśli w procedurze ustalania bezpieczeństwa życiorys jednostki zostanie potwierdzony przez autentyczne dowody z dokumentów, taki materiał dowodowy ma na ogół pierwszeństwo w stosunku do osobistego zeznania jednostki. Jednak jeśli materiał dowodowy z dokumentów nie istnieje lub jest ograniczony, większe znaczenie przypisywane będzie pisemnemu lub ustnemu zeznaniu jednostki, dostępnym informacjom krajowym oraz wynikom zapytań kierowanych do odpowiednich Państw. Instrukcje w punktach poniżej dotyczące znaczenia, które należy przypisywać poszczególnym typom dowodów, które najczęściej będą rozpatrywane w procedurach ustalania bezpieczeństwa, należy odczytywać według instrukcji na ten temat zawartych w Części 1 powyżej.

(6) Paspordy

95. Prawdziwe, ważne paspordy pozwalają domniemywać, że posiadacz paszportu jest obywatelem kraju wydającego paszport. Jednakże domniemanie to może zostać obalone, jeśli pojawią się dowody wskazujące, że dana jednostka nie jest uznawana za obywatela kraju, np. jeśli jej dokument jest prowizorycznym paszportem wydanym dla udogodnienia („passport of convenience”) lub jeżeli paszport został wydany omyłkowo lub przez władzę nieupoważnioną do rozstrzygania kwestii związanych z obywatelstwem. W takich przypadkach paszport nie jest przejawem stanowiska Państwa, że dana jednostka jest jego obywatelem. Paspordy sfałszowane lub wydane w inny sposób noszący znamiona oszustwa nie stanowią podstawy do żadnych domniemań⁵⁶.

(7) Zapytania kierowane do władz zagranicznych oraz odpowiedzi

96. Informacje dostarczane władzom zagranicznym mają czasami kluczowe znaczenie dla procedur ustalania bezpieczeństwa, chociaż nie są niezbędne w przypadku, gdy istnieje odpowiedni materiał dowodowy innego rodzaju. W żadnych okolicznościach nie należy nawiązywać kontaktu z władzami Państwa, względem którego jednostka zgłasza uzasadnioną obawę przed prześladowaniem, chyba że definitywnie stwierdzono, że jednostka ta ani nie jest uchodźcą, ani nie jest uprawniona do uzupełniających form ochrony.

⁵⁴ Traktowanie materiału dowodowego uzyskanego od innych Państw, w tym ich władz konsularnych, zostało omówione w punktach 27-44 powyżej.

⁵⁵ Kwestie wiarygodności omówiono w podpunkcie 9 poniżej.

⁵⁶ Kwestie te omówiono także w punktach 45 i 46 powyżej.

97. W przypadku procedur nawiązywania kontaktu z władzami zagranicznymi celem ustalenia statusu obywatelskiego jednostki niezbędna może się okazać elastyczność. Niektóre władze zagraniczne mogą przyjąć zapytania pochodzące bezpośrednio od innego Państwa, podczas gdy inne mogą oświadczyć, że udzielają odpowiedzi tylko na wnioski jednostek⁵⁷.
98. Jeżeli organy ustalające bezpieczeństwa kierują do władz zagranicznych zapytania w sprawie obywatelstwa lub bezpieczeństwa jednostki, muszą uwzględnić wagę, jaką należy przywiązywać do odpowiedzi lub braku odpowiedzi ze strony danego Państwa⁵⁸.
99. Jeśli odpowiedź ze strony władzy zagranicznej zawiera uzasadnienie, które wydaje się zawierać błąd w zakresie zastosowania prawa lokalnego względem faktów sprawy lub też błąd w zakresie oceny faktów, odpowiedź należy przyjąć za prawdziwą. Dla ustalenia, czy jednostka jest obywatelem na potrzeby definicji bezpieczeństwa, subiektywne stanowisko drugiego Państwa ma kluczowe znaczenie⁵⁹. Jeśli organy zajmujące się ustalaniem bezpieczeństwa dysponują odpowiednią ilością czasu, mogą skontaktować się w tej sprawie z władzami zagranicznymi w nadziei, że pozwoli im to uzyskać większą jasność w kwestii statusu obywatelskiego jednostki. W istocie, w niektórych przypadkach może to poskutkować spóźnionym przyznaniem ze strony władz zagranicznych danego kraju, że jednostka jest obywatelem tego kraju lub ma prawo uzyskać obywatelstwo.

(8) Rozmowy

100. Rozmowa z wnioskodawcą to dla urzędnika podejmującego decyzję ważna okazja do zbadania wszelkich kwestii związanych z przedstawionym materiałem dowodowym. Zadawane w nieantagonistyczny sposób pytania otwarte mogą wytworzyć „atmosferę poufności”⁶⁰, która zachęca wnioskodawców do przedstawienia sprawy jak najdokładniej⁶¹. Na początku rozmowy wnioskodawcom należy przypomnieć, że mają obowiązek współpracy podczas postępowania. Niemniej jednak, od wnioskodawcy nie można oczekiwać odpowiedzi powyżej jego możliwości, a w wielu przypadkach nawet podstawowe informacje mogą mu być nieznanymi, np. miejsce urodzenia lub czy miała miejsce rejestracja urodzenia. Chociaż zazwyczaj jedna rozmowa wystarczy, aby zapoznać się z historią wnioskodawcy, czasami konieczne mogą okazać się kolejne rozmowy.

(9) Kwestie wiarygodności

101. Wiarygodność wypowiedzi wnioskodawcy nie będzie przedmiotem sporu podczas procedur ustalania bezpieczeństwa, w których możliwe jest stwierdzenie statusu na podstawie dostępnego materiału dowodowego z dokumentów ocenionego w świetle stosownych

⁵⁷ Państwa mogą zechcieć zawrzeć bilateralne lub multilateralne porozumienia w sprawie zapytań o status obywatelski. Przykładem takiego ustalenia jest Konwencja z roku 1999 w sprawie wydawania zaświadczeń o obywatelstwie, do której przystępować mogą Państwa członkowskie Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego.

⁵⁸ Wytyczne w tej kwestii omówiono w punkcie 41 powyżej.

⁵⁹ Patrz: punkty 45 i 46, w których zaznacza się, że błąd przy zastosowaniu prawa lokalnego w indywidualnym przypadku jest nieistotny dla ustalenia stanowiska Państwa.

⁶⁰ Patrz: punkt 200, „Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status”, przypis 47 powyżej.

⁶¹ Techniki przeprowadzania rozmów zostały omówione bardziej ogólnie w UNHCR, „Interviewing Applicants for Refugee Status” (*Przeprowadzanie rozmów z wnioskodawcami o status uchodźcy*), RLD 4, 1995, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ceea3304.pdf> (EN). Patrz też: UNHCR, „Beyond Proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems: Summary” (tytuł polski: „Więcej niż dowody. Ocena wiarygodności w systemach uchodźczych krajów Unii Europejskiej”), 2013 r., <http://www.refworld.org/docid/51a704244.html> (EN), str. 24.

informacji zależnych od kraju. Jeżeli jednakże dowody z dokumentów nie są dostępne lub jest ich niewiele, organy ustalające bezpieczeństwo będą musiały w większym stopniu opierać się na zeznaniu wnioskodawcy, przy czym mogą pojawić się kwestie związane z wiarygodnością jego relacji. Urzędnik podejmujący decyzję może dokonać oceny wiarygodności wypowiedzi wnioskodawcy na podstawie wyznaczników wiarygodności, a mianowicie ilości szczegółów i ich wystarczającego poziomu, spójności relacji wnioskodawcy zarówno w zakresie jego wypowiedzi pisemnych, jak i ustnych, spójności wypowiedzi wnioskodawcy z relacjami świadków lub członków rodziny, spójności z informacjami z kraju pochodzenia i prawdopodobieństwa relacji.

102. Od wnioskodawcy można oczekiwać jedynie wiedzy na rozsądnym poziomie, uwzględniając takie czynniki jak jego poziom wykształcenia oraz wiek w momencie, gdy dane wydarzenia miały miejsce. Ustawy o obywatelstwie oraz ich zastosowanie mogą charakteryzować się złożonością. Istnieje możliwość, że wnioskodawca nie będzie w stanie jasno wytłumaczyć, dlaczego władze podjęły daną decyzję lub jaka jest praktyka danych państw w zakresie kwestii związanych z obywatelstwem. Jeśli dla ustalenia statusu istotna jest przynależność etniczna wnioskodawcy, testowanie jego znajomości obyczajów kulturowych lub języków musi uwzględniać m.in. zróżnicowanie w poziomie wykształcenia i zrozumienia tradycji. Konsekwentne i niewytłumaczone udzielanie wymijających odpowiedzi może być przyczyną wątpliwości w kwestii wiarygodności danej części zeznań jednostki, zwłaszcza, jeśli jednostka bez podawania powodu odmówi odpowiedzi na niektóre pytania.
103. Podczas ustalania wiarygodności relacji wnioskodawcy, osoba podejmująca decyzję musi ocenić wewnętrzną spójność przedstawionej historii, jak również jej spójność z godnymi zaufania informacjami na temat ustaw o obywatelstwie w danych krajach i praktyki w tym zakresie. Istotne jest też, czy relację potwierdza jakikolwiek dostępny materiał dowodowy z dokumentów lub innej natury. Drobne nieścisłości w relacji wnioskodawcy nie podważają jej wiarygodności, zwłaszcza, jeśli nie są istotne dla wniosku lub dotyczą wydarzeń sprzed wielu lat. Jeśli zeznanie wnioskodawcy wydaje się być sprzeczne z materiałem dowodowym dotyczącym przedmiotowego kraju, istotne jest sprawdzenie, czy przy stosowaniu przedmiotowego mechanizmu ustalania obywatelstwa przez urzędników konkretnego Państwa nie mają miejsca żadne rozbieżności regionalne lub też praktyki dyskryminacyjne ze względu na przynależność polityczną, etniczną, wyznanie lub inne czynniki.
104. Zachowanie wnioskodawcy nie jest rzetelnym wyznacznikiem wiarygodności. Osoba bezpieczna mogła doświadczyć głębokiej dyskryminacji z powodu braku obywatelstwa, co może skutkować jego niepokojem, małymównością lub obronną postawą podczas rozmowy. Różnice kulturowe pomiędzy wnioskodawcą i urzędnikiem podejmującym decyzję także mogą uniemożliwić poprawną interpretację określonych form zachowania.
105. Nie należy wyciągać negatywnych wniosków, jeżeli jednostka nie miała możliwości wyjaśnienia podczas stosownej rozmowy wszelkich elementów swojej relacji, które – jak się wydaje – zawierają luki, sprzeczności lub rozbieżności.
106. Wiarygodność faktów istotnych dla sprawy ustala się w odniesieniu do wyznaczników wiarygodności, biorąc pod uwagę wszelkie przedstawione przez wnioskodawcę rozsądne wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości dotyczących jego wiarygodności oraz z należyтым uwzględnieniem jego sytuacji osobistej. Jeżeli po należyтым rozważeniu wypowiedzi wnioskodawcy oraz całości reszty dostępnego materiału dowodowego nadal pozostają wątpliwości co do wiarygodności któregośkolwiek z przedstawionych faktów związanych ze sprawą, a nie ma żadnych innych dowodów na jego poparcie, urzędnik podejmujący decyzję

powinien rozstrzygnąć, czy słuszne będzie odwołanie się do zasady rozstrzygania wątpliwości na korzyść oskarżonego⁶².

107. Nawet jeśli okaże się, że istotne elementy wypowiedzi wnioskodawcy nie są wiarygodne, ustalenie bezpieczeństwa jest w dalszym ciągu możliwe. Zeznanie jednostki należy ocenić w świetle całego pozostałego materiału dowodowego, np. odnoszącego się do związanych ze sprawą krajów, który nadal może przemawiać za stwierdzeniem bezpieczeństwa⁶³.

E. DODATKOWE UWAGI DOTYCZĄCE PROCEDUR

(1) Ustalanie grupowe

108. Z uwagi na naturę bezpieczeństwa, procedury standardowo dotyczą jednostek, ponieważ taka forma pozwala na zbadanie życiorysu wnioskodawcy. Takie podejście stosują kraje, w których już przyjęto procedury ustalenia bezpieczeństwa. Większość z nich jest stronami Konwencji z 1954 roku i stwierdza status obywatela/bezpieczeństwa w odniesieniu do obecnych jednostek w kontekście migracji.
109. Istnienie jednakże możliwość nadania statusu bezpieczeństwa jednostkom należącym do danej grupy na zasadzie *prima facie*⁶⁴, czyli bez przeprowadzania pełnej, indywidualnej procedury ustalania statusu. Może to być zasadne w przypadku, kiedy istnieją przejrzyste, obiektywne informacje dotyczące braku obywatelstwa członków grupy tak, że podlegają oni *prima facie* definicji bezpieczeństwa z Artykułu 1(1) Konwencji z 1954 roku. Przy braku dowodów przeciwnych, przyznanie jednostce ochrony byłoby uzależnione od tego, czy jest ona członkiem danej grupy, która podlega definicji z Artykułu 1(1).
110. Uznanie *prima facie* nie stanowi kategorii uzupełniającej ani nie nadaje niższego statusu, natomiast wynika z oceny dowodów prowadzącej do uznania na mocy Konwencji z 1954 roku. Jako osoby bezpieczne, korzystają one z praw związanych z tym statusem aż do jego wygaśnięcia. Tak jak przy mechanizmach indywidualnego ustalania statusu, aby podważyć stwierdzenie *prima facie*, jednostki w grupie muszą dysponować skutecznymi środkami prawnymi.
111. Ustalanie grupowe musi dopuszczać indywidualne rozpatrzenie klauzuli wyłączeniowych określonych w Artykule 1(2) Konwencji z 1954 roku. Osoby, do których ma zastosowanie Artykuł 1(2), nie będą upoważnione do ochrony na mocy Konwencji z 1954 roku, nawet jeśli podlegają definicji bezpieczeństwa wyznaczonej w Artykule 1(1) tego dokumentu⁶⁵.

⁶² Dyskusję na temat zasady rozstrzygania wątpliwości na korzyść oskarżonego w innym kontekście można znaleźć w: UNHCR, „Beyond Proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems: Summary”, przypis 61 powyżej, w szczególności na str. 44.

⁶³ Podobne podejście ma zastosowanie przy ustalaniu statusu uchodźcy. Patrz: punkt 42 „Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status”, przypis 47 powyżej. Ze względu na charakter definicji bezpieczeństwa, prawdopodobieństwo, że ustalenie bezpieczeństwa będzie niemożliwe z uwagi na kwestie wiarygodności, jest mniejsze niż w przypadku ustalania statusu uchodźcy.

⁶⁴ Zasada *prima facie* ma zastosowanie przy ustalaniu statusu uchodźcy, zazwyczaj w kontekście ustalania grupowego. Zdarzały się jednak także przypadki jej zastosowania w ustaleniach indywidualnych.

⁶⁵ Artykuł 1(2) ma zastosowanie do osób, którym nie przysługuje ochrona, ponieważ dysponują innymi sposobami jej uzyskania lub z uwagi na ich zachowanie:
Niniejsza Konwencja ma zastosowanie:

(3) Przetrzymanie

112. Rutynowe przetrzymywanie jednostek, które ubiegają się o ochronę z przyczyny bezpieczeństwa, jest bezpodstawne⁶⁶. Bezpieczeństwo, ze swej natury, surowo ogranicza dostępność podstawowych dokumentów tożsamości i podróży zwykle posiadanych przez obywateli. Zatem brak dokumentów lub niezbędnych pozwoleń imigracyjnych nie wystarcza dla uzasadnienia detencji takich osób. Artykuł 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR), gwarantującego prawo wolności i bezpieczeństwa danej osoby, zabrania bezprawnego lub bezpodstawnego przetrzymywania. Aby detencja była prawomocna, musi być uregulowana przepisami prawa krajowego, w miarę możliwości należy ustalić jej górny limit, a ponadto musi ona podlegać okresowo rewizji sądowej. Aby detencja nie została uznana za bezpodstawną, musi być konieczna w każdym indywidualnym przypadku, uzasadniona w każdym przypadku, proporcjonalna i niedyskryminująca. Nieokreślone i obowiązkowe formy przetrzymywania są bezpodstawne ze swej natury⁶⁷.

(i) Do osób, które obecnie korzystają z ochrony lub pomocy ze strony organów i agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców przez okres, w którym korzystają z tej ochrony lub pomocy;

(ii) Do osób, które są uznane przez organy właściwe państwa, w którym przebywają, jako posiadające prawa i obowiązki, które są związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa;

(iii) Do osób, w przypadku których istnieją poważne powody, aby uważać, że:

(a) Popelniły zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu międzynarodowych aktów prawa sporządzonych w celu określenia postanowień dotyczących tych zbrodni; (b) Popelniły poważną zbrodnię o charakterze pozapolitycznym poza terytorium państwa, w którym przebywają, przed wjazdem do tego państwa; (c) Są winne dopuszczenia się czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”.

⁶⁶ W kwestii detencji imigrantów patrz: stanowisko przyjęte przez Grupę Roboczą ONZ ds. Bezpodstawnej Detencji: „uznaje, że przetrzymywanie imigrantów należy stopniowo znosić. Imigranci w nieuregulowanej sytuacji nie popelnili żadnego przestępstwa. Kryminalizacja nieuregulowanej migracji wykracza poza uzasadniony interes Państw w zakresie ochrony swoich terytoriów i unormowania nieuregulowanych ruchów migracyjnych. (59) Jeśli zachodzi konieczność administracyjnej detencji, zasada proporcjonalności wymaga, żeby stosować ją wyłącznie w ostateczności. Należy przy tym przestrzegać ścisłych ograniczeń prawnych i zapewnić sądowe środki ochronne. Przyczyny podane przez Państwa dla uzasadnienia przetrzymywania, takie jak konieczność identyfikacji imigrantów w nieuregulowanej sytuacji, ryzyko ucieczki lub ułatwienie wydalenia imigranta w sytuacji nieuregulowanej, który otrzymał nakaz deportacji, muszą zostać jasno określone i wymienione w sposób wyczerpujący w ustawach. Grupa Robocza ONZ ds. Bezpodstawnej Detencji, „Report to the Human Rights Council” (*Raport dla Rady Praw Człowieka*), A/HRC/13/30, 18 stycznia 2010 r., <http://www.refworld.org/docid/502e0fa62.html> (EN). Postanowienia dotyczące konkretnie osób bezpieczeństwa zawarto w Zaleceniu nr 106 (LV1) Komitetu Wykonawczego UNHCR z roku 2006 ds. identyfikacji, zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony bezpieczeństwa, <http://www.unhcr.org/453497302.html> (EN), w którym Komitet ten: „Wzywa Państwa do nieprzetrzymania osób bezpieczeństwa tylko na podstawie ich bezpieczeństwa oraz do traktowania ich zgodnie z prawem międzynarodowym w zakresie praw człowieka...”

⁶⁷ Patrz: decyzje Komitetu Praw Człowieka ONZ w: van Alpen vs. Holandia, Komunikat Nr 305/1988, 23 lipca 1990 r., <http://www.refworld.org/docid/525414304.html> (EN), paragraf 5.8; A vs. Australia, CCPR/C/59/D/560/1993, 30 kwietnia 1997 r., <http://www.refworld.org/docid/3ae6b71a0.html> (EN), paragraf 9.4; oraz Danyal Shafiq vs. Australia, CCPR/C/88/D/1324/2004, 13 listopada 2006 r., <http://www.refworld.org/docid/47975af921.html> (EN) paragraf 7.3. W kontekście uchodźców, Zalecenie Komitetu Wykonawczego UNHCR nr 44 (XXXVII) z 1986 r. w sprawie detencji uchodźców i osób ubiegających się o azyl dostępne pod adresem: <http://www.refworld.org/docid/3ae68c43c0.html> (EN) głosi, że przetrzymywanie osób ubiegających się o azyl zazwyczaj należy unikać, a jeśli jest konieczne, powinno nastąpić tylko z przyczyn usankcjonowanych prawnie w celu określenia tożsamości jednostki; w celu zebrania podstawowych faktów sprawy; jeśli jednostka celowo zniszczyła dokumentację lub celem wprowadzenia władzy w błąd przedstawiła dokumentację noszącą znamiona oszustwa; i/lub jeśli istnieją obawy w zakresie bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego. Patrz też:

113. Detencja jest więc środkiem ostatecznym i może być usprawiedliwiona tylko po rozważeniu innych, mniej inwazyjnych lub przymusowych środków i uznaniu ich za niewystarczające dla zabezpieczenia prawomocnego celu, którego osiągnięciu służy zatrzymanie. Alternatywy dla detencji - od wymogów zgłaszania lub systemów kaucji/gwarancji do nadzoru społecznego i/lub programów zarządzania sprawami – są częścią każdej oceny konieczności i proporcjonalności przetrzymywania. Ogólne reguły dotyczące przetrzymywania stosują się *a fortiori* do dzieci, które z zasady nie mogą być przetrzymywane w jakichkolwiek okolicznościach.
114. Jeżeli osoby oczekujące na ustalenie bezpieczeństwa są zatrzymane, nie mogą być przetrzymywane razem ze skazanymi przestępcami lub osobami oczekującymi na proces⁶⁸. Ponadto detencja musi zawsze przebiegać pod nadzorem sądowym, a osobom przetrzymywanym musi zostać zapewniony dostęp do reprezentacji prawnej, w tym bezpłatne doradztwo dla osób nieposiadających odpowiednich środków.
115. Dla bezpieczeństwa, brak procedur ustalania bezpieczeństwa celem weryfikacji tożsamości lub obywatelstwa może prowadzić do przedłużenia detencji lub przetrzymywania przez czas nieokreślony. Procedury ustalania bezpieczeństwa są zatem ważnym mechanizmem zmniejszającym ryzyko przedłużonego i/lub bezpodstawnego przetrzymywania.

(4) Rola UNHCR

116. Dla wypełnienia swoich obowiązków w dziedzinie bezpieczeństwa, UNHCR służy Państwu pomocą na szereg sposobów⁶⁹. W oparciu o swoją porównawczą wiedzę na temat procedur ustalania bezpieczeństwa w szeregu Państw, jak również własne doświadczenia przy dokonywaniu ocen bezpieczeństwa i obywatelstwa, UNHCR może służyć radą zarówno w zakresie rozwijania nowych procedur ustalania bezpieczeństwa, jak i poprawy tych istniejących⁷⁰. Dodatkowo, UNHCR może usprawnić kierowanie zapytań przez organy ustalające bezpieczeństwo do władz innych Państw oraz stanowić źródło wiedzy na temat ustawodawstwa i praktyki w zakresie obywatelstwa⁷¹. Dostęp wnioskodawców do UNHCR także gra istotną rolę dla zapewnienia sprawiedliwości procedur. UNHCR może także, w miarę potrzeby, samodzielnie przeprowadzać procedury ustalania bezpieczeństwa jednostki lub grupy.

UNHCR, „Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention” (*Wytyczne w sprawie obowiązujących kryteriów i standardów dotyczących detencji osób ubiegających się o azyl oraz alternatyw dla detencji*), 2012, <http://www.unhcr.org/505b10ee9.html> (EN)

⁶⁸ Patrz analogicznie: wskazówki co do detencji osób ubiegających się o azyl, *ibidem*.

⁶⁹ W szczególności z tytułu paragrafu 4 Rezolucji 61/137 Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Patrz: punkt 4 powyżej oraz Aneks IV.

⁷⁰ Jak określono w Zaleceniu nr 106 (LVII) Komitetu Wykonawczego UNHCR z roku 2006, Komitet Wykonawczy wystąpił do UNHCR z żądaniem o „czynne rozpowszechnienie informacji oraz, jeśli to stosowne, szkolenie przedstawicieli rządu w zakresie stosownych mechanizmów identyfikacji, dokumentacji oraz nadawania statusu bezpiecznym”, jak również „do zapewnienia Państwom-Stronom wsparcia merytorycznego w zakresie wdrażania Konwencji z 1954 roku, tak aby zagwarantować konsekwentne wdrażanie jej przepisów (paragrafy (t) oraz (x)). Patrz także: Aneks V.

⁷¹ Państwu zaleca się także konsultowanie baz danych dotyczących obywatelstwa dostępnych ze źródeł takich jak baza danych UNHCR Refworld, www.refworld.org (EN), lub źródeł regionalnych takich jak baza danych o obywatelstwie EUDO (Obserwator Demokracji w Unii Europejskiej), <http://eudo-citizenship.eu/databases> (EN) oraz AfriMAP (Projekt Monitorowania i Rzecznictwa Zarządzania w Afryce), www.afrimap.org (EN).

(4) Rozważanie rozwiązań poprzez ponowne przyjęcie do innego Państwa

117. Niektórzy wnioskodawcy w procedurach o ustalenie bezpieczeństwa mogą mieć realne perspektywy na przyjęcie lub ponowne przyjęcie do innego Państwa, w niektórych przypadkach także poprzez uzyskanie lub odzyskanie obywatelstwa. W takich przypadkach, które zazwyczaj występują, jeśli jednostka ubiega się o ustalenie bezpieczeństwa w kontekście migracji, istotna jest kwestia współpracy pomiędzy Państwami celem znalezienia najwłaściwszego rozwiązania. Starania czynione dla zapewnienia przyjęcia lub ponownego przyjęcia mogą być uzasadnione, o ile mają miejsce po ustaleniu bezpieczeństwa. Zawieszenie postępowania ustalania statusu jednostki jest w takim kontekście niesłuszne, ponieważ uznanie bezpieczeństwa jest niezbędne dla zapewnienia pełnej ochrony praw, którymi jednostka ta powinna dysponować.

(5) Dodatkowe proceduralne i dowodowe środki ochronne dla określonych grup

118. Niektóre grupy mogą stanąć przed specyficznymi wyzwaniami przy określaniu ich statusu obywatelskiego. Czynniki takie jak wiek, płeć i różnorodność mogą wymagać przyznania niektórym osobom dodatkowych proceduralnych i dowodowych środków ochronnych, aby zapewnić podjęcie sprawiedliwych decyzji w sprawie ustalania bezpieczeństwa.
119. Dzieci, a w szczególności dzieci bez opieki, mogą stanąć przed szczególnie trudnymi wyzwaniami podczas przekazywania podstawowych informacji na temat swojego obywatelstwa. W toku rozpatrywania statusu obywatelskiego i konieczności ochrony z tytułu bezpieczeństwa względem dzieci, Państwa, które ustanawiają procedury ustalania bezpieczeństwa, muszą przestrzegać zasady dbałości o najlepszy interes dziecka⁷². Dodatkowe proceduralne i dowodowe środki ochronne dla osób niepełnoletnich, które występują z roszczeniem, to między innymi priorytetowe rozpatrywanie ich roszczeń, zapewnienie odpowiednio przeszkolonych przedstawicieli prawnych, osób przeprowadzających rozmowy oraz tłumaczy ustnych, jak również założenie, że ciężar odpowiedzialności w większej mierze spoczywa na Państwie.
120. W pewnych okolicznościach, podobne względy mogą stosować się do osób niepełnosprawnych⁷³, które doświadczają trudności w przekazywaniu informacji na temat swojego statusu obywatelskiego. Osoby podejmujące decyzje muszą wziąć pod uwagę, że z uwagi na dyskryminację posiadanie dokumentów tożsamości lub innych przez osoby niepełnosprawne jest mniej prawdopodobne.
121. W miarę możliwości należy zapewniać, aby osoby przeprowadzające rozmowy z wnioskodawcami oraz tłumacze były tej samej płci co dany wnioskodawca. Osoby przeprowadzające rozmowy oraz tłumacze ustni powinni być świadomi wszelkich drażliwych

⁷² Każde dziecko bez opieki oraz odłączone od rodziny musi mieć dostęp do procedury ustalającej jego najlepszy interes. Wyniki procedur ustalania statusu uchodźcy oraz bezpieczniowca stanowią część procedury ustalania najlepszego interesu. Procedury ustalania statusu uchodźcy oraz ustalania najlepszego interesu omówiono w: UNHCR, „UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child” (*Wytyczne UNHCR w kwestii najlepszego interesu dziecka*), maj 2008 r., <http://www.refworld.org/docid/48480c342.html> (EN).

⁷³ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych uznaje, że „niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym i że niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami wynikającymi z postaw ludzkich i środowiskowymi, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami”, Preambuła, punkt (e).

kwestii kulturowych lub religijnych, lub też czynników osobistych, takich jak wiek i poziom wykształcenia, oraz odpowiednio na nie reagować. W wyniku dyskryminacji kobiety mogą napotkać dodatkowe bariery podczas starania się o odpowiednie dokumenty, takie jak akt urodzenia lub inne dokumenty tożsamości, które byłyby pomocne w ustanowieniu ich statusu obywatelskiego.

F. USTALANIE BEZPAŃSTWOWOŚCI, GDY NIE MA ZASTOSOWANIA KONWENCJA Z 1954 ROKU

122. Wiele osób bezpieczeństwa spełniających wymogi definicji Konwencji z 1954 roku trafia do krajów niezwiązanych tym traktatem. Jednakże, szereg takich Państw wprowadziło pewną formę procedury ustalania bezpieczeństwa, tak, aby uregulować sytuację takich osób na swoim terytorium z uwzględnieniem swoich zobowiązań na mocy międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka. W związku z powyższym, bezpieczeństwo jest faktem istotnym prawnie, np. w odniesieniu do ochrony przed bezpodstawnym przetrzymywaniem (Artykuł 9(1) ICCPR), prawa kobiet do traktowania na równi z mężczyznami w zakresie obywatelstwa (Artykuł 9 Konwencji z 1979 r. w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet) oraz prawa każdego dziecka do obywatelstwa (Artykuł 24(3) ICCPR oraz Artykuł 7(1) Konwencji z 1989 r. o prawach dziecka).
123. Osoby *de facto* bezpieczeństwa także nie podlegają ochronie na mocy Konwencji z 1954 roku⁷⁴. Niektóre Państwa wcieliły koncepcję bezpieczeństwa *de facto* (co do jej istoty, acz niekoniecznie z nazwy) w procedury ustalania bezpieczeństwa, rozważając dostępność ochrony na tej podstawie według kryteriów Konwencji z 1954 roku.
124. Zaleca się, aby Państwa rozszerzyły ochronę bezpieczeństwa według Konwencji z 1954 roku na osoby bezpieczeństwa *de facto*. Osoby bezpieczeństwa *de facto* są w nieuregulowanej sytuacji lub są bezterminowo przetrzymywane, ponieważ nie mogą powrócić do kraju, którego obywatelstwo posiadają. Aby ustalić typ procedury, w toku której nastąpi ustalenie bezpieczeństwa *de facto*, Państwa uwzględnią szereg czynników. Trzeba mieć na uwadze między innymi, że na początku nawet z perspektywy wnioskodawcy nie będzie wiadome, czy jest on osobą bezpieczną według Konwencji z 1954 roku lub *de facto*. Niezależnie od ustalenia bezpieczeństwa *de facto*, procedura nie może uniemożliwiać jednostkom występowania o ochronę jako uchodźcom lub jako bezpiecznym w ramach Konwencji z 1954 roku, jako że takie uznanie nałożyłoby na Państwo większe obowiązki na mocy prawa międzynarodowego niż uznanie jako osoby *de facto* bezpiecznej.

⁷⁴ Jak stwierdzono w punkcie 7 powyżej, nie istnieje żadna międzynarodowa definicja terminu bezpieczeństwa *de facto*. Sekcja II.A „Prato Conclusions”, przypis 4 powyżej, proponuje następującą roboczą definicję: Bezbezpieczni *de facto* to osoby przebywające poza krajem, którego obywatelstwo posiadają, które nie są w stanie lub z istotnych powodów nie chcą skorzystać z ochrony tego kraju. Ochrona w tym znaczeniu oznacza prawo do ochrony dyplomatycznej udzielanej przez Państwo, którego obywatelstwo się posiada, celem naprawienia czynu międzynarodowo uznawanego za bezprawny popełnionego przeciwko jednemu z obywateli tego Państwa, jak również ochronę dyplomatyczną i konsularną ogółem, również w zakresie powrotu do Państwa, którego obywatelstwo się posiada.

CZĘŚĆ 3: STATUS BEZPAŃSTWOWCÓW NA SZCZEBLU KRAJOWYM

A. PRAWO MIĘDZYNARODOWE I STATUS BEZPAŃSTWOWCÓW

(1) Podobieństwa pomiędzy statusem uchodźców i bezpieczeństwa

125. Status osób bezpieczeństwa ustanowiony na mocy Konwencji z 1954 roku jest wzorowany na tym ustanowionym dla uchodźców na mocy Konwencji z 1951 roku. Porównanie tekstów tych dwóch traktatów pokazuje, że liczne postanowienia Konwencji z 1954 roku zostały dosłownie lub z minimalnymi zmianami zaczerpnięte z odpowiadających im postanowień Konwencji z 1951 roku. Wynika to w większości ze wspólnego prowadzenia negocjacji w sprawie Konwencji z lat 1951 i 1954, które ustanowiono dzięki pracy Doraźnego Komitetu ds. Bezpieczeństwa i Powiązanych Kwestii, który został powołany przez Radę Gospodarczą i Społeczną (ECOSOC) w 1949 roku⁷⁵. W rezultacie, prace przygotowawcze (*Travaux Préparatoires*) do Konwencji z 1951 roku są szczególnie pomocne w interpretacji Konwencji z 1954 roku⁷⁶.
126. Zgodnie z Konwencją z roku 1951, prawa określone w Konwencji z 1954 roku nie stosują się wyłącznie do jednostek uznanych za bezpieczeństwa w wyniku stwierdzenia tego faktu przez Państwo lub UNHCR. Jednostka jest bezpiecznikiem od momentu, w którym spełnia kryteria określone w definicji z Konwencji z 1954 roku, każde stwierdzenie tego faktu ma wyłącznie charakter deklaratoryjny. Natomiast prawa przyznane jednostce na mocy Konwencji są związane z charakterem pobytu tej osoby na terenie Państwa, ocenianego na podstawie stopnia przywiązania do państwa przyjmującego.
127. Chociaż oba dokumenty przyjmują ogólnie to samo podejście, Konwencja z 1954 roku zawiera kilka istotnych różnic w stosunku do Konwencji z 1951 roku. Nie występuje zakaz *refoulement* (Artykuł 33, Konwencja z 1951 roku), nie udziela się też ochrony przed karami za nielegalny wjazd (Artykuł 31, Konwencja z 1951 roku). Ponadto zarówno prawo do zatrudnienia, jak i prawo do zrzeszania się zapewniają niższy standard traktowania niż odpowiadające im

⁷⁵ Rezolucja 248 (IX) (B) z dnia 8 sierpnia 1949 roku. Wprowadzie pierwotnie zapewnienie ochrony bezpieczeństwa miało nastąpić na mocy Protokołu, który miał zastosować *mutatis mutandis* większość praw materialnych określonych w Konwencji z 1951 roku, jednakże następnie postanowiono sporządzić samodzielny dokument, Konwencję o statusie osób bezpieczeństwa. Dodatkowe informacje dotyczące negocjacji w sprawie Konwencji zawarto w szczegółowym opisie prac przygotowawczych (*Travaux Préparatoires*) w: UNHCR, „Convention Relating to the Status of Stateless

Persons: Its History and Interpretation – A Commentary” (*Konwencja o statusie osób bezpieczeństwa: historia i interpretacja - komentarz*), Nehemiah Robinson, 1955, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4785f03d2.pdf> (EN), czyli „Robinson Commentary to the 1954 Convention” (*Komentarz Robinsona do Konwencji z 1954 roku*).

⁷⁶ Zakres praw przyznawanych bezpieczeństwowcom na mocy Konwencji z 1954 roku w zależności od poziomu ich przywiązania do Państwa-Strony omówiono w szczególności w punktach 132-139 poniżej.

postanowienia Konwencji z 1951 roku⁷⁷. Traktaty różnią się także zakresem ochrony przed wydalaniem.

128. Bezpaństwowiec może równocześnie być uchodźcą⁷⁸. W takim przypadku istotne jest, żeby rozpatrzyć każde roszczenie i wyraźnie uznać zarówno status bezpaństwowca, jak i uchodźcy. Podobnie, jeżeli na mocy uzupełniającej formy ochrony, w tym ochrony przed *refoulement*, przewidziane są określone standardy traktowania, Państwa muszą przestrzegać tych standardów względem jednostek bezpaństwowych, które spełniają wymogi niezbędne do uzyskania takiej ochrony⁷⁹.

(2) Przegląd standardów traktowania wymaganych na mocy Konwencji z 1954 roku

129. Artykuły 12-32 Konwencji z 1954 roku ustanawiają szeroki zakres praw obywatelskich, gospodarczych, społecznych i kulturalnych, które Państwa zobowiązane są przyznać bezpaństwowcom. Konwencja z 1954 roku dzieli te prawa na następujące kategorie:

- status prawny (w tym: status osobowy, prawa własności, prawo zrzeszania się i dostęp do sądów);
- zatrudnienie zarobkowe (w tym: zatrudnienie za wynagrodzeniem, samozatrudnienie oraz dostęp do wolnych zawodów);
- świadczenia społeczne (w tym: reglamentacja, zakwaterowanie, edukacja publiczna, pomoc publiczna, ustawy prawa pracy oraz opieka społeczna); oraz
- środki administracyjne (w tym: pomoc administracyjna, swoboda przemieszczania się, dokumenty tożsamości, dokumenty podrózne, opłaty fiskalne, przeniesienie aktywów, wydalenie i naturalizacja).

130. Konwencja z 1954 roku ustanawia standardy minimalne. Tak jak Konwencja z 1951 roku, Konwencja z 1954 roku wymaga, żeby Państwa zapewniły swoim beneficjentom traktowanie zgodnie z następującą skalą:

- traktowanie bezpaństwowców na innych zasadach niż obywateli lub innych cudzoziemców;
- traktowanie na tych samych zasadach, co obywateli;
- jak najbardziej przychylnie traktowanie oraz, w każdym przypadku, nie mniej przychylnie niż w stosunku do cudzoziemców w zasadniczo tych samych okolicznościach; oraz
- traktowanie na tych samych zasadach, co cudzoziemców.

131. Państwa są upoważnione do wprowadzania większej równości pomiędzy statusem osób bezpaństwowych i obywateli, a w istocie mogą być także do tego zobowiązane na mocy

⁷⁷ Jednakże, tak samo jak Konwencja z 1951 roku, Konwencja z 1954 roku wzywa Państwa do „korzystnego rozpatrzenia zbliżenia praw wszystkich bezpaństwowców do praw obywateli, jeżeli chodzi o zatrudnienie za wynagrodzeniem”. Patrz: Artykuł 17(2) Konwencji z 1954 roku.

⁷⁸ Jak zauważono w punkcie 15 powyżej, definicje bezpaństwowca z Konwencji z 1954 roku oraz uchodźcy z Konwencji z 1951 roku nie wykluczają się wzajemnie.

⁷⁹ Dokładne informacje dotyczące oceny wniosków o status uchodźcy, bezpaństwowca i ochronę uzupełniającą w toku procedur ustalania bezpaństwowości, jak również niezbędne gwarancje poufności, przedstawiono w punktach 78-82 powyżej.

międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka. Spoczywająca na Państwach odpowiedzialność za poszanowanie, ochronę i wykonywanie praw określonych w Konwencji z 1954 roku równoważą zobowiązanie zawarte w Artykule 2 tego samego traktatu, że bezpieczeństwa przestrzegają praw kraju, do którego trafiają.

(a) Prawa na stopniowanej i warunkowej skali

132. Prawa zapewnione w Konwencji z 1954 roku stosują się do bezpieczeństwa w zależności od ich stopnia przywiązania do Państwa. Niektóre postanowienia mają zastosowanie do każdej osoby, która spełnia definicję „bezpieczeństwa” zawartą w Konwencji z 1954 roku i albo podlega jurysdykcji Państwa-Strony, albo przebywa na jego terytorium. Inne prawa, jednakże, nadawane są bezpieczeństwu warunkowo, w zależności od tego, czy dana osoba „zgodnie z prawem jest”, „zgodnie z prawem pozostaje” lub „zwyczajowo zamieszkuje” na terytorium Państwa-Strony. Państwa mogą zatem przyznać osobom, względem których stwierdzono bezpieczeństwo, szerszy zakres praw niż tym, które oczekują na jej stwierdzenie. Ci ostatni dysponują jednak wieloma prawami zawartymi w Konwencji z 1954 roku. Takie postępowanie wykazuje podobieństwo do traktowania osób ubiegających się o azyl na mocy Konwencji z 1951 roku.
133. Prawa na mocy Konwencji z 1954 roku, które mają zastosowanie w przypadku, gdy jednostka podlega jurysdykcji Państwa-Strony, obejmują status osobowy (Artykuł 12), majątek (Artykuł 13), dostępność sądów (Artykuł 16(1)), reglamentację (Artykuł 20), edukację publiczną (Artykuł 22), pomoc administracyjną (Artykuł 25) oraz ułatwioną naturalizację (Artykuł 32). Dodatkowe prawa przysługujące osobom, które fizycznie przebywają na terytorium Państwa-Strony, to wolność wyznania (Artykuł 4) oraz prawo posiadania dokumentów tożsamości (Artykuł 27).
134. Konwencja z 1954 roku przewiduje, że bezpieczeństwo, którzy „zgodnie z prawem są” na terytorium Państwa-Strony (po francusku: „se trouvant régulièrement”) mają prawo do dodatkowego zestawu praw, w tym prawa do samozatrudnienia (Artykuł 18), swobody przemieszczania się na terenie Państwa (Artykuł 26) oraz ochrony przed wydaleniem (Artykuł 31).
135. W celu stwierdzenia, że bezpieczeństwo „zgodnie z prawem są” na terenie Państwa-Strony, Państwo musi zezwolić na ich pobyt w kraju. Koncepcja obejmuje zarówno pobyt zatwierdzony, jak i ten, o którym wiadomo i który nie jest zakazany, biorąc pod uwagę wszystkie uwarunkowania wynikające z osobistej sytuacji jednostki⁸⁰. Pobyt może być tymczasowy. Taka

⁸⁰ Konwencja z 1951 roku uzależnia także korzystanie z określonych praw przez uchodźców od ich stopnia przywiązania do Państwa, patrz: punkt 29 w: UNHCR, „Note on International Protection” (*Nota w sprawie ochrony międzynarodowej*), A/AC.96/830, 7 września 1994 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f0a935f2.htm> (EN). Za „Robinson Commentary to the 1954 Convention” (*Komentarzem Robinsona do Konwencji z 1954 roku*), przypis 75 powyżej: „należy założyć, że wyrażenie „zgodnie z prawem będący w kraju”, stosowane w niniejszej Konwencji [z 1954 roku], ma znaczenie identyczne z określonym w Konwencji dotyczącej uchodźców” - punkt 5 Komentarza do Artykułu 15. Koncepcja „zgodnego z prawem” pobytu na potrzeby Konwencji z 1951 roku była interpretowana następująco, co z uwagi na wspólne prace przygotowawcze do Konwencji z lat 1951 i 1954 ma zastosowanie także do interpretacji Konwencji z 1954 roku: „zgodność z prawem” zwykle należy określać względem obowiązujących przepisów ustawodawczych i wykonawczych; uznanie zgodności z prawem powinno jednakże uwzględniać wszystkie istniejące okoliczności, w tym także fakt, że przedmiotowy pobyt jest wiadomy i niezakazany, czyli tolerowany, z uwagi na niestabilną sytuację jednostki”. Patrz przy tym: dyskusja na temat terminu „zgodnie z prawem będący” w punkcie 8 UNHCR, „Lawfully Staying» – A Note on Interpretation” (*Zgodnie z prawem pozostający - Nota w sprawie interpretacji*), 3 maja 1988 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42ad93304.html> (EN) Komitet Praw Człowieka ONZ postanowił, że jednostka z nakazem wydalenia, który nie został wykonany, której zezwolono na pozostanie w Szwecji z przyczyn humanitarnych, „była na terytorium

interpretacja warunków Konwencji z 1954 roku jest zgodna z jej przedmiotem i celem, którym jest zapewnienie jak najszerszego wykonywania przez bezpaństwowców praw zawartych w Konwencji. Wnioskodawcy o status bezpaństwowców, którzy rozpoczynają procedurę ustalenia statusu, jak zostało określone w historii prac przygotowawczych do Konwencji⁸¹, „zgodnie z prawem są” zatem na terytorium Państwa-Strony⁸². Natomiast osoba, która nie ma w kraju statusu imigranta i rezygnuje z możliwości rozpoczęcia procedury ustalenia bezpaństwowości nie „jest zgodnie z prawem” na terenie kraju.

136. Inny zestaw praw Konwencja z 1954 roku nadaje osobom „zgodnie z prawem pozostającym” na terenie Państwa-Strony (po francusku: „résident régulièrement”). Zestaw ten obejmuje prawo do zrzeszania się (Artykuł 15), do pracy (Artykuł 17), do wykonywania wolnych zawodów (Artykuł 19), dostęp do zakwaterowania (Artykuł 21), prawo do pomocy publicznej (Artykuł 23), prawo pracy i opiekę społeczną (Artykuł 24) oraz prawo do dokumentów podróжных (Artykuł 28)⁸³.
137. Wymóg „zgodnego z prawem pozostawania” zakłada dłuższy pobyt na terytorium, który jednak nie musi przybierać formy stałego zamieszkania. Krótsze okresy pobytu za upoważnieniem ze strony Państwa mogą okazać się wystarczające, o ile nie są to przelotne wizyty. Do tej kategorii

zgodnie z prawem” na potrzeby korzystania ze swobody przemieszczania się zapewnionej w Artykule 12 ICCPR. Patrz: *Celepli vs. Szwecja*, CCPR/C/51/D/456/1991, 26 lipca 1994 r., <http://www.refworld.org/docid/51b6e7ad4.html> (EN), paragraf 9.2.

⁸¹ Patrz: „Robinson Commentary to the 1954 Convention” (*Komentarz Robinsona do Konwencji z 1954 roku*), przypis 75 powyżej, zwłaszcza w odniesieniu do Artykułów 15, 18 i 31. Z uwagi na wspólne prace przygotowawcze do Konwencji z lat 1951 i 1954 oraz zakres, w którym określone postanowienia Konwencji z 1954 roku powielają postanowienia Konwencji z roku 1951, warto zwrócić uwagę na oświadczenie francuskiego delegata wyjaśniające znaczenie terminu „regularnie przyjmowane” użytego w tekście zaproponowanym przez Francję, który został później zaakceptowany przez komisję przygotowującą projekt: „Sytuacja każdej osoby, która posiada pozwolenie na pobyt, jest uregulowana. To samo dotyczy osoby, która wprawdzie jeszcze nie uzyskała pozwolenia na pobyt, ale złożyła o nie wnioski i posiada potwierdzenie tego wniosku. W sytuacji nieuregulowanej są tylko te osoby, które nie złożyły wniosku lub został on odrzucony”. „Ad Hoc Committee on Statelessness and Related Problems, First Session: Summary Record of the Fifteenth Meeting Held at Lake Success” (*Doraźny Komitet ds. Bezpaństwowości i Powiązanych Kwestii, Pierwsze posiedzenie: podsumowanie piętnastego spotkania w Lake Success*), Nowy Jork, dnia 27 stycznia 1950 r., E/AC.32/SR.15, 6 lutego 1950 r., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40aa1d5f2.html> (EN). Wprawdzie termin „regularnie przyjmowane” nie pojawia się ostatecznie w Konwencji z 1951 roku, koncepcja „zgodnego z prawem bycia” oddaje jego ducha.

⁸² Patrz: punkt 72, który stwierdza, że procedury ustalania bezpaństwowości prowadzone w sprawie danej osoby mają skutek zawieszający względem postępowań deportacyjnych toczących się w sprawie tej osoby na czas trwania tych procedur oraz do momentu ustalenia statusu. Często jednostka jest uznawana za „będącą zgodnie z prawem” w kraju wskutek toczącej się procedury ustalenia bezpaństwowości przez krótki czas. Jak stwierdzono w punktach 74-75, w przypadku wyraźnie dobrze umotywowanych wniosków podjęcie ostatecznej decyzji w toku sprawiedliwych i efektywnych procedur może zająć tylko kilka miesięcy, jako że organy pierwszej instancji zasadniczo powinny wydawać decyzje w terminie nie dłuższym niż sześć miesięcy od wpłynięcia wniosku.

⁸³ Od 1 kwietnia 2010 roku wszystkie dokumenty podróжные wydawane przez Państwa, w tym dokumenty wydawane bezpaństwowcom na mocy Konwencji z 1954 roku, muszą mieć formę umożliwiająca odczyt maszynowy zgodnie ze standardami Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (ICAO). Patrz: ICAO, „Annex 9 to the Convention on International Civil Aviation, Facilitation” (*Aneks 9 do Konwencji o Międzynarodowym Lotnictwie Cywilnym, Ułatwienia*), lipiec 2005 r. oraz ICAO-UNHCR, „Guide for Issuing Machine Readable Travel Documents for Refugees and Stateless Persons” (*Instrukcja wydawania uchodźcom i bezpaństwowcom dokumentów podróжных w formie umożliwiającej odczyt maszynowy*), październik 2012 r., <http://www.refworld.org/docid/52b166a34.html> (EN)

zaliczać mogą się bezpaństwowcy, którzy uzyskali pozwolenie na pobyt⁸⁴. Obejmuje ona także jednostki, które dysponują tymczasowym pozwoleniem na pozostawanie w kraju, jeśli pozwolenie takie wydano na okres dłuższy niż kilka miesięcy. Natomiast osoba przyjęta do Państwa na okres krótki nie byłaby uznana za „zgodnie z prawem pozostającą”. Jednostki, względem których w toku procedury ustalenia statusu stwierdzono bezpaństwowość, ale którym nie wydano żadnego pozwolenia na pobyt, zasadniczo są uznawane przez Państwo-Stronę za „zgodnie z prawem pozostające” z uwagi na długość czasu, które już spędziły w kraju, oczekując na ustalenie statusu.

138. Ostatni zestaw praw przewidzianych w Konwencji z 1954 roku obejmuje prawa przyznawane bezpaństwowcom „zwyczajowo zamieszkującym” lub „zamieszkującym” na terenie Państwa-Strony. Prawa należne osobom „zwyczajowo zamieszkującym” to ochrona praw własności intelektualnej i artystycznej (Artykuł 14) oraz praw dotyczących dostępu do Sądów, w tym do pomocy prawnej, jak również pomocy przy wnoszeniu poręczeń lub opłacania zabezpieczeń na koszty prawne (Artykuł 16(2)).
139. Warunek, że bezpaństwowiec musi „zwyczajowo zamieszkiwać” lub „zamieszkiwać” wskazuje, że dana osoba mieszka na terenie Państwa-Strony w sposób ciągły i stały. „Zwyczajowe zamieszkanie” rozumie się jako stałe, faktyczne zamieszkiwanie. Obejmuje to te osoby bezpaństwowe, którym pozwolono na stały pobyt, jak również osoby bez pozwolenia na pobyt, które zaaklimatyzowały się w kraju po tym jak przebywały w nim szereg lat i zamierzają nadal tam przebywać.

(4) Prawo międzynarodowe w zakresie praw człowieka

140. Status bezpaństwowca na mocy prawa krajowego musi także odzwierciedlać obowiązujące przepisy prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka. Zdecydowana większość praw człowieka ma zastosowanie do wszystkich ludzi niezależnie od obywatelstwa czy statusu imigranta, w tym także do osób bezpaństwowych⁸⁵. Ponadto zasada równości i braku dyskryminacji zasadniczo zakazuje jakiegokolwiek dyskryminacji z przyczyny braku statusu obywatelskiego⁸⁶. Pozwolić można na zgodne z prawem rozróżnienie grup, które są w istotnie odmiennej sytuacji⁸⁷. Państwa mogą zatem wypróbować środki akcji afirmatywnej tak, aby pomóc szczególnie narażonym grupom osób bezpaństwowych przebywających na ich terytorium.

⁸⁴ Koncepcja „pozostawania” była interpretowana w kontekście Konwencji z 1951 roku i ma następujące zastosowanie dla interpretacji Konwencji z 1954 roku: „»pozostawanie« jest czymś mniej znaczącym niż trwały pobyt, acz bardziej znaczącym niż przejściowe zatrzymanie się”. Patrz: punkt 23 w: UNHCR „»Lawfully Staying« – A Note on Interpretation”, przypis 80 powyżej.

⁸⁵ Patrz: Komitet Praw Człowieka, Komentarz Ogólny nr 15, „The Position of Aliens under the Covenant” (*Sytuacja cudzoziemców w ramach Paktu*) z dnia 11 kwietnia 1986 r., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/45139acfc.pdf> (EN) oraz: Komitet Praw Człowieka, Komentarz Ogólny nr 31, „The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant” (*Charakter ogólny obowiązków prawnych nałożonych przez Pakt na Państwa-Strony*), CCPR/C/21/Rev.1 Add.13, 26 maja 2004 r., <http://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html> (EN). Patrz też: Podkomisja ONZ ds. Popierania i Ochrony Praw Człowieka, Specjalny sprawozdawca ds. praw osób nieposiadających obywatelstwa, „Final Report” (*Sprawozdanie Końcowe*), E/CN./Sub.2/2003/23, 26 maja 2003 r., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3f46114c4.pdf> (EN). Należy jednak zwrócić uwagę, że korzystanie w pełni z praw człowieka jest ułatwione przez posiadanie obywatelstwa, z czego wynika potrzeba szczególnej ochrony bezpaństwowców w postaci Konwencji z 1954 roku.

⁸⁶ Patrz np.: Artykuły 2(1) i 26 ICCPR.

⁸⁷ Patrz: Komitet Praw Człowieka, Komentarz Ogólny nr 18 (*Niedyskryminacja*), 10 listopada 1989 r. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/453883fa8.pdf> (EN), paragraf 13. Patrz też: „Executive Summary” (*Podsumowanie wykonawcze*) i paragraf 23 w: Specjalny sprawozdawca ds. praw osób nieposiadających obywatelstwa, „Final Report” (*Sprawozdanie Końcowe*), przypis 85 powyżej

141. Międzynarodowe prawo w zakresie praw człowieka uzupełnia zakres ochrony określony w Konwencji z 1954 roku⁸⁸. O ile szereg przepisów międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka powieli prawa zawarte w Konwencji z 1954 roku, inne zapewniają wyższy standard traktowania oraz inne prawa, które nie zostały w żaden sposób uwzględnione w Konwencji⁸⁹.
142. Szczególne znaczenie ma dla bezpieczeństwa prawo do wjazdu do swojego „własnego państwa” zawarte w Artykule 12(4) ICCPR. Jest ono szersze niż prawo wjazdu na teren państwa, którego obywatelstwo się posiada⁹⁰. Gwarantuje ono także prawo wjazdu, a przez to także prawo pozostania, osobom mającym szczególne więzi z danym Państwem, w tym np. bezpieczeństwa, którzy od dawna prowadzą życie w danym Państwie oraz tym, których pozbawiono obywatelstwa z pogwałceniem prawa międzynarodowego lub tym, którym odmówiono obywatelstwa Państwa, które drogą sukcesji Państw weszło w posiadanie terytorium zwyczajowo zamieszkiwanego przez daną osobę.
143. Nawet biorąc pod uwagę taki rozwój międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka, Konwencja z 1954 roku zachowuje swoją ważność, jako że reguluje kwestie dotyczące bezpieczeństwa, nieregulowane inaczej, w szczególności kwestie dotyczące dokumentów tożsamości i dokumentów podróży, jak również pomoc administracyjną dla osób bezpieczeństwa. Co więcej, od postanowień Konwencji nie dopuszcza się odstępstw w sytuacji nadzwyczajnej, co odróżnia Konwencję od części traktatów dotyczących praw człowieka. Ponadto ustanawia ona szereg wyższych standardów traktowania niż odpowiadające jej dokumenty dotyczące praw człowieka⁹¹.

B. JEDNOSTKI W KONTEKŚCIE MIGRACJI

(1) Jednostki oczekujące na ustalenie bezpieczeństwa

144. Jak stwierdzono we Wstępie do Podręcznika, mimo że Konwencja z 1954 roku nie odnosi się bezpośrednio do procedur ustalania bezpieczeństwa, identyfikacja bezpieczeństwa celem przyznania im odpowiednich standardów traktowania na mocy Konwencji jest dorozumianym

⁸⁸ Zawiera także alternatywne ramy regulacyjne w krajach, które nie przystąpiły do Konwencji z 1954 roku. Jest to dalej omówione w punkcie 166 poniżej.

⁸⁹ Na przykład ochronę przed bezpodstawnym przetrzymywaniem zgodnie z Artykułem 9(1) ICCPR. Postanowienia regionalnych traktatów dotyczących praw człowieka także są obowiązujące.

⁹⁰ Patrz: Komitet Praw Człowieka, Komentarz Ogólny nr 27, „Freedom of Movement” (*Swoboda Przemieszczania się*) CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, 2 listopada 1999 r., <http://www.refworld.org/docid/45139c394.html> (EN), paragraf 20: Brzmienie artykułu 12, paragraf 4, nie czyni rozróżnienia pomiędzy obywatelami i cudzoziemcami („nikt”). Dlatego osobę uprawnioną do wykonywania tego prawa można wyznaczyć jedynie poprzez interpretację zwrotu „swoje własne kraj”. Jego znaczenie jest szersze niż zwrotu „kraj, którego obywatelstwo posiada”. Nie dotyczy tylko obywatelstwa w jego znaczeniu oficjalnym, tzn. obywatelstwa uzyskanego przy urodzeniu lub poprzez nadanie; obejmuje co najmniej osoby, które z uwagi na swoje szczególne więzi z danym krajem lub roszczenia względem danego kraju nie mogą zostać uznane za zwykłych cudzoziemców. Takie osoby to np. obywatele kraju, którzy zostali pozbawieni obywatelstwa z naruszeniem prawa międzynarodowego, oraz osoby, które posiadają obywatelstwo państwa, które zostało włączone lub przeniesione do innego podmiotu krajowego, lecz odmawia się im tegoż obywatelstwa. Ponadto, sformułowanie artykułu 12, paragrafu 4 pozwala na szerszą interpretację, która może obejmować inne kategorie osób długotrwale zamieszkujących na terenie danego kraju, m.in. osoby bezpieczeństwa bezpodstawnie pozbawione prawa uzyskania obywatelstwa w kraju takiego zamieszkiwania.

⁹¹ Na przykład ochrona przed wydalaniem osób „zgodnie z prawem będących” na danym terytorium jest ograniczona na mocy Artykułu 13 ICCPR do proceduralnych środków ochronnych, podczas gdy Artykuł 31 Konwencji z 1954 roku ogranicza merytorycznie także podstawy do uzasadnienia wydalania.

obowiązkiem Państw⁹². W poniższych punktach omówiono zalecany status jednostek oczekujących na ustalenie ich bezpieczeństwa.

145. Jednostka oczekująca na decyzję posiada co najmniej pełen zakres praw określonych w zależności od jurysdykcji lub pobytu na danym terytorium, jak również prawa wynikające z „bycia zgodnie z prawem” na danym terytorium⁹³. Zatem, status takiej osoby musi gwarantować m.in. dokumenty tożsamości, prawo do samozatrudnienia, swobodę przemieszczania się oraz ochronę przed wydaleniem⁹⁴. Jako że wyżej wymienione prawa wynikające z Konwencji są sformułowane w sposób niemal identyczny do tych z Konwencji z 1951 roku, zaleca się zapewnienie jednostkom oczekującym na ustalenie bezpieczeństwa takich samych standardów traktowania jak osobom ubiegającym się o status uchodźcy, których roszczenia są rozpatrywane w tym samym Państwie.
146. Status jednostek oczekujących na ustalenie bezpieczeństwa musi także odzwierciedlać obowiązujące prawa człowieka, takie jak ochrona przed bezpodstawnym przetrzymywaniem oraz pomoc w zaspokojeniu podstawowych potrzeb⁹⁵. Zezwolenie jednostkom oczekującym na określenie bezpieczeństwa na podjęcie pracy zarobkowej, nawet w ograniczonym wymiarze, może zmniejszyć zapotrzebowanie na zasoby Państwa i podnieść poczucie godności i samowystarczalności przedmiotowych jednostek.

(2) Jednostki o ustalonym statusie bezpieczeństwa – prawo pobytu

147. Chociaż Konwencja z 1954 roku nie nakłada na Państwa wyraźnego wymogu nadania prawa pobytu osobom uznanym za bezpieczeństwa, takie pozwolenie spełniałoby przedmiot i cel traktatu. Odzwierciedla to praktyka Państw w zakresie procedur ustalania statusu. Jeśli jednostka nie ma prawa pozostawania na terenie Państwa, istnieje ryzyko, że cały czas będzie pozostawać w stanie niepewności. Ponadto, jednostka taka nie może korzystać z praw gwarantowanych na mocy Konwencji z 1954 roku i prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka.
148. Z tego powodu zaleca się, żeby Państwa nadały osobom uznanym za bezpieczeństwa pozwolenie na pobyt ważne przez okres co najmniej dwóch lat, chociaż dla zapewnienia stabilności korzystne są pozwolenia na dłuższy pobyt, np. przez okres lat pięciu. Takie pozwolenia muszą być odnawialne i zapewniać możliwość ułatwionej naturalizacji, jak określono w Artykule 32 Konwencji z 1954 roku.
149. Jeśli jednostka uznana za bezpieczeństwa następnie uzyska lub odzyska obywatelstwo innego Państwa, przestaje być bezpieczeństwa w rozumieniu Konwencji z 1954 roku. Może to być przyczyną uchylecia pozwolenia na pobyt otrzymanego na podstawie statusu bezpieczeństwa, chociaż pod uwagę należy wziąć zasady proporcjonalności, uwzględniając nabyte prawa i czynniki wynikające z prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka, np. w jakim stopniu jednostka ułożyła sobie w Państwie życie prywatne i rodzinne.
150. Uznanie jednostki za bezpieczeństwa na mocy Konwencji z 1954 roku nadaje nie tylko prawo pobytu, ale także prawa do „zgodnego z prawem pozostawania”⁹⁶. Dlatego też pozwoleniu na

⁹² Jak określono w punktach 134-135 powyżej. Miałyby to także zastosowanie do Państw, które nie mają ustalonych procedur określania statusu, jeśli jednostka wystąpi z roszczeniem o bezpieczeństwa z innej racji.

⁹³ Patrz: punkt 8.

⁹⁴ Kwestię ochrony przed wydaleniem dla sprawiedliwych i efektywnych procedur ustalania statusu omówiono w punkcie 72 powyżej.

⁹⁵ Patrz: punkty 140-141 powyżej.

⁹⁶ Patrz: punkty 136-137 powyżej.

pobyt muszą towarzyszyć: prawo do pracy, dostęp do służby zdrowia i pomocy społecznej, jak również dokument podróży.

151. Wprowadzie Konwencja z 1954 roku nie reguluje kwestii jedności rodziny, Państwa-Strony zachęca się jednak, aby ułatwiały ponowne połączenie na swoim terytorium osób o uznanym statusie bezpieczeństwa z ich współmałżonkami i osobami na ich utrzymaniu⁹⁷. W istocie, niektóre Państwa są do tego zobowiązane na mocy odpowiednich międzynarodowych lub regionalnych traktatów w zakresie praw człowieka⁹⁸.
152. Dwa postanowienia Konwencji, które zastrzeżone są dla jednostek „zwyczajowo zamieszkujących”, nie wchodzi w życie automatycznie wraz z uznaniem statusu bezpieczeństwa⁹⁹. Mogą jednakże zacząć obowiązywać, jeśli jednostka zostanie uznana za stale zamieszkałą w kraju.

(3) W przypadku dostępności ochrony w innym Państwie

153. Jeśli jednostka uznana za bezpieczeństwa ma realną perspektywę uzyskać w niedalekiej przyszłości ochronę spójną ze standardami Konwencji z 1954 roku w innym Państwie, Państwo przyjmujące może nadać status o charakterze bardziej przejściowym niż opisano w punktach 148-152 powyżej. Oddzielne względy stosuje się do osób, które dobrowolnie zrzekają się obywatelstwa dla wygody lub z własnego wyboru¹⁰⁰.
154. W takich przypadkach należy zadbać, aby kryteria ustalania, czy jednostka ma realną perspektywę uzyskania ochrony gdzie indziej, były wąsko interpretowane¹⁰¹. Według UNHCR, ochronę w innym kraju można uznać za dostępną tylko, jeśli bezpieczeństwowiec:
- jest w stanie uzyskać lub odzyskać obywatelstwo w drodze prostej, szybkiej i nieuznaniowej procedury, która stanowi jedynie formalność; lub
 - posiada prawo stałego pobytu w kraju, w którym uprzednio zwyczajowo zamieszkiwał i do którego może natychmiast wrócić.
155. Dla uzyskania lub odzyskania obywatelstwa jednostki muszą być w stanie skorzystać z procedury łatwo dostępnej zarówno w wymiarze fizycznym, jak i finansowym, o prostych krokach proceduralnych i wymogach dowodowych. Ponadto procedura uzyskania/odzyskania

⁹⁷ Jedność rodziny w kontekście Konwencji z 1951 roku wyjaśniono w: „Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status”, przypis 47 powyżej, w punktach 181-188. Dla ustalenia, czy osoby zależne względem bezpieczeństwa także są uprawnione do statusu bezpieczeństwa, niezbędne jest zbadanie statusu obywatelskiego każdej osoby bezpieczeństwa, aby sprawdzić, czy spełnia ona definicję „bezpieczeństwowca” zawartą w Konwencji z 1954 roku. Jednakże ułatwienie jedności rodziny można osiągnąć także poprzez nadanie praw pobytu na terytorium Państwa-Strony osobom na utrzymaniu bezpieczeństwa, nawet jeśli osoby na utrzymaniu nie są bezpieczeństwowcami.

⁹⁸ Uzupełnianie Konwencji z 1954 roku przez międzynarodowe zobowiązania w zakresie praw człowieka omówiono w punktach 140-143 powyżej.

⁹⁹ Patrz: punkty 138-139 powyżej.

¹⁰⁰ Patrz dalej: punkty 161-162 poniżej.

¹⁰¹ Niezbędne ponadto jest zastosowanie środków ochronnych tak, aby zapobiec sytuacji, w której jednostka jest pozbawiona statusu prawnego na jakimkolwiek terytorium i zapewnić odpowiednie rozpatrzenie wszelkich szczególnych okoliczności stanowiących podstawę do wydania pozwolenia na pobyt.

musi przebiegać szybko i prowadzić do gwarantowanego rezultatu, jako że przy spełnieniu określonych wymogów ma ona charakter nieuznaniowy¹⁰².

156. Inne procedury uzyskania obywatelstwa mogą nie przedstawiać wystarczająco solidnej perspektywy uzyskania ochrony gdzie indziej i w związku z tym mogą nie stanowić podstawy dla nadania bezpieczeństwa jedynie przejściowego statusu. Przykładowo, niewystarczający jest dostęp jednostki do procedur naturalizacji, które z zasady pozostawiają swobodę uznania urzędnikom i nie prowadzą do gwarantowanego rezultatu. Niewystarczający jest także dostęp do procedur o niejasnych wymogach dla uzyskania obywatelstwa lub takich, które zobowiązują jednostkę do fizycznego przebywania w kraju, którego obywatelstwo uprzednio posiadała, jeśli legalny wjazd i pobyt na terenie tego kraju nie są gwarantowane.
157. Zdolności jednostki do powrotu do kraju, w którym uprzednio zwyczajowo zamieszkiwała, musi towarzyszyć możliwość prowadzenia tam bezpiecznego, godnego życia zgodnie z przedmiotem i celem Konwencji z 1954 roku. Dlatego wyjątek ten ma zastosowanie w stosunku do tych jednostek, które już korzystają z prawa stałego pobytu w innym państwie, lub prawo to zostałyby im przyznane w momencie przyjazdu, o ile prawu temu towarzyszy pełen zakres praw obywatelskich, gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz o ile istnieje rozsądna perspektywa uzyskania obywatelstwa tego Państwa¹⁰³. Pozwolenie na krótkoterminowy powrót do innego kraju jest niewystarczające.

(a) W przypadku, gdy bezpieczeństwo wynika z utraty/pozbawienia obywatelstwa lub dobrowolnego zrzeczenia się go w dobrej wierze

158. W wielu przypadkach jednostka podejmie współpracę dla uzyskania lub przywrócenia obywatelstwa lub dla podjęcia działań mających na celu powrót do Państwa, w którym uprzednio zwyczajowo zamieszkiwała. Może się tak zdarzyć, jeśli jednostka mimo woli zrzekła się obywatelstwa lub mimo woli je utraciła, lub jeśli jednostka zrzekła się swojego uprzedniego obywatelstwa świadomie i w dobrej wierze z zamiarem uzyskania innego obywatelstwa. W niektórych przypadkach, z powodu niedokładnego sporządzenia ustaw o obywatelstwie, takie jednostki muszą zrzec się obywatelstwa, by uzyskać inne, jednakże później nie są w stanie go uzyskać i w rezultacie stają się bezpaństwowcami.
159. W takich przypadkach najlepszym rozwiązaniem jest odzyskanie uprzedniego obywatelstwa. Jeśli Państwo uzna takie jednostki za bezpaństwowców, ale mających możliwość odzyskania uprzedniego obywatelstwa, Państwo nie musi wydawać im pozwolenia na pobyt. Mogą natomiast uzyskać pewną formę statusu imigrantów, tak, aby mogły pozostawać na terytorium Państwa przez krótki czas, podejmując działania mające na celu przenosiny do innego Państwa. Tego typu tymczasowe pozwolenie można wydać na okres nie dłuższy niż kilka miesięcy, a zakres przysługujących na jego mocy praw nie musi odpowiadać tym wymaganiom przy wydawaniu pozwolenia na pobyt. W istocie, uzasadnione może być wydanie statusu bardziej zbliżonego do tego zapewnionego podczas procesu ustalania statusu.

¹⁰² Procedura taka to np. mechanizm, który umożliwia byłym obywatelom odzyskanie obywatelstwa poprzez podpisanie deklaracji w najbliższej siedzibie władz konsularnych po przedstawieniu aktu urodzenia lub unieważnionego/wygasłego paszportu, co zobowiązuje organ właściwy do przywrócenia obywatelstwa. Podobne procedury mogą także obejmować rejestrację lub wykonanie prawa możliwości uzyskania obywatelstwa.

¹⁰³ Paragrafy 20-22 w: UNHCR, „Position on the return of persons not found to be in need of international protection to their countries of origin: UNHCR’s Role” (*Stanowisko w sprawie powrotu osób uznanych za niewymagające międzynarodowej ochrony do ich kraju pochodzenia: rola UNHCR*), listopad 2010 r., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4cea23c62.pdf> (EN) należy odczytywać w świetle kryteriów określonych w niniejszym Podręczniku.

160. Państwa mogą rozszerzyć tymczasowe pozwolenie na pobyt, jeśli przyjęcie/ponowne przyjęcie lub odzyskanie obywatelstwa nie nastąpi bez winy jednostki. Rozszerzenie to może jednak być ograniczone czasowo, aby zapewnić równowagę pomiędzy ułatwieniem zakończenia procedur przyjęcia/ponownego przyjęcia lub odzyskania, a zagwarantowaniem osobie bezpieczeństwa konkretnego stopnia pewności. Jeśli wyznaczony termin upłynął, a przyjęcie/ponowne przyjęcie lub odzyskanie obywatelstwa nie nastąpiło pomimo podejmowanych w dobrej wierze starań ze strony jednostki, obowiązkiem Państwa-Strony jest nadanie jednostce statusu zasadniczo przyznawanego po uznaniu za bezpiecznowca, a zatem wydanie odnawialnego pozwolenia na pobyt wraz z zestawem odpowiednich praw, w tym prawa do pracy, oraz wydanie dokumentu podróznego.

(b) W przypadku, gdy bezpieczeństwo wynika z dobrowolnego zrzeczenia się obywatelstwa z wyboru lub dla wygody

161. Niektóre jednostki dobrowolnie zrzekają się obywatelstwa w przekonaniu, że dzięki temu uzyskają ochronę ze strony innego kraju lub ponieważ nie chcą być obywatelami danego Państwa¹⁰⁴. W takich przypadkach preferuje się rozwiązania zakładające ponowne przyjęcie do kraju, którego obywatelstwo dana osoba posiadała dawniej, połączone z uzyskaniem obywatelstwa tego kraju. Jeśli w postępowaniu mającym na celu przyjęcie do innego Państwa lub odzyskanie obywatelstwa współpraca ze strony zainteresowanej jednostki jest niedostateczna, władze mają prawo samodzielnie prowadzić pertraktacje z drugim Państwem celem zapewnienia przyjęcia przedmiotowej jednostki. W tym kontekście istotne będą inne międzynarodowe zobowiązania Państwa, którego obywatelstwo jednostka posiadała dawniej, w tym zobowiązania związane z zapobieganiem bezpieczeństwu w przypadkach zrzecania się obywatelstwa oraz prawo wjazdu do swojego własnego kraju¹⁰⁵.

162. Państwo nie musi koniecznie wydawać lub odnawiać takim jednostkom pozwolenia na pobyt. Nie dysponują one też pełnią praw przewidzianych w Konwencji z 1954 roku. O ile nie ma jakichkolwiek innych przeszkód w zakresie ochrony, przymusowego powrotu nie można wykluczyć np. w przypadku, gdy Państwo, którego obywatelstwo jednostka posiadała dawniej, jest równocześnie krajem uprzedniego zwyczajowego zamieszkiwania jednostki oraz jego władze są przygotowane na wydanie przedmiotowej jednostce prawa stałego pobytu.

(c) Wzgląd na więzi lokalne

¹⁰⁴ Przepisy prawa międzynarodowego uznają prawo każdej jednostki do obywatelstwa, ale nie rozszerzenie tegoż na prawo wyboru konkretnego obywatelstwa.

¹⁰⁵ Patrz w szczególności: Artykuł 7(1) Konwencji o ograniczaniu bezpieczeństwa z 1961 r. oraz Artykuł 12(4) ICCPR. Ponadto przyjazne stosunki oraz współpraca pomiędzy Państwami oparta na dobrej wierze wymagają w takich okolicznościach ponownego przyjęcia. Obecnie ułatwiają to liczne umowy pomiędzy Państwami, które zapewniają ponowne przyjęcie bezpiecznowców, w tym byłych obywateli oraz byłych mieszkańców zwyczajowych. UNHCR może być w stanie odegrać w tym procesie pewną rolę, patrz: paragraf (j) Zalecenia Komitetu Wykonawczego UNHCR nr 96 (LIV) z 2003 r. na temat osób, które uznano za niewymagające międzynarodowej ochrony, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f93b1ca4.html> (EN), w którym Komitet Wykonawczy:

Zaleca, w zależności od sytuacji, aby UNHCR wspierał wysiłki Państw mające na celu zapewnienie powrotu osobom uznanym za niewymagające międzynarodowej ochrony poprzez: (i) promowanie w Państwach przepisów, które dotyczą ich obowiązku przyjęcia z powrotem swoich obywateli, jak również zasad ograniczania bezpieczeństwa; (ii) zajęcie publicznie jasnego stanowiska w sprawie dopuszczalności powrotu osób uznanych za niewymagające międzynarodowej ochrony; (iii) kontynuację dialogu z Państwami celem rewizji ich ustawodawstwa w zakresie obywatelstwa, zwłaszcza, jeśli istniejące ustawy dopuszczają zrzeczenie się obywatelstwa bez gwarancji, że dana osoba uzyskała inne obywatelstwo, oraz mogłyby zostać wykorzystane dla uniemożliwienia lub opóźnienia powrotu danej osoby do kraju, którego obywatelstwo posiada.

163. Jeżeli w wyniku długotrwałego pobytu i więzi rodzinnych jednostka nawiązała silne więzi z Państwem przyjmującym, stosowne byłoby nadanie statusu zwykle przyznawanego po uznaniu za bezpieczeństwa, czyli odnawialnego pozwolenia na pobyt z wraz z zestawem odpowiednich praw, nawet jeżeli ochronę można uzyskać też w innym Państwie¹⁰⁶. W niektórych przypadkach takie podejście może być niezbędne dla wypełnienia zobowiązań wynikających z praw człowieka, takich jak powstrzymanie się od bezprawnego lub przypadkowego zakłócania prywatności, życia rodzinnego i domowego¹⁰⁷.

C. JEDNOSTKI W SWOIM „WŁASNYM KRAJU”

164. Jak zaznaczono w punkcie 142 powyżej, niektóre osoby bezpieczeństwa mogą zostać uznane za przebywające w swoim „własnym kraju” w rozumieniu tego terminu zgodnie z Artykułem 12(4) ICCPR. Takie osoby to np. jednostki, które długotrwale zwyczajowo zamieszkują na terenie danego Państwa, które często jest ich krajem urodzenia. Względem swego „własnego państwa” mają one prawo wjazdu oraz pozostawania na jego terenie, co niesie za sobą znaczące konsekwencje dla ich statusu według prawa krajowego. Ich głęboka więź z przedmiotowym Państwem, która często występuje przy braku więzi z innymi krajami, nakłada na to Państwo polityczny i moralny imperatyw ułatwienia ich pełnej integracji ze społeczeństwem. Fakt, że osoby te są w swoim „własnym kraju” bezpieczeństwa odzwierciedla często dyskryminujący charakter sporządzania i stosowania ustaw o obywatelstwie. Niektóre osoby spotkają się z odmową nadania obywatelstwa, pomimo że urodzili się i mieszkają wyłącznie w tym Państwie; inni mogą zostać pozbawieni obywatelstwa, ponieważ przynależą do części społeczeństwa, która utraciła przychylność władz lub społeczeństwa¹⁰⁸.

165. Statusem odpowiednim dla osób przebywających w swoim „własnym kraju” jest obywatelstwo tego kraju. Jak opisano w Części 2 powyżej ustalenie statusu danej jednostki lub grupy powinno nastąpić za pomocą mechanizmu przywrócenia lub nadania obywatelstwa¹⁰⁹. Stosowanie procedury ustalania bezpieczeństwa jest zasadniczo niewskazane. Jeśli jednak od jednostek oczekuje się ubiegania się o ochronę, korzystając z tego typu mechanizmu, po uznaniu ich statusu przysługuje im przynajmniej prawo stałego pobytu oraz ułatwiona możliwość uzyskania obywatelstwa¹¹⁰.

D. STATUS OSÓB BEZPAŃSTWOWYCH NIEOBJĘTYCH KONWENCJĄ Z 1954 ROKU

166. Wielu bezpieczeństwa, którzy spełniają definicję bezpieczeństwa zawartą w Konwencji z 1954 roku, zamieszkuje Państwa, które nie są stronami tego traktatu. Jednakże standardy ujęte

¹⁰⁶ Ma to zastosowanie w szczególności, gdy więzi z innym Państwem są stosunkowo słabe. Należy to jednak odróżnić od więzi, które są tak głębokie, że jednostkę uważa się za przebywającą w swoim „własnym kraju”.

¹⁰⁷ Patrz: punkty 140-143 powyżej.

¹⁰⁸ Istotny w tym względzie jest zakaz bezpodstawnego pozbawiania obywatelstwa znajdujący się m.in. w Artykule 15(2) Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz zakaz dyskryminacji zawarty w przepisach prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka, w szczególności zakaz *jus cogens* dotyczący dyskryminacji rasowej. Charakter normy *jus cogens* omówiono w punkcie 13 powyżej.

¹⁰⁹ Patrz: punkty 58-61.

¹¹⁰ Jeśli Państwa utworzyły na swoim terytorium grupy ludności bezpieczeństwa, mogą nie być skłonne do wdrażania procedur ustalania bezpieczeństwa lub udzielania bezpieczeństwa zalecanego statusu. W takich przypadkach starania UNHCR mające na celu zapewnienie rozwiązań dla przedmiotowych grup ludności mogą wykroczyć poza ramy rzecznictwa i obejmować także merytoryczne doradztwo oraz wsparcie operacyjne podczas inicjatyw na rzecz uznania więzi między takimi jednostkami oraz Państwami poprzez nadanie obywatelstwa.

w Konwencji oraz praktyka Państw-Stron mogą okazać się przydatne dla takich krajów przy opracowywaniu oraz wdrażaniu na swoim terytorium strategii dotyczących bezpieczeństwa, jak również dla uregulowania statusu bezpieczeństwa. W szczególności, Państwa, które nie są jeszcze stronami Konwencji, mogą zwrócić uwagę na praktykę wydawania bezpieczeństwa dokumentów tożsamości oraz dokumentów podróży, przyjętą już przez szereg innych Państw, nie będących stronami traktatu. Ponadto wszystkie Państwa musiałyby wypełniać swoje zobowiązania wynikające z prawa międzynarodowego w zakresie praw człowieka, takie jak ochrona przed bezpodstawnym przetrzymywaniem (Artykuł 9(1) ICCPR) oraz, w przypadku osób bezpieczeństwa *in situ*, prawo do wjazdu i pozostania na terytorium swojego „własnego” kraju (Artykuł 12(4) ICCPR)¹¹¹.

167. Bezpieczeństwo *de facto* także nie podlegają ochronie na mocy Konwencji z 1954 roku¹¹². Jednakże, jako że bezpieczeństwo *de facto* nie są w stanie natychmiast wrócić do kraju, którego obywatelstwo posiadają, wydanie im przynajmniej tymczasowego pozwolenia na pobyt zapewnia pewien poziom stabilności. W związku z tym Państwa mogą rozważyć nadanie im statusu podobnego do tego zalecanego powyżej w punkcie 159 względem bezpieczeństwa, którzy mają możliwość uzyskania ochrony gdzie indziej. W wielu przypadkach tego typu przejściowy środek będzie wystarczający do czasu, gdy usprawnienie pomocy ze strony władz konsularnych lub zmiana polityki w zakresie świadczenia takiej pomocy tego typu jednostkom umożliwią im powrót.
168. Jeśli perspektywy uzyskania ochrony w kraju wydają się odleglejsze, zaleca się podniesienie statusu bezpieczeństwa *de facto* poprzez udzielenie im pozwolenia na pobyt podobnego do tego, które wydaje się osobom uznanym za bezpieczeństwa na mocy Konwencji z 1954 roku. Posiadanie obywatelstwa przez osoby bezpieczeństwa *de facto* oznacza zasadniczo, że ich powrót do kraju, którego obywatelstwo posiadają, jest preferowanym rozwiązaniem na stałe. Jednakże w przypadku, gdy przeszkody uniemożliwiają powrót okazują się trudne do pokonania, względy praktyczne i humanitarne sugerują, że właściwą reakcją jest zastosowanie rozwiązań lokalnych w drodze naturalizacji.

¹¹¹ Patrz dalej: punkty 164-165 powyżej.

¹¹² Jak stwierdzono w punkcie 7 powyżej, nie istnieje żadna międzynarodowa definicja terminu bezpieczeństwa *de facto*. Zgodnie z ostatnimi próbami zdefiniowania tego terminu, bezpieczeństwo *de facto* to osoby posiadające obywatelstwo, które jednak nie są w stanie lub z istotnych powodów nie chcą skorzystać z ochrony tego kraju. Patrz dalej: Sekcja II.A „Prato Conclusions”, przypis 4 powyżej, która proponuje następującą roboczą definicję: Bezpieczeństwo *de facto* to osoby przebywające poza krajem, którego obywatelstwo posiadają, które nie są w stanie lub z istotnych powodów nie chcą skorzystać z ochrony tego kraju. Ochrona w tym znaczeniu oznacza prawo do ochrony dyplomatycznej udzielanej przez Państwo, którego obywatelstwo się posiada, celem naprawienia czynu międzynarodowo uznawanego za bezprawny popełnionego przeciwko jednemu z obywateli tego Państwa, jak również ochronę dyplomatyczną i konsularną ogółem, również w zakresie powrotu do Państwa, którego obywatelstwo się posiada.

ANEKS I 1954 - Konwencja o statusie bezpaństwowców

Preambuła

Wysokie Umawiające się Strony,

Zważywszy, że Karta Narodów Zjednoczonych i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka zatwierdzona dnia 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych potwierdziły zasadę, zgodnie z którą ludzie korzystają bez dyskryminacji z podstawowych praw i swobód,

Zważywszy, że Organizacja Narodów Zjednoczonych wielokrotnie przejawiała głębokie zaniepokojenie o bezpaństwowców i starała się zapewnić im jak największe możliwości korzystania z tych podstawowych praw i swobód,

Zważywszy, że tylko ci bezpaństwowcy, którzy są także uchodźcami są objęci Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z dnia 28 czerwca 1951 r. i że jest wielu bezpaństwowców, którzy nie są objęci tą konwencją,

Zważywszy, że konieczne jest uregulowanie i poprawa statusu uchodźców w drodze umowy międzynarodowej,

Uzgodniły, co następuje:

Rozdział I: POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1 *Definicja pojęcia „bezpaństwowiec”*

1. Dla celów niniejszej Konwencji pojęcie „bezpaństwowiec” oznacza osobę, która nie jest uznawana za obywatela żadnego państwa w zakresie obowiązywania jego prawa.

2. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie:

(i) Do osób, które obecnie korzystają z ochrony lub pomocy ze strony organów i agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców przez okres, w którym korzystają z tej ochrony lub pomocy;

(ii) Do osób, które są uznane przez właściwe władze państwa, w którym przebywają, jako posiadające prawa i obowiązki, które są związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa;

(iii) Do osób, w przypadku których istnieją poważne powody, aby uważać, że:

- (a) Popełniły zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu międzynarodowych aktów prawa sporządzonych w celu określenia postanowień dotyczących tych zbrodni;
- (b) Popełniły poważną zbrodnię o charakterze pozapolitycznym poza terytorium państwa, w którym przebywają przed wjazdem do tego państwa;
- (c) Są winne dopuszczenia się czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2 *Zobowiązania ogólne*

Każdy bezpieczeństwa ma obowiązki w stosunku do państwa, w którym się znajduje, które zobowiązują go przede wszystkim do przestrzegania ustaw i rozporządzeń tego państwa a także środków służących do utrzymania porządku publicznego.

Artykuł 3 *Zakaz dyskryminacji*

Państwa-Strony niniejszej Konwencji stasują postanowienia niniejszej Konwencji do bezpieczeństwa bez dyskryminacji ze względu na rasę, wyznanie lub państwo pochodzenia.

Artykuł 4 *Wyznanie*

Państwa-Strony niniejszej Konwencji na swoim terytorium traktują bezpieczeństwa przynajmniej tak samo korzystnie jak własnych obywateli jeżeli chodzi i swobodę praktyk religijnych oraz swobodę religijnej edukacji ich dzieci.

Artykuł 5 *Prawa przyznane niezależnie od niniejszej Konwencji*

Nic w niniejszej Konwencji nie powinno być interpretowane jako ograniczające prawa i korzyści przyznane przez Państwo-Stronę niniejszej Konwencji bezpieczeństwa niezależnie od niniejszej Konwencji.

Artykuł 6 *Sformułowanie „w takich samych okolicznościach”*

Dla celów niniejszej Konwencji sformułowanie „w takich samych okolicznościach” oznacza, że wymogi (a tym wymogi dotyczące długości i warunków pobytu lub zamieszkania), które określona osoba gdyby nie była bezpieczeństwa musiałaby spełniać, aby korzystać z danego prawa, muszą być przez nią spełnione, za wyjątkiem wymogów, których ze względu na ich charakter bezpieczeństwa nie może spełniać.

Artykuł 7 *Zwolnienie z wzajemności*

1. O ile Konwencja nie zawiera bardziej korzystnych postanowień, Państwo-Strona niniejszej Konwencji traktuje bezpieczeństwa tam samo jak cudzoziemców.

2. Po okresie trzech lat zamieszkiwania wszyscy bezpieczeństwa będą korzystać ze zwolnienia z wzajemności na terytorium Państwa-Strony niniejszej Konwencji.

3. Każde Państwo-Strona niniejszej Konwencji, przy braku wzajemności, dalej przyznaje bezpieczeństwa prawa i korzyści, do których są oni już uprawnieni w momencie wejścia w życie

niniejszej Konwencji dla tego Państwa.

4. Państwo-Strona niniejszej Konwencji pozytywnie rozpatrzy możliwość przyznania bezpieczeństwa, przy braku wzajemności, praw i korzyści wykraczających poza te, do których są oni uprawnieni zgodnie z ust. 2 i 3 oraz rozszerzenia zwolnienia z wzajemności nabezpieńców, którzy nie spełniają warunków określonych w ust. 2 i 3.

Postanowienia ust. 2 i 3 mają zastosowanie do praw i korzyści, o których mowa w art.13, 18, 19, 21 i 22 niniejszej Konwencji oraz do praw i korzyści, które nie są w niej przewidziane.

Artykuł 8 *Zwolnienie ze środków wyjątkowych*

Odnosnie do środków wyjątkowych, które mogą zostać zastosowane do osoby, własności lub interesów obywateli lub byłych obywateli obcego państwa, Państwa-Strony niniejszej Konwencji nie stosują tych środków do bezpieczeństwa tylko dlatego, że posiadał on poprzednio obywatelstwo tego obcego państwa. Państwa-Strony niniejszej Konwencji, które zgodnie z ich prawem nie mogą stosować ogólnej zasady zawartej w niniejszym artykule w odpowiednich przypadkach udzielają zwolnień takim bezpieczeńcom.

Artykuł 9 *Środki tymczasowe*

Nic w niniejszej Konwencji nie może uniemożliwić Państwu-Stronie niniejszej konwencji zastosowania, w czasie wojny lub w innych trudnych okoliczności, środków tymczasowych wobec danej osoby, które uznaje ono za konieczne dla bezpieczeństwa wewnętrznego, do czasu określenia przez Państwo-Stronę niniejszej Konwencji, że osoba ta jest rzeczywiście bezpieczeńcem i że utrzymanie tych środków wobec tej osoby jest konieczne dla bezpieczeństwa wewnętrznego.

Artykuł 10 *Kontynuacja zamieszkiwania*

1. Jeżeli bezpieczeńciec został przymusowo przesiedlony w czasie drugiej wojny światowej na terytorium Państwa-Strony niniejszej Konwencji i w nim zamieszkuje, okres takiego przymusowego pobytu jest traktowany jako pobyt zgodny z prawem na tym terytorium.

2. Jeżeli bezpieczeńciec został przymusowo przesiedlony w czasie drugiej wojny światowej z terytorium Państwa-Strony niniejszej Konwencji i przed datą wejścia w życie niniejszej Konwencji powrócił tam w celu zamieszkania, okres zamieszkania przed i po takim przymusowym przesiedleniu jest traktowany jako okres nieprzerwany dla wszelkich celów, dla których nieprzerwane zamieszkiwanie jest wymagane.

Artykuł 11 *Marynarze bezpieczeńcy*

W przypadku bezpieczeńców służących jako członkowie załogi na pokładzie statku pod banderą Państwa-Strony niniejszej Konwencji, państwo to korzystnie rozpatrzy możliwość ich osiedlenia się na jego terytorium oraz wydanie im dokumentów podróжных na czasowy wjazd na jego terytorium, przede wszystkim w celu ułatwienia im osiedlenia się w innym kraju.

Rozdział II: STATUS PRAWNY

Artykuł 12 *Status osobowy*

1. Status osobowy bezpieczeństwa jest regulowany prawem kraju, w którym on mieszka lub, jeżeli nie posiada on miejsca zamieszkania, prawem kraju, w którym przebywa.

2. Prawa nabyte uprzednio przez bezpaństwowca i uzależnione od statusu osobowego, w szczególności prawa wynikające z małżeństwa są respektowane przez Państwo-Stronę niniejszej Konwencji, z zastrzeżeniem dopełnienia, w stosownym przypadku, formalności przewidzianych w prawie tego państwa, przy czym prawo to musi należeć do praw, które byłyby uznane w prawie tego państwa gdyby zainteresowany nie stał się bezpaństwowcem.

Artykuł 13 *Majątek ruchomy i nieruchomy*

Państwa-Strony niniejszej Konwencji traktują bezpaństwowca w sposób najbardziej korzystny, a w każdym razie nie mniej korzystny niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach, jeżeli chodzi o nabywanie majątku ruchomego i nieruchomego oraz innych praw z nim związanych, dzierżawę i inne umowy odnoszące się do majątku ruchomego i nieruchomego.

Artykuł 14 *Własność intelektualna i przemysłowa*

Oдноśnie do ochrony własności przemysłowej takiej jak wynalazki, projekty lub modele, znaki handlowe, nazwy handlowe oraz prawa własności literackiej, artystycznej i naukowej w kraju, w którym bezpaństwowiec zamieszkuje ma on zapewnioną taką samą ochronę, jaka jest zapewniana obywatelom tego kraju. Na terytorium każdego innego Państwa-Strony ma on zapewnioną taką samą ochronę, jaką mają zapewnioną na tym terytorium obywatele kraju, w którym on zamieszkuje.

Artykuł 15 *Prawo stowarzyszania się*

Oдноśnie do stowarzyszeń o charakterze innym niż polityczny i nienastawionych na zysk oraz związków zawodowych, Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpaństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach.

Artykuł 16 *Prawo do sądu*

1. Bezpaństwowiec ma swobodny dostęp do sądu na terytorium wszystkich Państw-Stron niniejszej Konwencji.

2. Bezpaństwowiec korzysta w Państwie-Stronie niniejszej Konwencji, w którym zamieszkuje z takiego samego traktowania, jakie mają obywatele jeżeli chodzi o dostęp do sądu oraz pomoc prawną i zwolnienie z kaucji *judicatum solvi*.

3. Oдноśnie do kwestii, o której mowa w ust. 2, w krajach innych niż kraj, w którym zamieszkuje bezpaństwowiec ma on zapewnione takie samo traktowanie jak w stosunku do obywateli kraju, w którym zamieszkuje.

Rozdział III: ZATRUDNIENIE ZAROBKOWE

Artykuł 17 *Zatrudnienie za wynagrodzeniem*

1. Oдноśnie do prawa do zatrudnienia za wynagrodzeniem, Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpaństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach.

2. Państwa-Strony niniejszej Konwencji korzystnie rozpatrzą zbliżenie praw wszystkich bezpieczeństwa do praw obywateli jeżeli chodzi o zatrudnienie za wynagrodzeniem, w szczególności odnośnie do tych bezpieczeństwa, którzy znaleźli się na ich terytorium w ramach programów rekrutacyjnych lub programów imigracyjnych.

Artykuł 18 *Samozatrudnienie*

Oдноśnie do prawa do samozatrudnienia w rolnictwie, przemyśle, rzemiośle i handlu, a także prawa do zakładania przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych, Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium najbardziej korzystne traktowanie a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach.

Artykuł 19 *Wolne zawody*

Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium, którzy posiadają dyplomy uznane przez właściwe władze tego Państwa i którzy chcą wykonywać wolny zawód najbardziej korzystne traktowanie a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach.

Rozdział IV: OPIEKA SPOŁECZNA

Artykuł 20 *Reglamentacja*

W przypadku istnienia systemu reglamentacji mającego zastosowanie do całej populacji i regulującego rozdział produktów, których jest niedostatek, bezpieczeństwowcy mają zapewnione takie samo traktowanie jak obywatele.

Artykuł 21 *Zakwaterowanie*

Oдноśnie do zakwaterowania, Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach, w zakresie, w jakim kwestia ta jest regulowana w drodze ustaw i rozporządzeń lub podlega kontroli władz publicznych.

Artykuł 22 *Edukacja publiczna*

1. Oдноśnie do edukacji podstawowej, Państwa-Strony niniejszej Konwencji traktują bezpieczeństwowców tak samo jak obywateli.

2. Oдноśnie do edukacji innej niż edukacja podstawowa, a w szczególności odnośnie do dostępu do studiowania, uznawania certyfikatów, dyplomów i stopni zagranicznych uczelni, umarzania kosztów i opłat oraz przyznawania stypendiów, Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium najbardziej korzystne traktowanie a w każdym razie nie mniej korzystne niż w stosunku do cudzoziemców w takich samych okolicznościach.

Artykuł 23 *Pomoc publiczna*

Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwowcom legalnie przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie jeżeli chodzi o pomoc publiczną jak w stosunku do swoich obywateli.

Artykuł 24 *Prawo pracy i opieka społeczna*

1. Państwa-Strony niniejszej Konwencji zapewniają bezpieczeństwa legalnie przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie jak w stosunku do swoich obywateli w następujących kwestiach:

(a) W zakresie, w jakim kwestie te są regulowane w drodze ustaw i rozporządzeń lub podlegają kontroli władz administracyjnych: wynagrodzenie, w tym zasiłki rodzinne, jeżeli stanowią część wynagrodzenia, godziny pracy, godziny dodatkowe, płatne urlopy, ograniczenia dotyczące pracy w domu, minimalny wiek zatrudnienia, praktyki i szkolenia, praca kobiet i praca osób młodych, korzystanie z układów zbiorowych;

(b) Opieka społeczna (uregulowania prawne dotyczące wypadków w pracy, chorób zawodowych, macierzyństwa, choroby, inwalidztwa, starości, śmierci, bezrobocia, obowiązków rodzinnych i innych okoliczności, które zgodnie z krajowymi ustawami i rozporządzeniami są objęte systemem opieki społecznej) z następującymi ograniczeniami:

(i) Odpowiednie ustalenia dotyczące zachowania nabytych praw i praw nabywanych;

(ii) Krajowe ustawy i rozporządzenia kraju zamieszkania mogą przewidywać specjalne ustalenia dotyczące świadczeń lub części świadczeń wypłacanych w całości z funduszy publicznych i dotyczące zasiłków wypłacanych osobom, które nie spełniają warunków składkowania dla wypłacania normalnej emerytury.

2. Prawo do rekompensaty z tytułu śmierci bezpieczeństwa w wyniku wypadku w pracy lub choroby zawodowej nie zmienia się w związku z przebywaniem beneficjenta poza terytorium Państwa-Strony niniejszej Konwencji.

3. Państwa-Strony niniejszej Konwencji rozszerzają na bezpieczeństwa korzyści z porozumień zawartych między nimi lub które mogą być zawarte między nimi w przyszłości i dotyczących zachowania praw nabytych i nabywanych odnośnie do opieki społecznej, po spełnieniu warunków przewidzianych dla obywateli państw-sygnatariuszy tych porozumień.

4. Państwa-Strony niniejszej Konwencji w miarę możliwości korzystnie rozpatrzą rozszerzenie na bezpieczeństwa przywilejów i podobnych porozumień, które mogą obowiązywać między tymi Państwami-Stronami a Państwami niebędącymi Stronami.

Rozdział V: ŚRODKI ADMINISTRACYJNE

Artykuł 25 *Pomoc administracyjna*

1. Jeżeli korzystanie z jakiegoś prawa przez bezpieczeństwa normalnie wymaga pomocy władz obcego państwa, z którymi nie może on się skontaktować, Państwo-Strona niniejszej Konwencji, na terytorium którego on przebywa organizuje taką pomoc ze strony własnych władz.

2. Władza lub władze, o których mowa w ust. 1 dostarczają lub umożliwiają dostarczenie bezpieczeństwa pod ich nadzorem dokumentów lub certyfikatów, które normalnie byłyby dostarczane obcokrajowcom przez władze krajowe lub za ich pośrednictwem.

3. Dokumenty lub certyfikaty w ten sposób dostarczane zastępują oficjalne dokumenty dostarczane obcokrajowcom przez ich władze krajowe lub za ich pośrednictwem i będą traktowane jako autentyczne dopóki nie można udowodnić sytuacji przeciwnej.

4. Z zastrzeżeniem traktowania wyjątkowego wobec osób ubogich, za usługi wymienione w niniejszym artykule może być pobierana opłata, ale jest ona umiarkowana i porównywalna z opłatą pobieraną od obywateli za podobne usługi.

5. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają art. 27 i 28.

Artykuł 26 *Swoboda przemieszczania się*

Każde Państwo-Strona niniejszej Konwencji przyznaje bezpieczeństwa przemieszczającym się legalnie na jego terytorium prawo wyboru miejsca zamieszkania i swobodnego przemieszczania się na jego terytorium z zastrzeżeniem regulacji stosowanych do obcokrajowców w takich samych okolicznościach.

Artykuł 27 *Dokumenty tożsamości*

Państwo-Strona niniejszej Konwencji wydaje dokumenty tożsamości bezpieczeństwa przemieszczającym się na ich terytorium i którzy nie posiadają ważnego dokumentu podróжного.

Artykuł 28 *Dokumenty podróży*

Państwa Strony niniejszej Konwencji wydają bezpieczeństwowcowi, który zgodnie z prawem przebywa na ich terytorium, dokumenty podróжные w celu odbycia podróży poza ich terytorium, chyba że istotne przyczyny z zakresu bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego stanowią inaczej, a postanowienia załącznika do niniejszej Konwencji stosują się do tego typu dokumentów. Państwa Strony niniejszej Konwencji mogą wydać taki dokument podróжный innemu bezpieczeństwowcowi na ich terytorium; szczególne wsparcie Państwa Strony okażą przy wydawaniu takich dokumentów podróжных bezpieczeństwowcom przebywającym na ich terytorium, którzy nie mogą otrzymać dokumentów podróжных z kraju ich prawnego miejsca zamieszkania.

Artykuł 29 *Opłaty podatkowe*

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji nie nakładają na bezpieczeństwowców ceł, opłat lub podatków wszelkiego rodzaju, które są inne lub wyższe od tych, które są albo mogą być nakładane na ich obywateli w podobnej sytuacji.

2. Postanowienia ujęte w powyższym ustępie nie uniemożliwiają zastosowania względem bezpieczeństwowców praw i regulacji dotyczących opłat, wynikających z wydania cudzoziemcom dokumentów administracyjnych w tym dokumentów tożsamości.

Artykuł 30 *Przeniesienie aktywów*

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji, zgodnie z obowiązującymi w nich prawami i regulacjami zezwalają bezpieczeństwowcom na dokonywanie przenoszenia aktywów, które zakupili na ich terytorium do innego państwa, w którym otrzymali zezwolenie na przesiedlenie.

2. Państwa Strony niniejszej Konwencji okazują szczególne wsparcie względem wniosków

bezpieństwowca o zgodę na przeniesienia aktywów niezależnie od tego, gdzie się znajdują i które są niezbędne do przesiedlenia się bezpieczeństwa do innego kraju, w którym otrzymali na to zezwolenie.

Artykuł 31 *Wydalenie*

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji nie wydalą bezpieczeństwa przebywającego zgodnie z prawem na ich terytorium z wyjątkiem sytuacji uzasadnionych względami bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego.

2. Wydalenie takiego bezpieczeństwa może odbyć się jedynie w zgodzie z decyzją podjętą w drodze właściwego postępowania prawnego. Z wyjątkiem sytuacji, w których nadrzędne względy bezpieczeństwa narodowego wymagają inaczej, bezpieczeństwa może przedstawić dowody oczyszczające go, składać odwołanie i może być reprezentowany przed władzą właściwą lub osobą specjalnie do tego wyznaczoną przez władzę właściwą.

3. Państwa Strony niniejszej Konwencji zezwalają bezpieczeństwowcowi w określonym okresie na ubieganie się o legalne przyjęcie przez inne państwo. Państwa Strony niniejszej Konwencji zastrzegają sobie prawo do stosowania w trakcie tego okresu takich wewnętrznych środków jakie uznają za słuszne.

Artykuł 32 *Nadanie obywatelstwa*

Państwa Strony niniejszej Konwencji, w takim zakresie jak to możliwe, ułatwią asymilację i nadanie obywatelstwa bezpieczeństwowca. W szczególności podejmą działania mające na celu usprawnienie procedur nadawania obywatelstwa i zmniejszenie, w takim stopniu jaki jest możliwy, opłat i kosztów takich procedur.

Rozdział VI: POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 3 *Informacje dotyczące prawa krajowego*

Państwa Strony niniejszej Konwencji przedstawiają Sekretarzowi – Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych prawa i regulacje, które mogą przyjąć, aby zagwarantować stosowanie niniejszej Konwencji.

Artykuł 34 *Rozstrzyganie sporów*

Wszelkie spory pomiędzy Stronami niniejszej Konwencji dotyczące jej interpretacji lub stosowania, które nie mogą być rozstrzygnięte w inny sposób są kierowane do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na wniosek którejkolwiek ze stron w sporze.

Artykuł 35 *Podpisanie, ratyfikacja i przystąpienie*

1. Konwencja jest otwarta do podpisania w Siedzibie Głównej Organizacji Narodów Zjednoczonych do 31 grudnia 1955 r.

2. Jest ona otwarta do podpisania w imieniu:

a) każdego Państwa Członkowskiego Organizacji Narodów Zjednoczonych;

b) każdego innego Państwa zaproszonego do uczestnictwa w Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie statusu bezpaństwowców; oraz

c) każdego Państwa, do którego zaproszenie do złożenia podpisu lub do przystąpienia może zostać skierowane przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Zostanie ratyfikowana, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

4. Będzie otwarta do przystąpienia przez Państwa, o których mowa w ust. 2 niniejszego artykułu. Przystąpienie nabierze mocy prawnej poprzez złożenie dokumentów o przystąpieniu do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 36 *Zakres terytorialny*

1. Każde Państwo może w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia oświadczyć, że niniejsza Konwencja będzie obowiązywała na całym lub części terytorium za którego stosunki międzynarodowe jest ono odpowiedzialne. Oświadczenie to będzie miało zastosowanie po wejściu Konwencji w życie dla Państwa, którego to dotyczy.

2. W każdej chwili oświadczenie zmieniające zakres będzie odbywało się poprzez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych i nabierze mocy prawnej dziewiętnastego dnia od daty otrzymania takiego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych lub po dacie wejścia w życie Konwencji w Państwie, którego to dotyczy, w zależności od tego co nastąpi później.

3. W odniesieniu do tych terytoriów, o zakres których Konwencja nie zostanie rozszerzona w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, każde Państwo rozważy możliwość podjęcia niezbędnych kroków w celu rozszerzenia stosowania niniejszej Konwencji na tych terytoriach podlegających, w zakresie wymaganym przyczynami legislacyjnymi, zgodzie Rządów tych terytoriów.

Artykuł 37 *Klauzula federalna*

W przypadku Państw Federalnych lub Państw niejednolitych stosują się następujące przepisy:

a) W odniesieniu do postanowień niniejszej Konwencji, których wykonanie należy do jurysdykcji federalnej władzy legislacyjnej, obowiązki Rządu Federalnego w tym zakresie będą takie same jak Stron, które nie są Państwami Federalnymi;

b) W odniesieniu do postanowień niniejszej Konwencji, których wykonanie należy do jurysdykcji Państw składowych, prowincji lub kantonów, które nie są na mocy systemu legislacyjnego Federacji zobowiązane do podjęcia działań legislacyjnych, Rząd Federalny przedstawi właściwym organom tych Państw, prowincji lub kantonów informację o wspomnianych przepisach łącznie ze swoją pozytywną o nich opinią najszybciej jak będzie to możliwe;

c) Państwo Federalne Strona w niniejszej Konwencji na wniosek każdego innego Państwa Strony przekazany przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dostarczy oświadczenie stosowania w prawie i w praktyce Federacji i jej części składowych wszelkich przepisów niniejszej Konwencji, pokazując tym samym zakres, w którym wykorzystano niniejszy przepis w działaniach legislacyjnych lub innych.

Artykuł 38 *Zastrzeżenia*

1. W chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia, każde Państwo może złożyć zastrzeżenia do postanowień niniejszej Konwencji, innych niż w art. 1,3, 4, 16 ust. 1 i art. 33 do 42 włącznie.

2. Każde Państwo składające zastrzeżenia zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu może w każdej chwili wycofać zastrzeżenie poprzez zawiadomienie w tym względzie Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 39 *Wejście w życie*

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia następującego po dniu złożenia szesnastego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

2. Dla każdego Państwa, które ratyfikuje lub przystąpi do niniejszej Konwencji po złożeniu szesnastego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia, niniejsza Konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia następującego po dniu złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 40 *Wystąpienie*

1. Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji może wystąpić z niniejszej Konwencji w każdej chwili poprzez złożenie zawiadomienia do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Każde takie wystąpienie nabiera mocy dla zainteresowanego Państwa Strony rok po dniu otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Każde Państwo, które złożyło oświadczenie lub zawiadomienie na mocy art. 36 może, w każdej chwili, poprzez zawiadomienie Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, oświadczyć, że Konwencja nie będzie zwiększała zakresu terytorium w ciągu jednego roku po dniu otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 41 *Przegląd*

1. Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji może wnioskować o przegląd niniejszej Konwencji, w każdej chwili, poprzez złożenie zawiadomienia do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych zaleci kroki, jeżeli ma to zastosowanie, które powinny zostać podjęte w związku z takim wnioskiem.

Artykuł 42 *Zawiadomienia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych*

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych poinformuje Członków Organizacji Narodów Zjednoczonych i Państw Trzecich, o których mowa w art. 35:

- a) o podpisaniu, ratyfikacji i przystąpieniu zgodnie z art. 35;
- b) o oświadczeniach i zawiadomieniach zgodnie z art. 36;
- c) o zastrzeżeniach i wycofaniach zgodnie z art. 38;

- d) o dacie wejścia niniejszej Konwencji w życie zgodnie z art. 39;
- e) o wystąpieniach i zawiadomieniach zgodnie z art. 40;
- f) o wniosku o przegląd zgodnie z art. 41.

Na dowód czego, niżej podpisani, należycie w tym celu upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję w imieniu swoich Rządów.

Sporządzono w Nowym Jorku, dnia dwudziestego ósmego września, tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego czwartego roku w jednym oryginalnym egzemplarzu w języku angielskim, francuskim i hiszpańskim, które są jednakowo autentyczne i który zostanie złożony do archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych, a poświadczone kopie zostaną dostarczone wszystkim państwom Członkowskim Organizacji Narodów Zjednoczonych i Państwom Trzecim, o których mowa w art. 35.

ANEKS II 1961 - Konwencja o ograniczeniu bezpaństwowości

Państwa-Strony niniejszej Konwencji,

postępując zgodnie z Konwencją 896 (IX) przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 4 grudnia 1954 r.,

zważywszy, że konieczne jest ograniczenie bezpaństwowości w drodze umowy międzynarodowej, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Państwo-Strona zobowiązuje się do nadania obywatelstwa osobie urodzonej na jego terytorium, której w przeciwnym razie zostałby nadany status bezpaństwowca. Osoba nabywa obywatelstwo:

- (a) przez urodzenie, z mocy prawa lub
- (b) Na wniosek złożony przez daną osobę lub w jej imieniu do odpowiednich władz zgodnie z postępowaniem przewidzianym przez prawo krajowe. Z zastrzeżeniem przepisów ust. 2 niniejszego artykułu, taki wniosek nie może zostać oddalony.

Państwo-Strona niniejszej Konwencji nadające obywatelstwo zgodnie z lit. (b) może również uzależnić nadanie obywatelstwa z mocy prawa osobom od ich wieku oraz innych warunków, które mogą być określone w przepisach krajowych.

2. Państwo-Strona niniejszej Konwencji może nadać obywatelstwo osobom zgodnie z lit. (b) ust. 1 niniejszego artykułu z zastrzeżeniem jednego lub więcej z następujących warunków:

- (a) wniosek musi zostać złożony w okresie określonym przez Państwo-Stronę; wniosek taki musi zostać złożony przez osobę do 18 roku życia i musi być ważny do momentu, kiedy dana osoba ukończy 21 lat, w taki sposób, aby miała ona do dyspozycji co najmniej 1 rok na złożenie wniosku bez konieczności uzyskania wcześniejszego upoważnienia przewidzianego prawem;
- (b) osoba ubiegająca się o obywatelstwo mieszkała na terytorium Państwa-Strony przez okres, który może zostać określony przez to państwo; jednak okres ten nie może być dłuższy niż 5 lat bezpośrednio przed złożeniem wniosku lub 10 lat w sumie;
- (c) osoba ubiegająca się o obywatelstwo nie została uznana winną przestępstwa przeciwko krajowym służbom porządku publicznego ani nie została skazana na 5 lub więcej lat więzienia za czyn przestępczy;
- (c) osoba ubiegająca się o obywatelstwo zawsze posiadała status bezpaństwowca.

3. Z zastrzeżeniem postanowień ust. 1 lit. (b) i 2 niniejszego artykułu dziecko, które urodziło się na terytorium Państwa-Strony w związku małżeńskim, w którym matka posiada obywatelstwo danego

Państwa, uzyskuje obywatelstwo przez urodzenie, jeżeli w przeciwnym razie otrzymałoby ono status bezpaństwowca.

4. Państwo-Strona zobowiązuje się do nadania obywatelstwa osobie, której w przeciwnym razie nadany zostałby status bezpaństwowca oraz która nie może uzyskać obywatelstwa Państwa-Strony niniejszej Konwencji, ponieważ przekroczyła już wiek odpowiedni na złożenie wniosku lub nie spełniła wymogów dotyczących zamieszkania na danym terytorium, jeżeli jedno z jej rodziców posiadało obywatelstwo danego Państwa-Strony w momencie jej urodzenia. Jeżeli rodzice nie posiadali takiego samego obywatelstwa z chwilą urodzenia danej osoby, to kwestia, które obywatelstwo powinno zostać nadane tej osobie powinna zostać rozstrzygnięta zgodnie z zastosowaniem prawa danego Państwa. Jeżeli w takim przypadku wymagane jest złożenie wniosku o nadanie obywatelstwa, to wniosek powinien zostać złożony do właściwego organu przez lub w imieniu wnioskodawcy zgodnie z wewnętrznymi przepisami Państwa. Zgodnie z postanowieniami ust. 5 niniejszego artykułu, taki wniosek nie może zostać oddalony.

5. Państwo-Strona niniejszej Konwencji może nadać obywatelstwo osobom zgodnie z lit. (b) ust. 4 niniejszego artykułu z zastrzeżeniem jednego lub więcej z następujących warunków:

- (a) wniosek musi zostać złożony przez osoby, które nie ukończyły określonego roku życia; wiek taki może zostać ustalony przez Państwo-Stronę, jednak osoby takie musiały ukończyć, co najmniej 23 lata;
- (b) osoba ubiegająca się o obywatelstwo mieszkała na terytorium Państwa-Strony przez okres bezpośrednio przed złożeniem wniosku, który może zostać określony przez dane Państwo; jednak okres ten nie może być dłuższy niż 3 lata;
- (d) osoba ubiegająca się o obywatelstwo zawsze posiadała status bezpaństwowca.

Artykuł 2

Uznaje się, że rodzice podrzutka znalezionej na terytorium danego Państwa posiadali jego obywatelstwo, jeżeli nie ma dowodów wskazujących na stan przeciwny.

Artykuł 3

W celu określenia obowiązków Państw-Stron niniejszej Konwencji, uznaje się, że poród na statku lub w samolocie odpowiada porodowi, który ma miejsce na terytorium Państwa, pod którego flagą jeden z danych pojazdów się porusza lub w którym pojazdy te zostały zarejestrowane.

Artykuł 4

1. Państwo-Strona zobowiązuje się do nadania obywatelstwa osobie urodzonej na jego terytorium, której w przeciwnym razie zostałby nadany status bezpaństwowca, jeżeli osoba ta urodzi się w Państwie, którego obywatelstwo posiadało jedno z jego rodziców z chwilą urodzenia się danej osoby. Jeżeli rodzice nie posiadali takiego samego obywatelstwa w dniu urodzenia się danej osoby, to kwestia, które obywatelstwo powinno zostać nadane tej osobie powinna zostać rozstrzygnięta zgodnie z zastosowaniem prawa danego Państwa-Strony. Obywatelstwo nadane zgodnie z postanowieniami niniejszego ustępu powinno zostać nadane:

- (a) przez urodzenie, z mocy prawa lub
- (b) na wniosek złożony przez daną osobę lub w jej imieniu do właściwego organu zgodnie z postępowaniem przewidzianym przez prawo krajowe. Z zastrzeżeniem przepisów ust. 2

niniejszego artykułu, taki wniosek nie może zostać oddalony.

2. Państwo-Strona niniejszej Konwencji może nadać obywatelstwo osobom zgodnie postanowieniami ust. 4 niniejszego artykułu z zastrzeżeniem jednego lub więcej z następujących warunków:

- (a) wniosek musi zostać złożony przez osoby, które nie ukończyły określonego roku życia; wiek taki może zostać ustalony przez Państwo-Stronę, jednak osoby takie musiały ukończyć co najmniej 23 lata;
- (b) osoba ubiegająca się o obywatelstwo mieszkała na terytorium Państwa-Strony przez okres bezpośrednio przed złożeniem wniosku, który może zostać określony przez dane Państwo; jednak okres ten nie może być dłuższy niż 3 lata;
- (c) osoba ubiegająca się o obywatelstwo nie została uznana winną przestępstwa przeciwko krajowym służbom porządku publicznego;
- (e) osoba ubiegająca się o obywatelstwo zawsze posiadała status bezpaństwowca.

Artykuł 5

1. Jeżeli prawo danego Państwa przewiduje utratę obywatelstwa w przypadku zaistnienia jakichkolwiek zmian w statusie osoby, takich jak małżeństwo, rozwód, uznanie dziecka przez ojca, lub adopcji, to taka utrata powinna być uzależniona od posiadania lub nabycia innego obywatelstwa.

2. Jeżeli zgodnie z prawem danego Państwa nieślubne dziecko utraci obywatelstwo nadane przez to Państwo w konsekwencji ustalenia ojcostwa, dziecko takie powinno mieć możliwość odzyskania tego obywatelstwa po złożeniu wniosku do właściwego organu, a warunki składania takiego wniosku nie mogą być bardziej rygorystyczne od tych, które zostały określone w ust. 2 artykułu I niniejszej Konwencji.

Artykuł 6

Jeżeli prawo danego Państwa przewiduje utratę obywatelstwa przez małżonka/malżonkę lub dzieci osoby, która utraciła obywatelstwo, to taka utrata powinna być uzależniona od posiadania lub nabycia przez nie obywatelstwa innego kraju.

Artykuł 7

1. (a) Jeżeli prawo danego Państwa przewiduje utratę lub zrzeczenie się obywatelstwa, to takie zrzeczenie się nie powinno skutkować utratą obywatelstwa, chyba że dana osoba posiada lub nabywa obywatelstwo danego kraju;

- (b) Postanowień lit. (a) niniejszego ustępu nie stosuje się w przypadkach, gdzie przeczyłoby to zasadom określonym w artykułach 13 i 14 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zatwierdzonej 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ.

2. Obywatel Państwa-Strony ubiegający się o nadanie obywatelstwa w zagranicznym państwie nie traci swojego dotychczasowego obywatelstwa, chyba że nabył on obywatelstwo innego państwa lub została wydana decyzja, że zostanie mu przyznane takie obywatelstwo.

3. Zgodnie z postanowieniami ust. 4 i 5 niniejszego artykułu Obywatel Państwa-Strony nie może utracić swojego obywatelstwa, w rezultacie czego zostałaby mu przyznany status bezpaństwowca, na skutek wyjazdu, zamieszkania z zagranicą, niezameldowania się lub podobnych przyczyn.

4. Osoba naturalizowana może utracić swoje dotychczasowe obywatelstwo po siedmiu następujących po sobie latach zamieszkania w nowym kraju przewidzianych przez dane Państwo-Stronę, jeżeli nie zgłosi chęci zachowania tego obywatelstwa właściwemu organowi.

5. W przypadku obywatela Państwa-Strony, który urodził się poza jego terytorium, prawo takiego kraju może przewidywać zatrzymanie obywatelstwa po roku osiągnięcia przez niego pełnoletniości i warunkowego obywatelstwa na podstawie zamieszkania na terytorium danego Państwa lub po roku od jego zarejestrowania we właściwym organie.

6. Za wyjątkiem okoliczności, o których mowa w niniejszym artykule, osoba nie może utracić obywatelstwa Państwa-Strony, jeżeli będzie to skutkowało jej bezpaństwowością, z zastrzeżeniem, że taka utrata nie jest wyraźnie zakazana w świetle jakiegokolwiek innego postanowienia niniejszej Konwencji.

Artykuł 8

1. Państwo-Strona nie może pozbawić danej osoby obywatelstwa, jeżeli będzie to skutkowało jej bezpaństwowością.

2. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu osobie może zostać odebrane obywatelstwo Państwa- Strony:

(a) w przypadku zaistnienia okoliczności, w przypadku których zgodnie z ust. 4 i 5 artykułu 7 dopuszcza się możliwość utracenia przez daną osobę obywatelstwa;

(b) jeżeli obywatelstwo uzyskano na skutek świadomego wprowadzenia w błąd lub oszustwa.

3. Z zastrzeżeniem postanowień ust. 1 niniejszego artykułu Państwo-Strona może sobie zastrzec prawo do odbierania osobom obywatelstwa, jeżeli z chwilą podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia zastrzega sobie takie prawo podając jedną lub więcej z następujących przyczyn, o ile przyczyny takie są przewidziane w danym momencie w ustawodawstwie krajowym:

(a) osoba łamiąc obowiązek lojalności wobec Państwa-Strony:

(i) lekceważąc wyraźny zakaz wydany przez dane Państwo świadczyła lub nie zaprzestała świadczenia usług, otrzymywała wynagrodzenie od innego państwa lub

(ii) postępowała w sposób szkodliwy dla istotnych interesów Państwa;

(b) Osoba taka złożyła przysięgę lub złożyła formalne oświadczenie wierności wobec innego Państwa lub jej postępowanie w sposób ostateczny wskazywało na to, że zrzeka się ona posłuszeństwa wobec Państwa-Strony.

4. Państwo-Strona nie powinna korzystać z prawa pozbawiania obywatelstwa przewidzianego w ust. 2 lub 3 niniejszego artykułu za wyjątkiem przypadków zgodnych z prawem zapewniając danej osobie prawo do obrony przed sądem lub innym niezależnym organem.

Artykuł 9

Państwo-Strona nie może pozbawić jakiegokolwiek osoby lub grupy osób ich obywatelstwa z przyczyn religijnych, etnicznych lub politycznych.

Artykuł 10

1. Każda umowa pomiędzy Państwami-Stronami przewidująca przyłączenie terytorium będzie zawierać postanowienia, których celem będzie niedopuszenie, aby jakiegokolwiek osobie został nadany status bezpieczeństwa w wyniku przyłączenia nowego terytorium. Państwo—Strona niniejszej Konwencji dołoży wszelkich starań, aby zapewnić, że jakakolwiek umowa tego rodzaju zawierana z Państwem, które nie jest Stroną niniejszej Konwencji zawierać będzie takie postanowienia.

2. W przypadku nieuwzględnienia takich postanowień Państwo-Strona, do którego dołączone jest nowe terytorium lub które uzyskuje terytorium w inny sposób nada obywatelstwo osobom, którym w przeciwnym razie zostałyby nadany status bezpieczeństwa.

Artykuł 11

Po złożeniu szóstego instrumentu ratyfikacji lub przystąpienia Państwa-Strony niniejszej Konwencji będą promowały powołanie w ramach ONZ organu do którego osoba utrzymująca, że należą się jej korzyści płynące z niniejszej Konwencji, może wnioskować o rozpatrzenie jej roszczenia i o pomoc w przedłożeniu takiego wniosku do właściwego organu.

Artykuł 12

1. Jeżeli dane Państwo-Strona nie nadaje obywatelstwa przez urodzenie lub z mocy prawa zgodnie z postanowieniami ust. 1 artykułu 1 lub artykułu 4 niniejszej Konwencji, to postanowienia ust. 1 artykułu 1 lub artykułu 4 będą mieć zastosowanie w przypadku osób urodzonych zarówno przed jak i po wejściu w życie niniejszej Konwencji.

2. Postanowienia ust. 4 artykułu 1 niniejszej konwencji będą mieć zastosowanie w przypadku osób urodzonych zarówno przed jak i po wejściu w życie niniejszej Konwencji.

3. Postanowienia artykułu 2 niniejszej Konwencji będą mieć zastosowanie w przypadku osób urodzonych zarówno przed jak i po wejściu w życie niniejszej Konwencji.

Artykuł 13

Niniejsza Konwencja nie jest rozumiana jako mająca wpływ na jakiegokolwiek postanowienia, które sprzyjają w większym stopniu ograniczeniu bezpieczeństwa i są przewidziane obowiązującym w danym momencie prawem krajowym, lub prawem, które wejdzie w życie po ratyfikacji niniejszej Konwencji któregokolwiek z Państw-Stron lub na postanowienia określone w jakiegokolwiek innej konwencji, traktacie lub umowie pomiędzy co najmniej dwoma Państwami-Stronami obowiązującymi w danym momencie lub które wejdą w życie po ratyfikacji niniejszej Konwencji.

Artykuł 14

Wszelkie spory pomiędzy Państwami Stronami dotyczące interpretacji lub zastosowania niniejszej Konwencji, które nie mogą zostać rozstrzygnięte w żaden inny sposób, zostaną przedłożone Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości na wniosek którejkolwiek ze stron sporu.

Artykuł 15

1. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie w przypadku wszystkich terytoriów niesamorządnych, powierniczych, kolonialnych oraz innych terytoriów niemetropolitalnych, za których stosunki międzynarodowe odpowiada którekolwiek z Państw-Stron. W takim przypadku dane Państwo-Strona

jest zobowiązane, z zastrzeżeniem postanowień ust. 2 niniejszego artykułu zgłosić z chwilą podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia terytorium niemetropolitalne lub terytoria, do których niniejsza Konwencja ma zastosowanie ipso facto na skutek podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia do niniejszej Konwencji.

2. Jeżeli w celach narodowościowych, terytorium niemetropolitalne nie jest postrzegane jako terytorium z terytorium metropolitalnym lub odnośnie do którego konieczna jest uprzednia zgoda terytorium metropolitalnego przewidziana w konstytucji lub praktykach danego Państwa-Strony lub zgoda terytorium niemetropolitalnego na zastosowanie niniejszej Konwencji do danego terytorium, to dane Państwo-Strona dołoży wszelkich starań, aby zapewnić uzyskanie wymaganej zgody terytorium niemetropolitalnego w okresie 12 miesięcy od daty podpisania niniejszej Konwencji przez dane Państwo, natomiast z chwilą uzyskania takiej zgody Państw—Strona poinformuje Sekretarza Generalnego o tym fakcie. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie do terytorium lub terytoriów podanych w takim zgłoszeniu z chwilą jego otrzymania przez Sekretarza Generalnego.

3. Po upływie 22 miesięcznego okresu, o którym mowa w ust. 2 niniejszego artykułu dane Państwa-Strony informują Sekretarza Generalnego o wynikach konsultacji przeprowadzonych z tymi terytoriami niemetropolitalnymi, za których stosunki międzynarodowe Państwa te odpowiadają oraz odnośnie do których mogła zostać nie przyznana zgoda na obowiązywanie niniejszej Konwencji na takim terytorium.

Artykuł 16

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych od 30 sierpnia 1961 r. do 31 maja 1962 r.

2. Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu dla:

- (a) wszystkich Państw Członkowskich ONZ;
- (b) któregośkolwiek z Państw zaproszonych do udziału w Konferencji o zwalczaniu lub ograniczeniu bezpieczeństwa w przyszłości;
- (c) któregośkolwiek z Państw, do którego Zgromadzenie Ogólne ONZ wystosowało zaproszenie do podpisania Konwencji lub do udziału w konferencji.

3. Niniejsza Konwencja jest ratyfikowana i wszystkie instrumenty ratyfikacji będą złożone u Sekretarza Generalnego ONZ.

4. Niniejsza Konwencja jest otwarta do przystąpienia przez Państwa, o których mowa w ust. 2 niniejszego artykułu. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie z chwilą złożenia instrumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego ONZ.

Artykuł 17

1. Z chwilą podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, wszystkie Państwa mogą zastrzec sobie kwestie odnoszące się do art. 11, 14 lub 15.

2. Nie dopuszcza się żadnych innych zastrzeżeń w odniesieniu do niniejszej Konwencji.

Artykuł 18

1. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie po dwóch latach od złożenia szóstego instrumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

2. W przypadku każdego Państwa ratyfikującego lub przystępującego do niniejszej Konwencji, niniejsza Konwencja wchodzi w życie dziewiątego dnia po złożeniu przez dane Państwo jego instrumentu ratyfikacji lub przystąpienia lub w dniu wejścia w życie niniejszej Konwencji zgodnie z postanowieniami ust. 1 niniejszego artykułu, w zależności od tego która z tych dat ma miejsce w późniejszym czasie.

Artykuł 19

1. Wszystkie Państwa-Strony mogą wypowiedzieć niniejszą Konwencję w dowolnym momencie przesyłając taką informację do Sekretarza Generalnego ONZ. Wypowiedzenie będzie obowiązywało dla Państw-Stron, które wysłały taką informację w przeciągu roku po dniu jej otrzymania przez Sekretarza Generalnego.

2. W przypadkach terytorium niemetropolitalnego Państwa-Strony, do których zgodnie z postanowieniami artykułu 15 niniejsza Konwencja ma zastosowanie, dane Państwo może w dowolnym czasie po uzyskaniu zgody takiego terytorium poinformować Sekretarza Generalnego ONZ o wypowiedzeniu niniejszej Konwencji oddzielnie w odniesieniu do danego terytorium. Wypowiedzenie będzie obowiązywało po upływie roku od dnia otrzymania takiej informacji przez Sekretarza Generalnego, który z kolei powiadomi pozostałe Państwa-Strony o takiej informacji i dacie jej otrzymania.

Artykuł 20

1. Sekretarz Generalny ONZ powiadomi wszystkie Państwa Członkowskie ONZ oraz Państwa bez statusu członkostwa, o których mowa w artykule 16 o następujących kwestiach:

- (a) podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach zgodnie z artykułem 16;
- (b) zastrzeżeniach zgodnie z artykułem 17,
- (c) dacie wejścia w życie niniejszej Konwencji zgodnie z artykułem 18;
- (b) wypowiedzeniach zgodnie z artykułem 19.

2. Sekretarz Generalny ONZ zobowiązany jest najpóźniej po złożeniu szóstego instrumentu ratyfikacji lub przystąpienia do zwrócenia uwagi Zgromadzenia Ogólnego na kwestie powołania organu, o którym mowa w artykule 11.

Artykuł 21

Niniejsza Konwencja zostanie zarejestrowana przez Sekretarza Generalnego z chwilą wejścia w życie niniejszej Konwencji.

Na dowód czego, niżej podpisani Pełnomocnicy podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Nowym Jorku, dnia 13.08. 1961 r., w jednym egzemplarzu, w językach chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne i zostaną złożone w archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych i których poświadczony kopie zostaną przekazane przez Sekretarza Generalnego ONZ wszystkim Państwom Członkowskim ONZ oraz pozostałym Państwom bez statusu członkostwa, o których mowa w artykule 16 niniejszej Konwencji.

ANEKS III

LISTA PAŃSTW-STRON KONWENCJI Z 1954 ROKU W SPRAWIE STATUSU OSÓB BEZPAŃSTWOWYCH ORAZ KONWENCJI Z 1961 ROKU O OGRANICZANIU BEZPAŃSTWOWOŚCI

Kraj	Konwencja z 1954 r. ¹¹³	Konwencja z 1961 r.*
Albania	23 czerwca 2003 p	9 lipca 2003 p
Algieria	15 lipca 1964 p	
Antigua i Barbuda	25 października 1988 s	
Argentyna	1 czerwca 1972 p	
Armenia	18 maja 1994 p	18 maja 1994 p
Australia	13 grudnia 1973 p	13 grudnia 1973 p
Austria	8 lutego 2008 p	22 września 1972 p
Azerbejdżan	16 sierpnia 1996 p	16 sierpnia 1996 p
Barbados	6 marca 1972 s	
Belgia	27 maja 1960 r	
Belize	14 września 2006 p	
Benin	8 grudnia 2011 p	8 grudnia 2011 p
Boliwia (Wielonarodowe Państwo Boliwia)	6 października 1983 p	6 października 1983 p
Bośnia i Hercegowina	1 września 1993 s	13 grudnia 1996 p
Botswana	25 lutego 1969 s	

¹¹³ Przystąpienie (p), Sukcesja (s), Ratyfikacja (r).

Brazylia	13 sierpnia 1996 r	25 października 2007 p
Bułgaria	22 marca 2012 p	22 marca 2012 p
Burkina Faso	1 maja 2012 p	
Była Jugosławijska Republika Macedonii	18 stycznia 1994 s	
Chiny ¹¹⁴		
Chorwacja	12 października 1992 s	22 września 2011 p
Czad	12 sierpnia 1999 p	12 sierpnia 1999 p
Czarnogóra	23 października 2006 s	5 grudnia 2013 p
Czechy	19 lipca 2004 p	19 grudnia 2001 p
Dania	17 stycznia 1956 r	11 lipca 1977 p
Ekwador	2 października 1970 r	24 września 2012 p
Fidżi	12 czerwca 1972 s	
Filipiny	22 września 2011 r	
Finlandia	10 października 1968 p	7 sierpnia 2008 p
Francja	8 marca 1960 r	
Grecja	4 listopada 1975 p	
Gruzja	23 grudnia 2011 p	
Gwatemala	28 listopada 2000 r	19 lipca 2001 p
Gwinea	21 marca 1962 p	
Hiszpania	12 maja 1997 p	

¹¹⁴ Gdy Chiny na nowo zaczęły sprawować zwierzchnictwo nad Hong Kongiem, dnia 10 czerwca 1997 r. powiadomiły Sekretarza Generalnego, że odpowiedzialność za międzynarodowe prawa i obowiązki Hong Kongu względem Konwencji z 1954 roku została przejęta przez Rząd Chińskiej Republiki Ludowej.

Holandia	12 kwietnia 1962 r	13 maja 1985 r
Honduras	1 października 2012 r	18 grudnia 2012 p
Irlandia	17 grudnia 1962 p	18 stycznia 1973 p
Izrael	23 grudnia 1958 r	
Jamajka		9 stycznia 2013 p
Kanada		17 lipca 1978 p
Kiribati	29 listopada 1983 s	29 listopada 1983 s
Kostaryka	2 listopada 1977 r	2 listopada 1977 p
Lesotho	4 listopada 1974 s	24 września 2004 p
Liberia	11 września 1964 p	22 września 2004 p
Libia	16 maja 1989 p	16 maja 1989 p
Liechtenstein	25 września 2009 r	25 września 2009 p
Litwa	7 lutego 2000 p	22 lipca 2013 p
Luksemburg	27 czerwca 1960 r	
Łotwa	5 listopada 1999 p	14 kwietnia 1992 p
Madagaskar ¹¹⁵	[20 lutego 1962 p]	
Malawi	7 października 2009 p	
Meksyk	7 czerwca 2000 p	
Niemcy	26 października 1976 r	31 sierpnia 1977 p
Niger		17 czerwca 1985 p
Nigeria	20 września 2011 p	20 września 2011 p

¹¹⁵ W powiadomieniu otrzymanym przez Sekretarza Generalnego 2 kwietnia 1965 r., Rząd Madagaskaru wypowiedział Konwencję; wypowiedzenie nastąpiło 2 kwietnia 1966 r.

Nikaragua	15 lipca 2013 p	29 lipca 2013 p
Norwegia	19 listopada 1956 r	11 sierpnia 1971 p
Nowa Zelandia		20 września 2006 p
Panama	2 czerwca 2011 p	2 czerwca 2011 p
Paragwaj		6 czerwca 2012 p
Peru	23 stycznia 2014 p	
Portugalia	1 października 2012 p	1 października 2012 p
Republika Korei	22 sierpnia 1962 p	
Republika Mołdawii	19 kwietnia 2012 p	19 kwietnia 2012 p
Rumunia	27 stycznia 2006 p	27 stycznia 2006 p
Rwanda	4 października 2006 p	4 października 2006 p
Saint Vincent i Grenadyny	27 kwietnia 1999 s	
Senegal	21 września 2005 p	21 września 2005 p
Serbia	12 marca 2001 s	7 grudnia 2011 p
Słowacja	3 kwietnia 2000 p	3 kwietnia 2000 p
Słowenia	6 lipca 1992 s	
Suazi	16 listopada 1999 p	16 listopada 1999 p
Szwajcaria	3 lipca 1972 r	
Szwecja	2 kwietnia 1965 r	19 lutego 1969 p
Trynidad i Tobago	11 kwietnia 1966 s	
Tunezja	29 lipca 1969 p	12 maja 2000 a
Turkmenistan	7 grudnia 2011 p	29 sierpnia 2012 p

Uganda	15 kwietnia 1965 p	
Ukraina	25 marca 2013 p	25 marca 2013 p
Urugwaj	2 kwietnia 2004 p	21 września 2001 p
Węgry	21 listopada 2001 p	12 maja 2009 p
Włochy	3 grudnia 1962 r	
Wybrzeże Kości Słoniowej	3 października 2013 p	3 października 2013 p
Zambia	1 listopada 1974 s	
Zimbabwe	1 grudnia 1998 s	
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	16 kwietnia 1959 r	29 marca 1966 r

ANEKS IV – WYPISY Z REZOLUCJI ZGROMADZENIA OGÓLNEGO

Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 23 grudnia 1994 r.

A/RES/49/169, 24 lutego 1995 r.

49/169, Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (Biuro UNHCR)

Zgromadzenie Ogólne, ...

20. Wzywa Państwa do wspierania Wysokiej Komisarz w wypełnianiu jej obowiązków, w ramach Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 3274 (XXIX) z dnia 10 grudnia 1974 r., w zakresie ograniczania bezpieczeństwa, w tym promowania przystąpienia do międzynarodowych dokumentów związanych z bezpieczeństwem i ich pełnego wdrażania;

Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 21 grudnia 1995 r.

A/RES/50/152, 9 lutego 1996 r.

50/152, Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (Biuro UNHCR)

Zgromadzenie Ogólne,

...

Wyrażając zaniepokojenie, że bezpieczeństwo, w tym niezdolność do ustalenia obywatelstwa jednostki, może skutkować jej wysiedleniem, oraz podkreślając w tym względzie, że zapobieganie i ograniczanie bezpieczeństwa, jak również ochrona osób bezpieczeństwa, są ważne także dla zapobiegania ewentualnym sytuacjom uchodźstwa,

...

14. Zachęca Wysoką Komisarz do dalszego prowadzenia działalności na rzecz bezpieczeństwa w ramach jej statutowej funkcji polegającej na zapewnianiu ochrony międzynarodowej i staraniach o podjęcie działań prewencyjnych, jak również w ramach jej obowiązków określonych w rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego nr 3274 (XXIV) z 10 grudnia 1974 r. oraz nr 31/36 z 30 listopada 1976 r.;

15. Uprasza Biuro Wysokiego Komisarza, w świetle ograniczonej liczby Państw będących stronami tych dokumentów, o czynne promowanie przystępowania do Konwencji z 1954 roku o statusie osób bezpieczeństwa¹¹⁶ oraz do Konwencji z 1961 roku o ograniczaniu bezpieczeństwa¹¹⁷, jak również o zapewnienie zainteresowanym Państwom stosownych usług technicznych i doradczych w zakresie przygotowania i wdrożenia ustaw o obywatelstwie; ...

Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 19 grudnia 2006 r.

A/RES/61/137, 25 stycznia 2007 r.

¹¹⁶ Seria Traktatów Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNTS), tom 360, nr 5158

¹¹⁷ Ibid., tom 989, nr 14458.

61/137. Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (Biuro UNHCR)

Zgromadzenie Ogólne,...

2. Przyjmuje z zadowoleniem doniosłą pracę podjętą w ciągu roku przez Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców wraz z podlegającym mu Komitetem Wykonawczym i zwraca uwagę w tym kontekście na przyjęcie zalecenia w sprawie zagrożonych kobiet i dziewcząt oraz zalecenia w sprawie identyfikacji, zapobiegania i ograniczania niebezpieczeństwa i ochrony osób niebezpiecznych¹¹⁸, które służą wzmocnieniu międzynarodowego systemu ochrony zgodnie z Programem Ochrony (*Agenda for Protection*)¹¹⁹ oraz wspieraniu Rządów w wypełnianiu ich obowiązków w zakresie ochrony w dzisiejszym zmieniającym się środowisku międzynarodowym, w tym poprzez promocję stopniowego wdrażania mechanizmów i standardów dzięki prowadzeniu odpowiedniej krajowej polityki publicznej przy wsparciu ze strony społeczeństwa międzynarodowego;...

4. Zwraca uwagę, że sześćdziesiąt dwa Państwa są teraz stronami Konwencji z 1954 roku o statusie osób niebezpiecznych¹²⁰ oraz że trzydzieści trzy Państwa są stronami Konwencji z 1961 roku o ograniczaniu niebezpieczeństwa¹²¹, zachęca Państwa, które jak dotąd nie przystąpiły do Konwencji, aby rozważyły ten krok, zwraca uwagę na pracę Wysokiego Komisarza w zakresie identyfikacji i ochrony osób niebezpiecznych, jak również nakłania Biuro Wysokiego Komisarza do dalszej pracy w tej dziedzinie zgodnie z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego i zaleceniami Komitetu Wykonawczego;...

¹¹⁸ Ibid., rozdział III, sekcje A i B.

¹¹⁹ Ibid., "Fifty-seventh Session, Supplement No. 12A" (*Posiedzenie pięćdziesiąte siódme, suplement nr 12A*), (A/57/12/Add.1), aneks IV.

¹²⁰ Seria Traktatów Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNTS), tom 360, nr 5158.

¹²¹ Ibid., tom 989, nr 14458.

ANEKS V – WYPISY Z ZALECEŃ KOMITETU WYKONAWCZEGO UNHCR

Zalecenie w sprawie zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony osób bezpieczeństwa

Nr 78 (XLVI) – 1995

20 października 1995 r.

Komitet Wykonawczy,

Uznając prawo każdej osoby do obywatelstwa oraz prawo chroniące przed bezpodstawnym pozbawieniem obywatelstwa,

W obawie, że bezpieczeństwo, w tym niezdolność do ustalenia obywatelstwa jednostki, może skutkować jej wysiedleniem,

Podkreślając, że zapobieganie i ograniczanie bezpieczeństwa, jak również ochrona osób bezpieczeństwa, są ważne także dla zapobiegania ewentualnym sytuacjom uchodźstwa,

(a) *Przyjmuje* obowiązki powierzone już Wysokiemu Komisarzowi w sprawie uchodźców będących bezpieczeństwowcami oraz zachęca Wysokiego Komisarza do dalszego prowadzenia działalności na rzecz bezpieczeństwowców w ramach jego statutowej funkcji polegającej na zapewnianiu ochrony międzynarodowej i staraniach o podjęcie działań prewencyjnych, jak również w ramach zobowiązania nałożonego przez Zgromadzenie Ogólne do pełnienia funkcji przewidzianych na mocy Artykułu 11 Konwencji z 1961 roku o ograniczaniu bezpieczeństwa;...

(c) Uprasza UNHCR o czynne promowanie przystępowania do Konwencji z 1954 roku o statusie osób bezpieczeństwa oraz do Konwencji z 1961 roku o ograniczaniu bezpieczeństwa, w świetle ograniczonej liczby Państw będących stronami tych dokumentów, jak również o zapewnienie zainteresowanym Państwom stosownych usług technicznych i doradczych w zakresie przygotowania i wdrożenia ustaw o obywatelstwie;...

Ogólne Zalecenie w sprawie ochrony międzynarodowej

Nr 95 (LIV) – 2003

10 października 2003 r.

Komitet Wykonawczy, ...

(v) Zachęca Państwa do współpracy z UNHCR w zakresie metod rozwiązywania przypadków bezpieczeństwa oraz do rozważenia możliwości zapewnienia nowego miejsca zamieszkania, jeżeli sytuacji danej osoby nie da się rozwiązać na terenie obecnego państwa przyjmującego lub innego państwa dawnego zwyczajowego zamieszkiwania, oraz jeśli sytuacja ta pozostaje niestabilna;

Zalecenie w sprawie identyfikacji, zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony osób bezpieczeństwa

Nr 106 (LVII) – 2006

6 października 2006 r.

Komitet Wykonawczy, ...

Nadal wyrażając głębokie zaniepokojenie trwałością problemów związanych z bezpieczeństwem w różnych regionach świata oraz wystąpieniem nowych przypadków bezpieczeństwa,...

Potwierdzając zobowiązania nałożone na Wysokiego Komisarza przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w zakresie działalności na rzecz zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz wzmacniania ochrony osób bezpieczeństwa,

Przywołując swoje Zalecenie nr 78 (XLVI) w sprawie zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony osób bezpieczeństwa, jak również Zalecenia 90 (LII), 95 (LIV), 96 (LIV), oraz Zalecenia 99 (LV) i 102 (LVI) dotyczące rozwiązywania przedłużających się sytuacji bezpieczeństwa,

(a) *Nakłania* UNHCR, we współpracy z rządami, innymi organizacjami międzynarodowymi lub podlegającymi ONZ, jak również regionalnymi i pozarządowymi, do wzmożenia wysiłków w tym zakresie poprzez prowadzenie działalności ukierunkowanej na wspieranie identyfikacji, zapobiegania oraz ograniczania bezpieczeństwa oraz wzmacniania ochrony osób bezpieczeństwa;

Identyfikacja bezpieczeństwa

(b) *Wzywa* UNHCR do dalszej pracy z zainteresowanymi Rządami, do rozpoczęcia lub ponownego podjęcia starań o identyfikację grup ludności bezpieczeństwa oraz grup ludności o niesprecyzowanym obywatelstwie przebywających na swoim terytorium, we współpracy z innymi organami ONZ, w szczególności z UNICEF-em i UNFPA, jak również z DPA, OHCHR i UNDP w ramach programów krajowych, które mogą obejmować, w miarę potrzeby, procesy związane z rejestracją urodzeń i aktualizacją danych dotyczących ludności;

(c) *Zachęca* UNHCR do prowadzenia badań oraz dzielenia się ich wynikami z odpowiednimi instytucjami akademickimi, ekspertami i rządami, w szczególności w regionach, w których badania dotyczące bezpieczeństwa prowadzone są w niewielkim zakresie, tak, aby promować zwiększone zrozumienie natury i zakresu problemu bezpieczeństwa, identyfikować grupy ludności bezpieczeństwa oraz zrozumieć przyczyny prowadzące do bezpieczeństwa, co służy jako podstawa do opracowania strategii rozwiązywania problemu;

(d) *Zachęca* te Państwa, które posiadają statystyki dotyczące osób bezpieczeństwa lub osób o niesprecyzowanym obywatelstwie, do dzielenia się tymi statystykami z UNHCR i wzywa UNHCR o ustanowienia bardziej oficjalnej, usystematyzowanej metodologii dla zbierania danych, ich aktualizacji oraz udostępniania;

(e) *Zachęca* UNHCR do zawierania w swoich dwuletnich raportach przedstawianych Komitetowi Wykonawczemu i dotyczących działalności związanej z osobami bezpieczeństwa statystyk dostarczonych przez Państwa oraz badań podjętych przez instytucje akademickie oraz ekspertów, społeczeństwo obywatelskie oraz własny personel w zakresie skali bezpieczeństwa;

(f) *Zachęca* UNHCR, by dalej zapewniało doradztwo techniczne i wsparcie merytoryczne Państwom, a także promowało zrozumienie problemu bezpieczeństwa, co służy także ułatwieniu dialogu na skalę światową i regionalną pomiędzy zainteresowanymi Państwami;

(g) *Zwraca uwagę na* współpracę nawiązaną z Unią Międzyparlamentarną (IPU) w zakresie obywatelstwa i bezpieczeństwa, oraz *dalej zwraca uwagę na* *Podręcznik ds. Obywatelstwa i Bezpieczeństwa dla Parlamentarzystów z 2005 r.*, który jest wykorzystywany w parlamentach krajowych i regionalnych dla podnoszenia świadomości i budowania potencjału wśród administracji państwowych i społeczeństwa obywatelskiego;...

Ochrona osób bezpieczeństwa

(s) *Zachęca* Państwa do rozważenia przystąpienia do Konwencji z 1954 roku o statusie osób bezpieczeństwa oraz zachęca Państwa-Strony do rozważenia zniesienia ograniczeń

(t) *Uprasza* UNHCR o czynne rozpowszechnianie informacji i, w miarę potrzeb, szkolenie przedstawicieli rządowych w zakresie odpowiednich mechanizmów identyfikacji, dokumentowania oraz nadawania statusu bezpaństwowcom;

(u) *Zachęca* Państwa, które nie są jeszcze Stronami Konwencji z 1954 roku o statusie osób bezpieczeństwa, do traktowania osób bezpieczeństwa zgodnie z prawem przebywających na ich terytorium w sposób zgodny z międzynarodowym prawem w zakresie praw człowieka; oraz do rozważenia, w miarę potrzeb, ułatwień w naturalizacji zwyczajowo i zgodnie z prawem zamieszkujących bezpaństwowców zgodnie z przepisami prawa krajowego;

(v) *Zachęca* UNHCR do wdrażania programów, na prośbę zainteresowanych Państw, które służą ochronie i pomocy bezpaństwowcom, w szczególności poprzez pomaganie bezpaństwowcom w uzyskaniu dostępu do środków prawnych, które mogą zaradzić ich sytuacji jako osób bezpieczeństwa, a w tym kontekście, współpracować z organizacjami pozarządowymi dla zapewnienia doradztwa prawnego i innego rodzaju pomocy w miarę potrzeb;

(w) *Wzywa* Państwa do nieprzetrzymywania osób bezpieczeństwa tylko na podstawie ich bezpieczeństwa oraz do traktowania ich zgodnie z prawem międzynarodowym w zakresie praw człowieka, a także wzywa Państwa-Strony Konwencji z 1954 roku o statusie osób bezpieczeństwa do pełnego wprowadzania w życie jej postanowień;

(x) *Uprasza* UNHCR o dalsze udoskonalanie szkoleń personelu własnego oraz należącego do innych agencji ONZ w zakresie kwestii dotyczących bezpieczeństwa, tak aby umożliwić UNHCR zapewnianie Państwom doradztwa technicznego w zakresie wdrażania Konwencji z 1954 roku, tak aby zapewnić konsekwentne wdrażanie jej postanowień.

INDEKS

Numery odnoszą się do poszczególnych punktów Podręcznika.

A

adopcja, 18, 92

akty urodzenia, 84, 121, 155

azyl, osoby ubiegające się o, 66, 79, 112, 114, 132, 145

B

bez opieki, dzieci, *patrz*: dziecko/dzieci

bezpaństwowiec/bezpaństwowość, definicja, 7, 8, 13, 14-22, 24, 28, 39, 45, 47, 50-54, 56, 88, 109, 111

bezpieczeństwo, 52, 112, 157, *patrz też*: brak bezpieczeństwa

błąd lub zła wiara, obywatelstwo nabyte wskutek, 45, 46

brak bezpieczeństwa, 147, *patrz też*: bezpieczeństwo

brak obywatelstwa, 33, 137, *patrz też*: obywatelstwo

brak *refoulement*, 127, 128

C

ciężar dowodu, 89, 90

D

de facto bezpaństwowość/bezpaństwowiec 7, 8, 12, 123, 124, 167, 168

de jure bezpaństwowcy, 7

długotrwałe zamieszkiwanie, 1, 58, 142, 163, 164

dobrowolne zrzeczenie się obywatelstwa, 51, 158-162

dokumenty imigracyjne, 84

dokumenty podróżne, 84, 112, 129, 143, 166

– prawo do, 136, 150, 160

dokumenty tożsamości, 38, 40, 44, 57, 84, 112, 120, 121, 129, 133, 143, 145, 166

Doraźny Komitet ds. Bezpieczeństwa i Powiązanych Kwestii, 125, 135

dowody

– ocena dowodów, 83-107

– organów właściwych, ustalanie obywatelstwa przy braku dowodów na stanowisko, 38

– organów właściwych w nieautomatycznych trybach uzyskiwania lub utraty obywatelstwa, ocena, 34-36

– organów właściwych w nieautomatycznych trybach uzyskiwania i wycofywania obywatelstwa, ocena, 31-33

– osobiste, 44, 84

– paszport, 36, 38, 40, 42, 44, 95

– rodzaje, 83-86

dowód

– miejsca urodzenia, 35

– obywatelstwa, 44, 84

– rodzicielstwa, 35

dyskryminacja, 104, 120, 121

– kobiet, 55, 121, 122

– konkretnej grupy, 37

– rasowa, 55, 164

– ze względu na brak statusu obywatelskiego, 140

dyskryminujące praktyki, 103

dyskryminujące traktowanie, 164

dziecko/dzieci, 31, 39, 71, 113

– bez opieki lub odłączone od rodziny, 71, 119

– na utrzymaniu, 71

– najlepszy interes dziecka, 119

– prawo każdego, do obywatelstwa, 122

– Wytyczne UNHCR w kwestii najlepszego interesu dziecka („UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child”), 119

E

edukacja, 102, 121, 129, 133

emigranci, 111

etniczna

– grupa, 49, 52

– przynależność 103

– tożsamość, 102

G

godność, 52, 146, 157

Grupa Robocza ONZ ds. Bezpodstawnego Przetrzymania, 111, 112

I

imigranci, 111

istotne elementy, 107

J

jurysdykcja, 8, 12, 52, 53, 85, 132, 133, 145

jurysdykcja sądów krajowych, 6

jus sanguinis, 35

jus soli, 35

K

kary za nielegalny wjazd, 127

kobiety, 121

– prawo do równouprawnienia/równego traktowania 55, 122

– ubiegające się o azyl, *patrz*: azyl, osoby ubiegające się o

Komisja Prawa Międzynarodowego, 13

– Przepisy o obywatelstwie osób fizycznych względem sukcesji państw („Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with commentaries”), 34

– Przepisy o ochronie dyplomatycznej z komentarzem („Articles on Diplomatic Protection with commentaries”), 13

Komitet Praw Człowieka, ONZ, 1, 58, 112, 135

Komitet Wykonawczy UNHCR

- Zalecenia przyjęte przez Komitet Wykonawczy ds. Międzynarodowej Ochrony Uchodźców („Conclusions Adopted by the Executive Committee on The International Protection of Refugees”), lata 1975-2009, 8
- Zalecenie nr 44 (XXXVII) z 1986 r. w sprawie przetrzymywania uchodźców i osób ubiegających się o azyl, 112
- Zalecenie nr 96 w sprawie powrotu osób uznanych za niewymagające międzynarodowej ochrony, 161
- Zalecenie nr 103 (LVI) z 2005 r. w sprawie uzupełniających form ochrony, 15, 79
- Zalecenie nr 106 (LV1) of 2006 w sprawie identyfikacji, zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony osób bezpieczeństwa, 112
- konsularna pomoc/ochrona, 7, 40, 123, 167
- Konwencja haska w sprawie pewnych zagadnień dotyczących kolizji ustaw o obywatelstwie (1930), 23
- Konwencja o ograniczaniu bezpieczeństwa (1961), 3, 4, 161,
- Aneks II lista Państw-Stron, Aneks III Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych (2006), 120
- Konwencja o prawach dziecka (1989), 122
- Konwencja o statusie osób bezpieczeństwa (1954), 5, 6,
- Aneks I lista Państw-Stron, Aneks III Państwa niebędące stronami traktatu, 122-124, 166
- bezpieczeństwo w krajach niezwiązanych traktatem, 122, 166-168
- przedmiot i cel traktatu, 14, 51, 56, 91, 135, 147, 157
- Konwencja o statusie uchodźców (1951), 2, 4, 6, 12, 15, 52, 78, 82, 125-128, 130, 132, 135, 145
- prace przygotowawcze (*Travaux Préparatoires*), 14, 125
- status uchodźców i bezpieczeństwa, podobieństwa pomiędzy 125, 127, 128
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979), 55, 122
- Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów (1969), 14
- kraj pochodzenia, 79, 80, 101,
- Kryteria Konwencji o Prawach i Obowiązках Państw z Montevideo (1933), 19

L

lekarskie, zaświadczenia, *patrz też:* służba zdrowia, 84

M

małżeństwo, 18, 92

– akt, 84

– z cudzoziemcem, 55

marginalizacja, 11

medyczna, dokumentacja, *patrz też:* służba zdrowia, 84

Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego, 57

Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego, standardy, 136

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) (1966), 1, 6, 58, 112

migracja

– kontekst, jednostki w, 12, 58, 108, 117, 144-163

– ruchy, mieszane 10

– sytuacje, 1

– nieuregulowana, kryminalizacja, 111

N

nabyte prawa, 149

najlepszy interes dziecka, *patrz:* dziecko/dzieci

naturalizacja, świadectwo, 84

niepełnosprawni, 120

O

obywatelstwo 33, 34, *patrz też:* brak obywatelstwa

– automatyczne i nieautomatyczne tryby uzyskiwania lub wycofywania, 25, 26, 31-37

– bezpodstawne, 164

– dobrowolne zrzeczenie się, *patrz:* dobrowolne zrzeczenie się

– koncepcja, 52-56

– pozbawienie, 25, 50, 55, 158-160

– prawo do, 58-61, 161

– prawo możliwości uzyskania, 155

– procedury weryfikacji, 60, 61

– ustawy o, 1, 23, 24, 29, 52, 61, 83, 86, 102, 116, 149, 158, 164

- utrata, 44, 51, 55, 158-160
- uzyskanie/ponowne uzyskanie, 44, 117, 155, 156, 159-161
- uzyskane wskutek błędu lub w złej wierze, 45, 46
- wycofanie, 44, 51, 55, 56
- zrzeczenie się, 25, 50, *patrz też*: dobrowolne zrzeczenie się
- ochrona dyplomatyczna, 7, 13, 54, 123, 167
- ochrona międzynarodowa, 15, 78, 157, 161
- organy właściwe
 - identyfikacja, 27-30
 - niekonsekwentne traktowanie przez organy, 42-44
 - ustalanie obywatelstwa przy braku dowodów na stanowisko, 38
 - w nieautomatycznych trybach uzyskiwania lub utraty obywatelstwa, 34-36
 - w nieautomatycznych trybach uzyskiwania lub wycofywania obywatelstwa, 31-33
 - zapytania, 41
- opieka społeczna, 129, 136
- Organizacja Narodów Zjednoczonych
 - Doraźny Komitet ds. Bezpieczeństwa i Powiązanych Kwestii, 125, 135
 - Doraźny Komitet ds. Uchodźców i Bezpieścowców, 135
 - Komitet Praw Człowieka, 1, 58, 112, 135
 - Komitet Praw Człowieka, wyrok w sprawie van Alpen vs. Holandia, 112
 - Rada Bezpieczeństwa, „Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ z 2004 r. w sprawie rządów prawa i rozliczania z przeszłością w społeczeństwach objętych konfliktem i w sytuacji pokonfliktowej” („The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies: Report of the Secretary-General”), 47
 - Wysoki Komisarz ds. Uchodźców, 111
- oszustwo dotyczące :
 - dokumentacji, 112
 - nabycia dokumentów, 46
 - paszportu, 95
 - wnioskowania, 45
- oszustwo lub błąd przy uzyskiwaniu obywatelstwa, 46

P

państwo

– “Państwo,” czym jest, 19-21

– przyjmujące, 126

– “żadnego Państwa”, 18-21

paszport, 38, 40, 42, 44, 57, 95-99, 155, *patrz też:* dowody

płeć, 118

pobyt, *patrz też:* zwyczajowy pobyt

– pozwolenia, 84, 135, 137, 139, 147-150, 154, 159, 160, 163, 168

– prawo do, 147-152

podatne na zagrożenia grupy, 3, 140

podmioty niepubliczne, 86

podstawowe potrzeby, 146

pomoc publiczna, 129, 136

pomoc społeczna, prawo dostępu, 150

porządek publiczny, 112

postępowania odwoławcze/rewizyjne, 23, 47-49, 76, 77

– prawo odwoływania się, 71, 76

poufność, 66, 79, 129

powrót

– do kraju, którego obywatelstwo się posiada, 123

– do Państwa, którego obywatelstwo się posiada, 7, 123

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, 14, 164

praca, 129, 136

– prawo do, 136, 150, 160

prawa/o

– krajowe, 135, 140, 164

– międzynarodowe, 7, 9, 12, 17, 19-21, 52, 55, 56, 124, 161

– o uchodźcach, międzynarodowe, 12

– obywatelskie, gospodarcze, społeczne i kulturalne, 129, 157

– pozostawania, 142, 147

- pozostawania w swoim „własnym” kraju 12, 164, 166
- prawo międzynarodowe w zakresie praw człowieka, *patrz też:* prawa człowieka
- „prawo”, znaczenie, 22
- przebywania w kraju, 57
- wjazdu do swojego własnego kraju, 142, 161
- wjazdu, ponownego wjazdu i zamieszkiwania na terytorium Państwa, 53
- własności, 129
- wolności i bezpieczeństwa jednostki, 112

prawa człowieka

- bezpieczeństwa 9, 11, 14, 51
- ochrona, 52
- prawo, międzynarodowe, 11, 122, 140
- traktaty, 6, 55, 131, 141, 143, 151
- traktaty, zakazy w, 55
- zobowiązania, międzynarodowe, 53

prima facie, status bezpaństwowca, 109, 110

proceduralne gwarancje/środki ochronne 68, 71-77, 143

- konkretne grupy, dodatkowe, 118, 119

procedury ustalania bezpaństwowości

- dostęp, 68-70
- dowody, *patrz:* dowody
- gdy nie ma zastosowania Konwencja o statusie osób bezpaństwowych, 122, 123
- jednostki oczekujące na ustalenie bezpaństwowości, 12, 16, 114, 132, 137, 144-146
- jednostki w swoim „własnym kraju,” 164, 165
- koordynacja procedur ustalania statusu uchodźcy i bezpaństwowca, 78-82
- kwestie wiarygodności, *patrz:* wiarygodność
- prawa na stopniowanej, warunkowej skali, 134, 135, 137
- prawo bycia wysłuchanym, 71
- proceduralne gwarancje/środki ochronne, *patrz:* proceduralne gwarancje/środki ochronne
- projekt i umiejscowienie, 62-67
- rozmowa, osoba przeprowadzająca rozmowę, 63, 71, 73, 80, 84, 100, 104, 105, 119, 121

- ustalanie grupowe, 108-111
- wymogi poufności, 79
- proporcjonalność, 112, 113, 149
- prywatność, 163
- przedstawiciele prawni, 119
- prześladowanie, uzasadniona obawa przez, 52, 57, 81, 91, 96
- przetrzywanie, 112-115, 124
 - bezpodstawne, 112, 122, 141, 146, 166
- przyjęcie/ponowne przyjęcie, 20, 160
 - do innego Państwa, 117
 - do Państwa, którego obywatelstwo jednostka posiadała dawniej, 161
- przynależność
 - do grupy religijnej, językowej lub etnicznej, 52

R

- rasa, 53, 55
- refoulement*, *patrz*: brak *refoulement*
- rejestr cywilny, 84
- religia/e, 52, 53, 103, 121, 133
- rewizja, *patrz*: postępowania odwoławcze/rewizyjne
- rewizja sądowa, 77, 112, *patrz też*: postępowania odwoławcze/rewizyjne
- Rezolucje Zgromadzenia Ogólnego
 - 31/36 z 1976 r., 4
 - 3274 (XXIX) z 1974 r., 4
 - Rezolucja 50/152 z 1995 r., 4
 - Rezolucja 61/137 z 2006 r., 4, 116
- rodzicielstwo, dowód, 35
- rodzina
 - bezprawne lub bezpodstawne zakłócenie, 163
 - członek/członkowie, 71, 101
 - jedność, 151

- więzi rodzinne, 163
- życie rodzinne, 149
- rozmowa/y, 63, 71-73, 80, 83, 84, 100, 104, 105, 119
- osoby przeprowadzające, 119, 121
- prawo osobistej, 73
- z urzędnikiem podejmującym decyzję, prawo do, 71
- rozstrzygnięcie wątpliwości na korzyść oskarżonego, 106
- rzędy prawa, 47, 49

S

- samostanowienie, prawo do, 13, 19, 145
- sądy, 6, 49, 133, 137
- prawo dostępu, 129
- służba wojskowa, odbycie, 84
- służba zdrowia, prawo dostępu, 150
- Specjalny sprawozdawca ds. praw osób nieposiadających obywatelstwa, 140
- standardy dowodowe, 91-93
- standard(y) traktowania, 3, 8, 128-130, 144, 145
- swoboda przemieszczania się, 129, 134, 135, 145

Ś

- świadczenia społeczne, 129
- świadectwo
- naturalizacji, 84
- urodzenia (akt), 84, 121, 155
- zrzeczenia się obywatelstwa, 84

T

- terytorium
- pobyt na, 132, 133, 137, 145
- urodzenie na, 18, 26, 34, 54, 92, 161

tłumacze ustni, 119

– tej samej płci, 121

U

uchodźca

– definicja, 52, 91

– „Zasady i tryb ustalania statusu uchodźcy” („Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status”), 81, 91, 100, 107, 151

uzyskanie/odzyskanie obywatelstwa, *patrz*: obywatelstwo,

uzyskanie/odzyskanie środków administracyjnych

– prawo do, 129

W

wiarygodność, 101-107

wiek, 102, 118, 121

władze, *patrz też*: organ właściwy

– konsularne, rola władz konsularnych, 28, 39, 40

– zagraniczne, zapytania do władz zagranicznych i odpowiedzi, 96-99

wydalenie, 129

– imigranta w nieuregulowanej sytuacji, 112

– nakaz wydalenia, 135

– ochrona przed wydalaniem, 72, 127, 134, 145

wyłączenie, 111

Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców (UNHCR)

– Spotkanie Ekspertów – Koncepcja bezpieczeństwa według prawa międzynarodowego („Ustalenia z Prato”), 4, 74, 112

– Komitet Wykonawczy, *patrz*: Komitet Wykonawczy

– obowiązki, 4

– rola, 116

– uprawnienia, 4, 29, 116

Z

zakwaterowanie, 129, 136

zatrudnienie, prawo do zatrudnienia, 127, 129

– samozatrudnienie, 134, 145

– za wynagrodzeniem, 129, 146

– zarobkowe, 129

zbrodnie:

– o charakterze pozapolitycznym, 111

– przeciwko pokojowi, 111

– przeciwko ludzkości, 112

– wojenna, 112

zeznanie ustne pod przysięgą, 84

zgodnie z prawem będący, 132, 134, 135, 143, 145

zgodnie z prawem pozostający, 132, 136, 137, 150

– „Zgodnie z prawem pozostający” - Nota w sprawie interpretacji („Lawfully Staying” – A Note on Interpretation, 135, 137

zrzeczenie się, *patrz*: obywatelstwo, zrzeczenie się, 84

zwyczajowe zamieszkiwanie, 1, 18, 58, 81, 84, 92, 139, 152, 154, 157, 158, 162